

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ'NÜN YENİ
KOOPERATİF STANDARTLARI VE ÜLKEMİZ
KOOPERATİFLERİNİN UYUMU: TRAKYA BÖLGESİ
TARIM KOOPERATİFLERİ ÖRNEĞİ
Burçin BAŞARAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
2003

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

136460

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ'NÜN YENİ KOOPERATİF
STANDARTLARI VE ÜLKEMİZ KOOPERATİFLERİNİN UYUMU: TRAKYA
BÖLGESİ TARIM KOOPERATİFLERİ ÖRNEĞİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Burçin BAŞARAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI
YRD.DOÇ.DR. Gülen ÖZDEMİR

136460

TEKİRDAĞ
2003

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜNÜN YENİ KOOPERATİF
STANDARTLARI VE ÜLKEMİZ KOOPERATİFLERİNİN
UYUMU: TRAKYA BÖLGESİ TARIM
KOOPERATİFLERİ ÖRNEĞİ

Burçin BAŞARAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

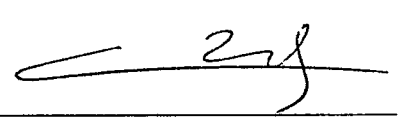
Bu tez 04/06/2003 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile başarılı kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İ. Hakkı İNAN

Prof. Dr. İsmail DUYMAZ

Yrd. Doç. Dr. Gülen ÖZDEMİR

ANABİLİMDALI : Tarım Ekonomisi
PROGRAMI : Tezli Yüksek Lisans
ADI VE SOYADI : Burçin BAŞARAN
DANIŞMANI : Yrd.Doç.Dr. Gülen ÖZDEMİR
MEZUNİYET TARİHİ : 18.06.2003

TEZİN ADI : Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün Yeni Kooperatif Standartları ve Ülkemiz Kooperatiflerinin Uyumu: Trakya Bölgesi Tarım Kooperatifleri Örneği

ÖZET

Dünyadaki uygulamalarda farklılıklar görülse de kooperatifler temelde aynı değerler çerçevesinde kurulurlar. Ülkemizdeki kooperatifçilik hareketi bilindiği gibi birçok aksayan yönü ile kendine özgü bir şekilde gelişimini sürdürmektedir. Bu gelişme daha çok sayısal yönden olmasına karşın, kooperatifçiliğin temel değerleri açısından aynı gelişmeyi görememekteyiz. Ülkemizde kooperatifler yıllarca hükümetlerin yanlış uygulamaları, insanların kooperatifçilik konusunda eğitimsizliği, finansman, üst örgütlenme, araştırma, mevzuat ve denetim gibi birçok nedene bağlı olarak ülke kalkınmasında gerçek yerini alamamıştır.

Araştırmada Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) dünyadaki gelişmeler ışığında kooperatiflerle ilgili 193 No'lu Kooperatiflerin Teşviki Tavsiye Kararını oluşturması ve ülkemiz kooperatiflerinin buna ne derece uyum sağlayabileceği Trakya Bölgesi tarım kooperatifleri örnek alınarak araştırılmıştır. Trakya Bölgesi tarımsal kooperatifçilik açısından oldukça gelişmiş bir bölgedir. Tüm tarım kooperatiflerinin % 5.9' u Trakya Bölgesi' nde yer almakta ve bu kooperatiflerin de 319 690 ortağı bulunmaktadır.

ILO tarafından oluşturulan yeni kooperatif standardına uyum sağlamak açısından ülkemiz kooperatiflerinin durumu; kooperatiflerin evrenselliği, kooperatif kimliğinin korunması, kooperatiflerin geliştirilmesinde devletin rolü, toplumsal örgütlerle ilişkiler, yerel kalkınmaya aktif katılım ve istihdam yaratma ve uluslararası işbirliği gibi ILO'nun oluşturduğu standartlar açısından incelenmiştir.

TEZ SAVUNMA JÜRİSİ

1. Prof.Dr. İ.Hakkı İNAN Trakya Üniv. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
2. Prof.Dr. İsmail DUYMAZ Yıldız Teknik Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
3. Yrd.Doç.Dr. Gülen ÖZDEMİR Trakya Üniv. Tekirdağ Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü

ANABİLİMDALI : Tarım Ekonomisi
PROGRAMI : Tezli Yüksek Lisans
ADI VE SOYADI : Burçin BAŞARAN
DANIŞMANI : Yrd.Doç.Dr. Gülen ÖZDEMİR
MEZUNİYET TARİHİ : 18.06.2003

TEZİN ADI : International Labour Organization's New Cooperative Standards and Our Cooperatives' Adaptation: Thrace Region's Agricultural Cooperatives Study

SUMMARY

Although different applications are seen in the world, cooperatives are organized for the same purposes and values. As it known, cooperatives are developing in a way involving many problems with its own features. Cooperatives are developing in number, but we cannot see the same development in terms of basic cooperative values. In our country, cooperatives couldn't realise their real tasks due to inconsistent government policies, lack of people's cooperative education, financing problems, insufficient models of organizations and researches.

In this research, it was studied International Labour Organization's Recommendation No.193 Promotion of Cooperatives and our cooperatives' adaptation to that Recommendation by taking the agricultural cooperatives as at sample in Thrace Region. Thrace is a highly developed region in terms of agricultural cooperatives. 5.9 % of all agricultural cooperatives take place in Thrace Region and those cooperatives have 319 690 members.

The situation of Turkish cooperatives for adaptation to new cooperative standards formed by ILO was analysed from the point of universality of cooperatives, the protection of cooperatives identification, the role of government in the development of cooperatives, relations with non-governmental organizations, employment creation and active participation in local development and international cooperation.

TEZ SAVUNMA JÜRİSİ

1. Prof.Dr. İ.Hakkı İNAN Trakya Üniv. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
2. Prof.Dr. İsmail DUYMAZ Yıldız Teknik Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
3. Yrd.Doç.Dr. Gülen ÖZDEMİR Trakya Üniv. Tekirdağ Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü

TEŞEKKÜR

Araştırma konumun belirlenmesi, planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesinde yardımlarını esirgemeyen danışmanım Yrd.Doç.Dr. Gülen ÖZDEMİR'e, araştırmam süresince destek ve ilgisini gördüğüm Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Başkanı Prof.Dr. İ.Hakkı İNAN'a, Yıldız Teknik Üniversitesi İşletme Bölümü Öğretim Üyesi Prof.Dr. İsmail DUYMAZ'a, istatistiki analizlerin yapılması sırasındaki yardımlarından dolayı T.Ü. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi Yrd.Doç.Dr. Ömer AZABAĞAOĞLU'na ve Tarım Ekonomisi Bölümü'nün diğer öğretim üyelerine ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmamın tüm aşamalarında yardımlarını esirgemeyen Ebru Tarhan ve Saltuk Tarhan'a, anket çalışması sırasında sorularımı cevaplamayı kabul ederek bana zaman ayıran kooperatif yöneticilerine ve kooperatif ortaklarına teşekkür ederim.

Her an yanımda hissettiğim, güç aldığım sevgili annem ve babam başta olmak üzere aileme yürekten teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	i
2. LİTERATÜR ÖZETİ	3
3. MATERYAL VE METOD	5
3.1. Materyal	5
3.2. Metod	5
3.2.1. Örnekleme ve Veri Toplama Metodu	6
3.2.2. Ekonomik analiz yöntemleri	10
4. ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ	11
4.1. Örgütün Kuruluşu, Amaçları ve Yöntemleri	11
4.2. Örgütün Yapısı ve Organları	12
4.3. Örgütün Standart Tesisi ve Denetim İşlevleri	13
4.4. Türkiye Uluslararası Çalışma Örgütü İlişkileri	14
4.5. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Kooperatifçilik Şubesi	16
4.5.1. Şubenin vizyonu ve misyonu	17
4.5.2. Örgütün kooperatiflere bakış açısı	17
4.5.3. Örgütün kalkınma partnerleri	18
4.5.4. Kooperatifçilik şubesinin çalışma alanları	19
4.5.4.1. Politika ve yasa	19
4.5.4.1.1. Kooperatifçilik politikası ve mevzuat	19
4.5.4.1.2. Kooperatif reform (Coopreform) programı	20
4.5.4.2. İnsan kaynakları gelişimi (HRD) ve çalışma ağı	21
4.5.4.2.1. Coopnet programı	22
4.5.4.2.2. Kooperatif girişimlerin yöneticileri için uzaktan öğrenme ve eğitim araçları konusundaki proje	22
4.5.4.3. Kendi kendine istihdam	23
4.5.4.3.1. Kooperatifler ve fakirliği yok etme	23
4.5.4.3.2. ACOPAM: Sahel istihdam projesi	24
4.5.4.3.3. Intercoop programı	24
4.5.4.3.4. Kooperatiflerin ortak programı (syndicoop)	25
4.5.4.3.5. Evrensel bir programa doğru	25
4.5.4.4. Cinsiyet ve kooperatifler	26
4.5.4.4.1. Kooperatiflerde cinsiyet-istihdam ve güçlendirme	26
4.5.4.5. Yerli halklar	27
4.5.4.5.1. Indisco programı	28
5. ILO'NUN KOOPERATİFÇİLİKLE İLGİLİ TAVSİYE KARARI'NIN GELİŞİMİ	29
5.1. Tavsiye No. 127'nin İçeriğinin ve Yapısının Gözden Geçirilmesini Ortaya Çıkaran Geçmiş 30 Yıldaki Genel Değişiklikler	29
5.1.1. Politik değişiklik	30
5.1.2. Demografik değişiklik	31
5.1.3. Toplumsal değişim	32
5.1.4. Ekonomik değişim	34
5.1.5. Ekolojik değişim	37
5.1.6. Teknolojik değişim	38
5.2. Gelişmekte Olan Ülkeler	39
5.2.1. Devletin Değişen Rolü	39
5.2.2. Ekonomik etkiler	43

5.2.3. Politik etkiler.....	47
5.2.4. Kooperatif teşvikinde yeni eğilimler.....	48
5.3. Geçişteki Ülkeler	50
5.4. Endüstrileşmiş ülkeler	53
5.5. Standart Oluşturma Çalışmaları.....	55
5.5.1. Birleşmiş Milletler' in standart oluşturma çalışmaları.....	55
5.5.2. ILO'nun standart oluşturma çalışmaları.....	57
5.6. Yeni Ekonomik ve Toplumsal Eğilimler Işığında Kooperatiflerin Statüsü ve Rolü.....	58
5.6.1. Batı Avrupa, Kuzey Amerika	58
5.6.2. Geçiş sürecindeki ülkeler.....	60
5.6.3. Afrika, Asya ve Latin Amerika.....	61
5.6.4. Türkiye	63
5.7. 89. Uluslararası Çalışma Konferansı.....	65
5.8. 90. Uluslararası Çalışma Konferansı.....	67
5.9. 193 Sayılı Tavsiye Kararının Getirdiği Temel Yenilikler.....	68
5.9.1. Kooperatiflerin evrensel önemi.....	68
5.9.2. Kooperatif kimliğinin teyit edilmesi	69
5.9.3. Kooperatiflerin diğer işletme türleri ile eşit muameleye tabi tutulması.....	69
5.9.4. Kooperatiflerin geliştirilmesinde devletin rolü.....	70
5.9.5. İşveren, işçi ve kooperatif kuruluşlarının rolü.....	71
5.9.6. Uluslararası işbirliği	72
6. TÜRKİYE'DE TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİK	73
6.1. Türkiye Tarımına Genel Bir Bakış.....	73
6.2. Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçilik Hareketin Tarihçesi.....	75
6.3. Türkiye'de Kooperatifçilik Mevzuatı	77
6.4. Kalkınma Planlarımızda Kooperatifçilik.....	82
6.4.1. I. Beş yıllık kalkınma planı' nda (1963-1967) kooperatifçilik	82
6.4.2. II. Beş yıllık kalkınma planı' nda (1968-1972) kooperatifçilik.....	83
6.4.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1977) Kooperatifçilik.....	83
6.4.4. IV. Beş yıllık kalkınma planı' nda (1979-1983) kooperatifçilik	83
6.4.5. V. Beş yıllık kalkınma Planı' nda (1985-1990) kooperatifçilik	84
6.4.6. VI. Beş yıllık kalkınma planı' nda (1990-1994) kooperatifçilik	84
6.4.7. VII. Beş yıllık kalkınma planı'nda (1996-2000) kooperatifçilik.....	85
6.4.8. VIII. Beş yıllık kalkınma planı'nda (2001-2005) kooperatifçilik	85
6.5. Trakya Bölgesi.....	87
6.5. Türkiye'de kooperatifçiliğin sorunları	90
7. ARAŞTIRMA SONUÇLARI.....	91
7.1. Kooperatiflerin Evrenselliği	91
7.2. Kooperatif Kimliğinin Korunması	93
7.3. Kooperatiflerin geliştirilmesinde devletin rolü.....	102
7.4. Toplumsal Örgütlerle ilişkiler.....	103
7.5. Yerel kalkınmaya Aktif Katılım ve İstihdam yaratma.....	105
7.6. Uluslararası işbirliği	107
7.7. Kooperatif Ortaklarının Genel Durumu	110
7.8. Kooperatif Yöneticilerinin Genel Durumu.....	112
8. SONUÇ VE ÖNERİLER	114
KAYNAKLAR.....	120

ÇİZELGELER

Çizelge 6.1. Türkiye’de Tarımsal Amaçlı Kooperatifler ve Ortak Sayıları	87
Çizelge 6.2. Trakya Bölgesi’ndeki Tarım Kooperatifleri ve Ortak Sayıları	89
Çizelge 7.1.1. Ortakların kooperatif tanımları.....	91
Çizelge 7.1.2. Kooperatif genel kuruluna katılıyor musunuz?.....	92
Çizelge 7.1.3. Kooperatifin yönetiminde etkin rol oynayabiliyor musunuz?	92
Çizelge 7.1.4. Kooperatif yöneticilerinin çalışmasından memnun musunuz?	92
Çizelge 7.1.5. Kooperatif olarak çevrenin korunması açısından yaptığınız ya da yapmayı düşündüğünüz çalışmalar nelerdir?	93
Çizelge 7.2.1. Kooperatif ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini bilme düzeyi	94
Çizelge 7.2.2. Kooperatif ortaklarının kooperatiflerinde kooperatifçilik ilkelerinin uygulanıp uygulanmadığı konusundaki düşünceleri.....	94
Çizelge 7.2.3. Yöneticilerin kooperatifçilik ilkelerinin uygulanması konusundaki düşünceleri.....	95
Çizelge 7.2.4. Ortakların kooperatiflere ne amaçla ortak oldunuz? Önem sırasına göre numaralandırınız	96
Çizelge 7.2.5. Kooperatifle olan ilişkilerinizde karşılaştığınız sorunlar.....	96
Çizelge 7.2.6. Kooperatif türlerine göre karşılaşılan sorunlar	97
Çizelge 7.2.7. Kooperatifinizin sorunlarınızı çözdüğüne inanıyor musunuz?	98
Çizelge 7.2.8. Kooperatifinizin başarılı olması neye bağlıdır? Önem sırasına göre belirtiniz	98
Çizelge 7.2.9. Size göre kooperatifiniz hangi konuların üzerine eğilmelidir?	98
Çizelge 7.2.10. Kooperatifinizin gelişmesi açısından düşünceleriniz, neler yapılabilir?99	
Çizelge 7.2.11. Üst örgütlenme konusundaki düşünceleriniz	100
Çizelge 7.2.12. Kooperatifinizin üst örgütü var mı?.....	100
Çizelge 7.2.13. Üst örgütünüzün kooperatifçilik konusundaki faaliyetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?.....	101
Çizelge 7.2.14. Üst örgütünüzün teknik eğitim ve yayım faaliyetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?.....	101
Çizelge 7.2.15. Kooperatif üst birliğinin ya da kooperatifinizin çalışanlarına ya da ortaklarına kooperatifçilik konusunda eğitim vermesini ister misiniz?	101
Çizelge 7.2.16. Bu eğitim şekli nasıl olmalıdır?	101
Çizelge 7.2.17. Türkiye Milli Kooperatifler Birliği hakkında ne biliyorsunuz?.....	102
Çizelge 7.3.1. Yöneticilerin devlet kooperatif ilişkileri hakkındaki görüşleri	102
Çizelge 7.4.1. Yöneticilerin diğer örgütlerle ilişkiler konusundaki düşünceleri	103
Çizelge 7.4.2. Bölgede kooperatifin çalıştığı konuda çalışan başka kuruluşlar var mı?	103
Çizelge 7.4.3. Aynı konuda çalışan diğer kuruluşla faaliyetler;.....	104
Çizelge 7.4.4. Diğer örgütlere göre ekonomik ve ortaklarla ilişkiler açısından avantaj ve dezavantajlarınız	104
Çizelge 7.5.1. Bölge kalkınması için kooperatifin faaliyeti oldu mu?	105
Çizelge 7.5.2. Bölge kalkınması için kooperatifin yaptığı faaliyetler	105
Çizelge 7.5.3. Bölgede istihdam yaratabildiniz mi?	105
Çizelge 7.5.4. Bölgede yaratılan istihdam olanakları	106
Çizelge 7.5.5. Kooperatifiniz bölgenizde iş olanağı yaratabildi mi?.....	106
Çizelge 7.5.6. Kooperatifin yarattığı iş olanağından yararlanma durumu	106
Çizelge 7.5.7. Ülkemizin ekonomik krizden çıkması için kooperatifleri bir çıkış yolu olarak görüyor musunuz?.....	107

Çizelge 7.6.1. Yöneticilerin kooperatiflerin uluslararası rekabet ortamında ulusal ve uluslararası açıdan nasıl rol oynayabileceği konusundaki düşünceleri.....	108
Çizelge 7.6.2. AB'ye üye olunulması düşünülen şu dönemde kooperatiflerin rolü ne olabilir?	109
Çizelge 7.6.3. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) hakkında ne biliyorsunuz	109
Çizelge 7.6.4. ICA (Uluslararası Kooperatifler Birliği) hakkında ne biliyorsunuz?	110
Çizelge 7.7.1. Yaş.....	110
Çizelge 7.7.2. Eğitim durumu.....	110
Çizelge 7.7.3. İşletmedeki faaliyet alanları	111
Çizelge 7.7.4. Ortak olunan kooperatif türleri (%).....	111
Çizelge. 7.7.5. Yıllık Gelir Miktarı (2002)	112
Çizelge 7.7.6. Arazi miktarı	112
Çizelge 7.8.1. Yaş.....	112
Çizelge 7.8.2. Eğitim Durumu.....	113

1.GİRİŞ

Kooperatifler, bireylerin tek başlarına yapamayacakları ya da bir arada yapmalarında yarar bulunan işleri dayanışma suretiyle bir araya gelerek oluşturdukları bir örgütlenme biçimidir. Bu örgütlenme biçimi ekonomik olduğu kadar sosyal yönüyle de toplumlar için önemli bir kalkınma aracı olarak kullanılmaktadır. Kooperatifler sürdürülebilir kalkınmayı ilerleten ve sosyal sınıf farklılıklarıyla mücadele eden, fakirliği hafifleten, uygun işleri yaratma gücü sağlayan en güçlü araçlardan biridir.

Dünyada 100 milyondan fazla insan kooperatifler vasıtasıyla ya da kooperatiflerde kazançlı iş bulmuşlardır ve dünyada 800 milyona yakın insan kooperatif ortağıdır (www.ilo.org). Kooperatifler ekonomilerde işletme olarak farklı ve özel bir yere sahiptirler

Dünyadaki kooperatifçilik temelde aynı esaslar ve standartlar çerçevesinde kurulmasına rağmen, uygulamalara bakıldığında az gelişmiş, gelişmekte olan ve endüstrileşmiş ülkelerde uygulamalarda farklılıklar olduğu görülmektedir. Az gelişmiş ülkelerde genelde kooperatiflerin finansmanları devlet yardımıyla karşılandığı için devlet kontrolünde faaliyetlerini sürdürürken, gelişmekte olan ülkelerde devletin rolü değişmeye başlamış; kooperatifler yeniden yapılanmaya başlamıştır. Ancak bu ülkelerde devlet kooperatiflerin ekonomideki özel statüsünü, korunmaya gereksinim duyan yapısını göz ardı etmeye çalışmıştır. Devletin yerini sivil toplum kuruluşları ve uluslararası yardım kuruluşları almaya başlamıştır. Endüstrileşmiş ülkelerde ise durum tamamen farklıdır. Kooperatifler ülke ekonomisinde önemli paya sahip olmuşlardır.

Örneğin Portekiz'de gayri safi milli hasılanın % 5' i kooperatifler tarafından sağlanmaktadır. Bu gelişmiş ülkelerde kooperatifler ülkelerarası boyutta yeni birleşmelere gitmişlerdir (Anonim,2003).

Kooperatiflerin ortaya çıkması ve büyümesine yardım için yasal, kurumsal ve yönetsel çevreye ihtiyaç vardır. Kooperatifler ortak tabanlı ve topluluk içinde bireylerin gönüllülük çerçevesinde oluşturdukları girişimler olarak, işverenler ve sendikalarla birlikte hareket ederek yerel ekonomik gelişimi canlandıran güçlü araçlardandır.

Kooperatifler, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda özel bir yere sahiptirler. Kooperatifler vasıtasıyla yeni istihdam olanakları yaratılmakta, yerel ekonomik ve toplumsal gelişme ilerlemekte, kendi kendine yardım vasıtasıyla ileride doğabilecek sosyal sorunların önüne geçilmektedir. Birleşmiş Milletler' in ihtisas

doğabilecek sosyal sorunların önüne geçilmektedir. Birleşmiş Milletler' in ihtisas kuruluşların olan Uluslararası Çalışma Örgütü de özellikle gelişmekte olan ülkelerde kooperatiflerin karşılaşılabileceği sorunlara önceden çözüm bulmak için 1966 yılında Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişimlerinde Kooperatiflerin Rolü Hakkındaki 127 Sayılı Tavsiye Kararı'nı kabul etmişti. Ancak bu Tavsiyenin kabulünden bugüne kadar olan sürede dünyada politik, ekonomik, toplumsal ve teknolojik birçok değişim yaşandı. Özellikle küreselleşme sonucu dünya üzerindeki sınırların ortadan kalkması, kooperatiflerin içinde yer aldıkları toplumlardaki önemini daha fazla artırdı.

Bu yeni koşullara uyum sağlamak için Tavsiye Kararının tekrar gözden geçirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Az gelişmiş, gelişmekte olan ayrımına gitmeden tüm ülkeleri kapsayan bir Tavsiye Kararı hazırlandı. Bu Tavsiye Kararı kooperatiflerin ekonomideki özel statülerini teşvik etmeyi, sahip oldukları potansiyeli sürdürmelerinde onlara yol gösterecek kararları içermektedir.

Araştırmanın amacı; kooperatiflerle ilgili Tavsiye Kararı'nın gelişimini incelemek, oluşturulan 193 No'lu Kooperatiflerin Teşviki Tavsiye Kararına ülkemiz kooperatiflerine ne derece uyum sağlayabileceğini Trakya Bölgesi tarım kooperatiflerini örnek alarak incelemektir.

Bu araştırma yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yer alan giriş bölümünde araştırmanın önemi ve amacı ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde konu ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmada kullanılan materyallerin nerelerden ve nasıl toplandığı verilmiştir.

Dördüncü bölümde Tavsiye Kararını oluşturan Uluslararası Çalışma Örgütü ve özellikle örgütün kooperatif dalının faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Beşinci bölümde araştırmaya konu olan kooperatifçilikle ilgili Tavsiye Kararının gelişimi incelenmiştir. Bölümde Tavsiye Kararının revizyonu için sebepler, Tavsiye Kararının oluşumu verilmiştir.

Altıncı bölümde Türkiye'de tarımsal kooperatifçiliğin durumu incelenmiştir.

Yedinci bölümde önceki bölümlerdeki bulgulara dayanılarak araştırmanın sonucu hakkında genel değerlendirme yapılarak önerilerde bulunulmuştur.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Konunun yeni oluşturulması nedeniyle, ILO tarafından hazırlanan raporlar dışında, sınırlı sayıda yurtiçi ve yurtdışı çalışmalar aşağıda gösterilmiştir.

Konu ile ilgili doğrudan kaynaklara ancak çeşitli internet sitelerinden (www.ilo.org, www.calisma.gov.tr, ...) bu çalışmayı gerçekleştiren Çalışma Bakanlığı Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü dokümanlarından ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin yayınlamış olduğu aylık dergilerden ulaşılmıştır.

Bu çalışmaların içerikleri şu şekildedir.

ILO, INTERNATIONAL LABOUR CONFERENCE, 89. SESSION 2001, PROMOTION OF COOPERATIVES, REPORT V (1), raporda 21. yüzyıla doğru kooperatiflerin oynayacağı yeni rol, 127 sayılı Tavsiye Kararı'ndan bugüne değin dünyada yaşanan değişimler ve kooperatiflerin bundan nasıl etkilendiği, kooperatiflerin başarısı için öncelikle gerekenlere değinilmiştir.

LAIDLAW tarafından 1980 yılında hazırlanan "2000 Yılında Kooperatifler" konulu raporda, değişen dünya koşullarında insanlığa yeni ümitler kazandıran temel ekonomik ve toplumsal eğilimler arasında kooperatifleşmenin, dünyanın karşı karşıya bulunduğu önemli ekonomik ve sosyal sorunların çözümündeki katkıları belirlenmiştir.

MÜLAYİM (1999) "Kooperatifçilik" adlı kitabında kooperatifçiliği tarihçe, ilkeler, mevzuat vb. temel konuları açısından dünyada ve Türkiye'deki durumunu ele alarak incelemiştir. Özellikle tarımsal kooperatifçilik konusunda ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

ÇIKIN ve KIZILDAĞ (1999) "AB ve Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçilik Hareketi" adlı kitabında AB ülkeleri ve Türkiye'deki tarımsal kooperatifçilik hareketi çeşitli açılardan incelenmiştir.

GÖKEER (1975) "Türk Kooperatifçilik Hareketi 1863-1973" adlı kitabında kooperatifin tanımına, bu kuruluşların bağlı olmaları gereken ilkelere, 1863'den 1973 yılına kadar süren 110 yıllık geçmişte ülkemizde görülen belli başlı kooperatif faaliyetlere değinmiştir.

ÜRPER, (1980) "Türkiye'de Hükümetlerin Kooperatifçilik Politikaları ve Sonuçları (1960-1990)" adlı kitabında 1960 yılından itibaren hükümetlerin kooperatifçilik politikalarını tespit edilmiştir. Bu politikalar tespit edilirken, hükümete katılan partilerin

programları, Hükümet Programları, Kalkınma Plan ve Yıllık Programlar, Anayasalar ve bunların yanında partilerin seçim bildirgelerinden yararlanılmıştır.

3. MATERYAL VE METOD

3.1. Materyal

Çalışmada kullanılacak materyal verilerin birincil kaynağını tarım kooperatiflerine ortak olan çiftçilerle ve de bu kooperatifleri yöneten yöneticilerle yapılacak anketler oluşturmuştur.

İkincil verileri ise ILO'nun yeni kooperatif standartlarına ilişkin Tavsiye Kararları, Trakya Bölgesi'nde yer alan illerin (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve İstanbul'un bir kısmı) Tarım İl Müdürlüklerinden o bölgede yer alan tarım kooperatiflerinin sayıları ve ortak sayıları kayıtları oluşturmuştur.

3.2. Metod

Yapılan çerçeve tespiti sonucu, araştırma kapsamına Trakya Bölgesi'nde bulunan tarım kooperatifleri türünden alınmış olup, bu kooperatiflerin ortak sayılarından hareket edilerek her kooperatiften ayrı ayrı örnek çekilmiştir. Örneklem yönteminde her bir kooperatifin ilçeler bazında kooperatif ortak sayıları dikkate alınmıştır. Daha sonra örneğe çıkan kooperatiflerin ortaklarıyla yüz yüze anket uygulanmıştır. Ayrıca kooperatif yöneticileri ile de yüz yüze anket yapılmıştır. Yapılan anketler ve diğer toplanan bilgilerin değerlendirilmesi amacıyla temel bir kodlama planı geliştirilmiştir. Bu plan yardımıyla anket formunda yer alan kapalı ve açık uçlu sorular belirli bir sistem dahilinde bilgisayara girilerek analize hazır hale getirilmiştir. Girilen verilerin sınıflandırılması, tablolar haline getirilmesi ve analizlerin yapılmasında paket programlar kullanılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamına giren pancar kooperatifleri sahip oldukları ortak sayısı itibariyle uç değer oluşturacağından ve dağılımda dengesizlik yaratacağından değerlendirmeye alınmamıştır. Ancak bazı üreticiler hem diğer kooperatiflere hem de pancar üreticileri kooperatifine ortak oldukları için onlarla ilgili bilgilere de ulaşılmıştır.

Yöneticilerle ise; görüşme şeklinde yargıya dayalı örneklem yöntemi ile rastgele 41 yöneticiye yönetici anketi uygulanarak yeni kooperatif standartlarının tarım kooperatiflerinde uygulanabilirliği konusundaki görüşleri alınmıştır.

3.2.1. Örnekleme ve Veri Toplama Metodu

Çalışmada iki farklı anket formu iki farklı popülasyona uygulanmıştır. Birinci popülasyonu Trakya Bölgesi'nde yer alan tarım kooperatiflerinin ortakları oluşturmuştur. Diğer popülasyon ise bu kooperatiflerin yöneticileridir.

Trakya'da 601 adet tarım kooperatifi bulunmaktadır. Yöneticilerden toplanacak bilgiler arasında yeni kooperatif standardının uygulanabilirliği yer almıştır. Yöneticilerin kooperatifler ve uygulamalar hakkındaki görüşleri belirlenmiştir. Örnekleme her ilde bulunan tarım kooperatifleri dikkate alınarak yapılacaktır. Aşağıdaki örnekleme formülü her kooperatif türü için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Kooperatiflerin ortak sayısından hareketle örnek hacmi her bir kooperatif türü için tespit edilmiştir.

$$n = \frac{\left(\frac{z_{\alpha/2}\sigma}{B}\right)^2}{1 + \frac{1}{N}\left(\frac{z_{\alpha/2}\sigma}{B}\right)^2}$$

Örnekleme hatası (veya tahmin hatası) aritmetik ortalamanın (μ) \pm %10'u olarak kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle çekilen örneğin aritmetik ortalaması popülasyon ortalamasından \pm %10 farklı olabilecektir (Arıkan 1995). Diğer yandan, örnek ortalamasının bu sınır içerisine düşme olasılığı %90 olarak kabul edilmiştir. Böylece örnekleme hatası (B) = $z_{\alpha/2} \cdot \sigma_x$ veya $z_{\alpha/2} \cdot \sigma / \sqrt{n}$ olarak tanımlanmıştır. Örnek ortalamasının düşmesi beklenen aralık ise $\mu \pm z_{\alpha/2} \cdot \sigma / \sqrt{n}$ 'dir (Cochran, 1963 ve McClave ve Benson, 1988).

Tarım Kredi Kooperatifi:

N = 134 (Kooperatif sayısı)

O.S.= 74 138 (Ortak Sayısı)

μ = 553,269 (Aritmetik ortalama)

B = 55,3269 (Örnekleme hatası)

σ = 269,4161 (Standart sapma)

Tarım Kredi kooperatifi örnek hacmi: 43

Tarım Satış Kooperatifi:

$$N = 27$$

$$O.S.= 74\ 236$$

$$\mu = 2749,481$$

$$B = 274,9481$$

$$\sigma = 1385,174$$

Tarım Satış Kooperatifi örnek hacmi: 19

Tarımsal Kalkınma Kooperatifi:

$$N = 273$$

$$O.S.= 35\ 201$$

$$\mu = 128,914$$

$$B = 12,8914$$

$$\sigma = 90,56244$$

Tarımsal Kalkınma Kooperatifi örnek hacmi: 90

Su Ürünleri Kooperatifi:

$$N = 41$$

$$O.S.= 2\ 485$$

$$\mu = 60,609$$

$$B = 6,0609$$

$$\sigma = 46,58427$$

Su Ürünleri Kooperatifi örnek hacmi: 33

Sulama Kooperatifi:

$$N = 125$$

$$O.S.= 16\ 763$$

$$\mu = 134,104$$

$$B = 13,4104$$

$$\sigma = 164,1687$$

Sulama Kooperatifi örnek hacmi: 96 olarak hesaplanmıştır.

EDİRNE için;

	Tarım Kredi	Tarım Satış	Tarımsal Kalkınma	Su Ürünleri	Sulama
Kooperatif Sayısı (N)	39	9	106	11	67
Standart Sapma (σ)	252,6275	1263,149	97,4171	43,27418	152,5191
Pay (Oran)	0.29	0.35	0.39	0.27	0.54

KIRKLARELİ için;

	Tarım Kredi	Tarım Satış	Tarımsal Kalkınma	Su Ürünleri	Sulama
Kooperatif Sayısı (N)	29	7	86	2	30
Standart Sapma (σ)	365,8181	1024,1854	84,7904	59,40	197,6337
Pay (Oran)	0.22	0.27	0.32	0.05	0.24

TEKİRDAĞ için;

	Tarım Kredi	Tarım Satış	Tarımsal Kalkınma	Su Ürünleri	Sulama
Kooperatif Sayısı (N)	32	8	54	7	21
Standart Sapma (σ)	209,0852	1996,6584	59,8902	22,71	160,7234
Pay (Oran)	0.39	0.31	0.20	0.17	0.17

İSTANBUL için;

	Tarım Kredi	Tarım Satış	Tarımsal Kalkınma	Su Ürünleri	Sulama
Kooperatif Sayısı (N)	10	2	16	18	5
Standart Sapma (σ)	288,2178	829,4363	137,2047	56,55	136,7231
Pay (Oran)	0.07	0.07	0.06	0.44	0.04

ÇANAKKALE İÇİN;

	Tarım Kredi	Tarım Satış	Tarımsal Kalkınma	Su Ürünleri	Sulama
Kooperatif Sayısı (N)	4	1	11	3	2
Standart Sapma (σ)	174,7389	-	58,8592	4	40,3051
Pay (Oran)	0.03	-	0.04	0.07	0.01

281 ortak anketi, illere optimum olarak dağıtılmış ve illerde tamamen rastgele seçilmiştir.

Edirne ili tarım kredi kooperatiflerinin tartısı;

$(\sigma_1 * \text{pay}_1) / [(\sigma_1 * \text{pay}_1) + (\sigma_2 * \text{pay}_2) + (\sigma_3 * \text{pay}_3) + (\sigma_4 * \text{pay}_4) + (\sigma_5 * \text{pay}_5)]$ 'den hesaplanarak 0.28 bulunmuştur. Bir başka deyişle 54 anketin %28'i Edirne iline bağlı yerleşim yerlerinde yapılmıştır. Diğer illerde yapılacak anketler de benzer şekilde hesaplanmıştır.

İller	Hesaplanan Tartı - Uygulanacak Anket Sayısı										Toplam Anket sayısı
	Tarım Kredi		Tarım Satış		Tarımsal Kalkınma		Su Ürünleri		Sulama		
Edirne	0.28	12	0.32	6	0.44	39	0.27	9	0.51	49	115
Kırklareli	0.31	13	0.20	4	0.31	28	0.07	2	0.29	28	75
Tekirdağ	0.31	13	0.44	8	0.14	12	0.09	3	0.17	16	52
İstanbul	0.08	4	0.04	1	0.09	8	0.57	19	0.03	3	35
Çanakkale	0.02	1	-	-	0.03	3	0.006	-	0.002	-	4

Ortak düzeyinde yapılan örneklemede tarım kooperatifi (tarım satış, tarım kredi, tarımsal kalkınma, sulama, su ürünleri) ortaklarıyla anket çalışması yapılmıştır. Ülkemizde kurulmuş olan tarım kooperatiflerinin %5.9'u Trakya bölgesinde yer almaktadır. Trakya'nın Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Çanakkale ve İstanbul'un bir kısmında bulunan toplam 601 adet kooperatif ve bu kooperatiflerin ortak sayıları (319 690) TKB Tarım İl Müdürlüklerinden elde edilen bilgilerden yararlanarak örneklemede değişken olarak alınmıştır. Bu ortaklar tesadüfi örnekleme yöntemi ile rastgele olarak seçilmiştir.

3.2.2. Ekonomik analiz yöntemleri

Tüm veriler anket hazırlanarak elde edilmiştir. Ortak ve yöneticilerden elde edilen bilgiler temel bir kodlama planı geliştirilerek araştırmanın amacına uygun olarak bilgisayar ortamında çeşitli istatistik programları yardımıyla hazırlanan veri tabanlarına yüklenmiştir. Araştırmada kullanılan ortak anketinde ortak oldukları kooperatifler, kooperatife ortak olma amaçları, sorunları, yaş, eğitim durumları ile ilgili sorular yer almıştır.

Yönetici anketinde de yine yaş, eğitim durumları, kooperatifçilik ilkelerini uygulanma durumu ve kooperatiflerin bölge kalkınması ve istihdam yaratmadaki durumlarıyla ilgili sorular yer almıştır.

Ortak ve yöneticilere uygulanan toplam 328 anket oluşturulan genel kodlama planına göre bilgisayara girilmiştir. Bazı araştırma bulgulara tamamlayıcı istatistiki analizler yapılmıştır.

4. ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

4.1. Örgütün Kuruluşu, Amaçları ve Yöntemleri

Uluslararası Çalışma Örgütü sosyal adaletin sağlanması yolu ile dünyada kalıcı bir barışın gerçekleştirilmesi amacıyla 1919 yılında Versailles Barış Antlaşması ile kurulmuştur. Kuruluşundan itibaren Milletler Cemiyeti bünyesinde faaliyette bulunan örgüt, II. Dünya Savaşı yıllarında Milletler Cemiyeti'nin ortadan kalkmış olmasına rağmen varlığını sürdürmüştür. 1944 yılında toplanan Uluslararası Çalışma Konferansı'nda kabul edilen ve ILO (International Labour Organization) Ana sözleşmesine eklenen "Filadelfiya Bildirisi" ile ILO'nun amaçları ve çalışma konuları yeniden ve daha güçlü biçimde teyit edilerek, özellikle ücretlilerin durumunu yakından etkileyen ekonomik sorunlara eğilimi benimsenmiştir. ILO, 1946 yılında Birleşmiş Milletler Örgütü ile imzaladığı bir anlaşma ile sosyal adaletin ve uluslararası insan ve çalışma haklarının iyileştirilmesi için çalışan bir Birleşmiş Milletler ihtisas kuruluşu olmuştur.

Örgüt; Sözleşmeler ve Tavsiye Kararları yoluyla, çalışma hayatına ilişkin temel haklar, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık, zorla çalıştırmanın engellenmesi, fırsat ve muamele eşitliği gibi çalışmaya ilişkin tüm konuları düzenleyici uluslararası çalışma standartları oluşturmaya çalışmaktadır. Mesleki eğitim ve rehabilitasyon, istihdam politikası, iş hukuku, endüstriyel ilişkiler, çalışma şartları, yönetimin geliştirilmesi, kooperatifler, sosyal güvenlik, çalışma istatistikleri, iş sağlığı ve güvenliği konularında teknik yardım sağlar. Bağımsız iş ve işveren örgütlerinin kurulmasını destekler ve bunlara eğitim ve danışmanlık hizmeti verir. Birleşmiş Milletler sistemi içinde Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, yönetim kurullarına işçi ve işverenin hükümetlerle eşit olarak katıldığı, kendine has olan üçlü bir yapısı vardır (www.ilo.org).

1969'da ellinci kuruluş yılını kutlayan ILO, Nobel Barış Ödülü ile onurlandırılmıştır (www.calisma.gov.tr).

ILO, 1944 yılında 25 yıllık faaliyetini tamamlayıp, savaş sonrası dönemde, çalışmalarını yaygınlaştırma aşamasına geldiğinde; Filadelfiya'da toplanan Uluslararası Çalışma Konferansı, Örgütün hedef ve amaçlarını yeni baştan tanımlayan, *Filadelfiya Bildirisi*'ni onaylamıştır. ILO' nun tüm çalışmalarına yön veren bu bildiri, aşağıdaki ilkeleri içermektedir:

- *Emek ticari bir mal değildir.*
- *Düşünce ve sendika kurma özgürlükleri, kalıcı bir ilerlemeyi gerçekleştirmenin esas unsurlarıdır.*
- *Fakirlik, görüldüğü her yerde, refaha yöneltmiş bir tehlikedir.*

Bütün insanlar; ırk, inanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun, kendi maddi durumlarını ve manevi gelişmelerini özgürlük, omur, ekonomik güvence ve fırsat eşitliği koşulları altında geliştirmek hakkına sahiptir.

ILO amaçlarına ulaşmak için aşağıdaki yöntemlerden yararlanmaktadır:

- Temel insan haklarını geliştirmeye, çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmeye, iş bulma olanaklarını artırmaya yönelik katkılarda bulunacak uluslararası politika esaslarını ve faaliyet programını hazırlamak;
- Bu politikaların ulusal yetkililer tarafından onaylanarak uygulanabilmesi için, uygulanmaları özel bir sistemle denetlenen uluslararası düzeyde çalışma standartları oluşturmak;
- Bu politikaların etkinlikle uygulanabilmesinde, ülkelere yardımcı olacak, ILO'nun üçlü yapısı çerçevesinde işbirliği içerisinde olduğu kuruluşlarla ortak saptanacak ve yürütülecek içerikli bir uluslararası teknik işbirliği programı hazırlamak;
- Bu çabaların tümünü daha etkin bir çerçeve içinde geliştirebilmek amacı ile öğretim, eğitim, araştırma ve yayın faaliyetlerinde bulunmak (www.ilo.org).

4.2. Örgütün Yapısı ve Organları

Merkezi Cenevre'de bulunan ILO, her yıl Haziran ayında yapılan ve karar organı niteliği taşıyan Uluslararası Çalışma Konferansı, yürütme organı niteliğindeki Yönetim Kurulu ve Örgütün sekreteryaya hizmetlerini yürüten Uluslararası Çalışma Bürosu'ndan oluşmaktadır. Uluslararası Çalışma Bürosu'nun başında bir Genel Müdür bulunmaktadır.

Uluslararası Çalışma Konferansı, her bir üye ülkenin (EK-A) 2 Hükümet, 1 işçi ve 1 işveren temsilcisinden oluşmaktadır. Bu temsilcilere Konferans gündemindeki konulara göre teknik danışmanlar da refakat etmektedir. Uluslararası Çalışma

Konferansı çalışma yaşamıyla ilgili güncel sorunları tartışır, Sözleşme ve Tavsiye Kararlarından oluşan uluslararası çalışma standartlarını tespit eder, bu standartların üye ülkelerde uygulamasını denetler, üye ülkelerin katılımı ile finanse edilen iki yıllık ILO bütçesini kabul eder. İki yıllık ILO faaliyet programını belirler ve her üç yılda bir Yönetim Kurulu üyelerini seçer. Konferans çalışmaları, oluşturulan Komiteler eliyle yürütülür.

Yönetim Kurulu, ILO' nun yürütme organıdır, örgütün bütün faaliyetlerinde belirleyici bir role sahiptir ve Konferans gibi üçlü bir yapısı vardır. Yönetim Kurulu, yılda üç kez toplanmakta ve 28 hükümet, 14 işçi ve 14 işveren olmak üzere toplam 56 üyeden oluşmaktadır. Ayrıca, ILO belli başlı endüstri alanlarını kapsayan üçlü yapıda sektörel ve teknik komiteler oluşturmakta, bölgesel ve teknik konferanslar düzenlemektedir.

ILO' nun taşra teşkilatı ise bölge, alan, şube ofislerinden ve çok yönlü uzmanlık gruplarından oluşmaktadır. Üye ülkelerin bölgesel konferansları, kendine özgü konularını incelemek üzere belirli zamanlarda toplanır. Ülkemizde faaliyet gösteren ILO alan ofisi yakın geçmişte (1998 yılında mektup teatisi yoluyla) şube ofisi haline dönüştürülmüştür. Bu ofis Avrupa Bölge Ofisine bağlıdır. ILO bünyesinde, ayrıca, bir İdare Mahkemesi, Araştırma Merkezi ve İtalya'nın Torino şehrinde faaliyet gösteren Eğitim Merkezi bulunmaktadır (www.calisma.gov.tr).

4.3. Örgütün Standart Tesisi ve Denetim İşlevleri

ILO' nun standart tesisi uluslararası çalışma Sözleşmeleri ve Tavsiye Kararları şeklinde oluşmaktadır. Bu Sözleşmeler ve Tavsiye Kararları, bazı temel insan hakları da dahil olmak üzere (dernek kurma özgürlüğü, örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı, zorla çalıştırma yasakları ile istihdam alanlarındaki ayrıcalıkların kaldırılması gibi), çalışma yönetimi, endüstriyel ilişkiler, istihdam politikası, çalışma koşulları, sosyal güvenlik, işçi sağlığı ve iş güvenliği, kadınların istihdamı ve göçmen işçilerle gemi adamları gibi özel kategorilere giren istihdam durumları gibi çalışma yaşamındaki çok geniş kapsamlı konuları içermektedir.

ILO' nun kuruluşundan bugüne kadar 183 Sözleşme ve 191 Tavsiye Kararı kabul edilmiştir. Sözleşme ve Tavsiye Kararları Uluslararası Çalışma Konferansı'nda

kabul edilmektedir. Sözleşmeler, usulünce onaylanması halinde onaylayan ülke için bağlayıcı hale gelmektedir. Tavsiye Kararları için de onaylama söz konusu olmayıp metinlerde yer alan ilkeler yol gösterici veya Sözleşmeyi tamamlayıcı niteliktedir. Üye ülkelerin onaylamış oldukları Sözleşmeleri ne ölçüde uyguladıklarını izlemek üzere kapsamlı ve etkin bir denetim mekanizması oluşturulmuştur. Şikayetlere ve raporlara dayanan iki tür denetim usulü bulunmaktadır.

Üye ülkelerin onayladıkları sözleşmelerle ilgili olarak ulusal mevzuat ve uygulamaları hakkında belirli aralıklarla ILO'ya gönderdikleri raporlara dayanan denetim sistemine göre, bu raporlar önce Uzmanlar Komitesi tarafından incelenmekte ve belirlenen aykırılıklar bir rapor halinde Konferansa sunulmaktadır. Konferansta oluşturulan Uygulama Komitesi ise bu raporda yer alan ülkelere bir kısmını Komitede sözlü savunma yapmaya davet etmektedir. Uygulama Komitesi'nde söz konusu ülkenin yaptığı savunma ve bunu izleyen tartışmalar ile Komite kararı Konferans raporu içinde yayınlanmaktadır. Ciddi aykırılıkların tespit edilmesi halinde ise ilgili ülkelerdeki duruma kamuoyunda kara liste olarak anılan "özel paragraf" içinde dikkat çekilmektedir.

Şikayetlere dayanan denetim usulüne göre; şikayet konusu, ilgili olduğu Sözleşmeye göre; ya Sendikal Özgürlükler Komitesi'nde incelenmekte ya da Yönetim Kurulu'nda oluşturulan üçlü yapıda "ad hoc (sırf bu konu için)" bir komitede ele alınmaktadır. Bu şikayetler neticesinde, Yönetim Kurulu ilgili ülkeye Doğrudan Temas Misyonu gönderilmesine veya Soruşturma Komisyonu kurulmasına karar verebilmektedir. Bu usul, Uluslararası Adalet Divanı'na kadar gidebilen ve ağır yaptırımlara bağlanabilen bir denetim yoludur (www.calisma.gov.tr).

4.4. Türkiye Uluslararası Çalışma Örgütü İlişkileri

Türkiye'nin ILO ile ilişkileri 1927 yılına kadar dayanmaktadır. Ülkemiz Milletler Cemiyeti'nin üyesi olmadığı için o yıllarda ILO çalışmalarına gözlemci statüsüyle katılmış, 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olduğundan ILO'nun da üyeliğini kazanmıştır. O tarihten bugüne kadar ILO çalışmalarına üye ülke sıfatıyla katılmıştır. Ülkemiz, ILO Yönetim Kurulu'nda 1948-1951 ve 1954-57 dönemlerinde Asil Üye, 1975-78 ve 1987-90 dönemlerinde Yardımcı Üye sıfatıyla yer almış, en son

1996-99 döneminde ise yine Asil Üye sıfatıyla Kurul çalışmalarına etkin bir şekilde katılmıştır.

Üye ülkelerin ILO bütçesine katkı payları BM'nin bütçe değerlendirme esasları çerçevesinde belirlenmekte olup ülkemizin yıllık katkı payı % 0.433'lük bir orandır.

Başta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve sosyal taraflar olmak üzere ülkemiz ile ILO arasında IPEC (Çocuk İşçiliğinin Yok Edilmesi Uluslararası Programı) ve ILO Enformasyon Merkezi gibi çeşitli teknik işbirliği faaliyetleri yürütülmektedir. Ülkemizin Avrupa Birliği'ne uyum çabalarının ILO tarafından güçlü bir şekilde teşvik edilmesi amacıyla "Türkiye ve ILO arasındaki İşbirliği Protokolü" 2000 yılı Eylül ayında mektup teatisi yoluyla imzalanmıştır. Bu protokol ile temel çalışma hakları, istihdam politikası, sosyal koruma politikası ve sosyal diyalog alanlarında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile ILO arasında yapılacak işbirliği konuları belirlenmiştir.

Türkiye, aralarında temel çalışma haklarına ilişkin 7 Sözleşmenin de bulunduğu Uluslararası Çalışma ve Sözleşmelerinden 39'unu onaylayarak ulusal mevzuatına katmıştır. Ülkemizce onaylanan Sözleşmelerin listesine Ek-B'de yer verilmiştir.

ILO Sözleşme ve Tavsiye Kararlarının, gerek Konferans görüşmeleri öncesinde soru formlarının cevaplanması ve konu ile ilgili ülkemiz mevzuatı hakkında bilgi verilmesi suretiyle metinlerinin oluşması sürecine, gerekse iki yıl devam eden Konferans çalışmaları sırasında kaleme alınması ve kabulü sürecine Çalışma Bakanlığınca aktif biçimde katkıda bulunmaktadır. Bu işlemler Çalışma Bakanlığı Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü (*Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (3146) gereği; genel müdürlük Uluslararası Çalışma Teşkilatı ve benzeri milletlerarası kuruluşlarla yazışmaları yapmak ve bu kuruluşlara üye olmaktan doğan işleri yürütmekle görevlendirilmiştir*) aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Bu Sözleşme ve Tavsiye Kararlarının Konferans tarafından kabulünden sonra ise ILO Ana Sözleşmesinin 19. maddesi (EK-C) gereğince T.B.M.M.'ye bilgi sunulmakta ve bu bilgilendirme hakkında ILO'ya rapor gönderilmektedir.

Ülkemizce onaylanan her bir Sözleşmeye ilişkin olarak ise ILO'ya periyodik olarak uygulama raporu sunulmaktadır. Uzmanlar Komitesinin eleştirileri ve olağan rapor dönemi haricinde yıllık rapor talepleri nedeniyle her yıl 11-15 adet Sözleşmeye ait raporlar hazırlanarak ILO'ya gönderilmektedir. 2000 yılında ILO Ana Sözleşmesinin 22. Maddesi (*Madde 22 Üye ülkelerden her biri katılmış olduğu sözleşmeleri yürürlüğe*

koymak için aldığı önlemler hakkında Uluslararası Çalışma Bürosuna yıllık bir rapor sunmayı taahhüt eder. Bu raporlar, Yönetim Kurulu tarafından belirtilen şekilde yazılacak ve onun istediği açık bilgileri içerecektir) gereğince ILO' ya gönderilen raporlar 14, 26, 29, 77, 87, 94, 95, 100, 115, 122 ve 138 Sayılı Sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerden herhangi biriyle ilgili olarak ülkemizin Uygulama Komitesine alınması ihtimali nedeniyle ayrıca Konferans öncesinde de hazırlık yapılmaktadır. Bilindiği gibi, ülkemiz 1992 ve 1999 yılları hariç olmak üzere her yıl sözkonusu Komite gündemine alınmış ve mevzuat ve uygulamaları hakkında sözlü açıklama yapmaya davet edilmiştir.

Son yıllarda uluslararası çalışma standartları ile uluslararası ticaret arasında ilişki kurularak düşük standartlı ülkelere karşı ticari yaptırım uygulanması çabalarının yoğunlaşması nedeniyle ILO' nun 7 temel Sözleşmesinin (29, 87, 98, 100, 105, 111 ve 138 Sayılı Sözleşmeler) uygulanması büyük önem kazanmıştır. Bu amaçla, Uluslararası Çalışma Örgütü' nün 1998 yılında Cenevre'de yapılan 86. Genel Konferansı' nda "Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler ILO Bildirgesi" kabul edilmiştir. Bildirge deki standartların üye ülkelerde uygulamalarını izleyecek yeni mekanizmaların esasları da Bildirge ekinde saptanmıştır. Ülkemizin bu gelişmeler karşısında gelecekte olabilecek ekonomik kayıplarını önlemek amacıyla ülkemiz mevzuatının zaten onaylamış bulunduğu 7 temel Sözleşmeye uyumu sağlayacak çalışmaların başlatılması sağlanmıştır. Bu çalışmalar halen devam etmektedir.

Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının Geliştirilmesinde Üçlü Danışma Hakkında 144 Sayılı Sözleşme uyarınca oluşturulan ve sosyal tarafların katıldığı sürekli nitelikteki Komitenin sekreteryaya görevi Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğüne yürütülmektedir. Ayrıca, Uluslararası Çalışma Konferansları ile bölgesel, sektörel ve teknik toplantılara ilişkin hazırlık çalışmaları da yapılmaktadır (www.calisma.gov.tr).

4.5. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Kooperatifçilik Şubesi

Uluslararası Çalışma Örgütü çalışmalarını beş alanda yürütmektedir. Bunlar; Çalışma Yaşamında Standartlar, Temel Haklar ve İlkeler, İstihdam, Sosyal Koruma ve Sosyal Diyalog' dur. Kooperatifler İstihdamın alt çalışma konularından birini oluşturur. İstihdam kendi içinde; İstihdam Stratejisi, İyileştirme ve Yeniden Kurma, Yeteneklerin

Gelişimi: Çalışabilme ve Bilgi, Yeteneklere Odaklanmış Program, İş Yaratma ve Girişim Gelişimi, Çok Uluslu Girişimler, Cinsiyet Teşviki ve Sosyal Finans konularında çalışmaktadır.

Kooperatiflerin içinde yer aldığı İş Yaratma ve Girişim Gelişimi de çalışma alanlarına ayrılır. Bu alanlar; Kooperatifler, Yönetim ve Kolektif Vatandaşlık, Küçük Girişimlerin Gelişimi ve Yerel Ekonomik Gelişim' dir.

Kooperatiflerle ilgili her türlü faaliyet ILO Kooperatif Şubesi tarafından yürütülmektedir.

4.5.1. Şubenin vizyonu ve misyonu

ILO' nun Kooperatifçilik Şubesi'nin temel değerleri; insana önem veren, eşit bir toplum yaratmayı hedefleyen, demokrasi ve dayanışmaya dayanan, meslek etiğine ilişkin normları geliştirmeyi hedefleyen, toplumsal sorumluluğu ve çevreye saygıyı taahhüt eden değerlerdir.

Şubenin temel amacı; bütün insanlar için dünyanın her yerinde istihdam yaratmak, sosyal güvenliği sağlamak, kooperatifleşmenin kendine yardım ilkesi aracılığıyla insanların sosyal ve ekonomik hedeflerine ulaşmalarını sağlamaktır.

Şubenin hedefi ise; kooperatifçilik konusunda dünya ölçeğindeki çalışmalara katkı yapmak ve bunun karşılığında ILO içerisinde ve dışında tanınarak saygınlık kazanmaktır.

Şubenin stratejisi; insanları güçlendirme ve yoksulluğu yok etmede en etkin araç olan kooperatif yöntemin evrensel olarak tanınmasını garanti etmektir. Ayrıca dayanışma ve eşitliği teşvik ederek sürdürülebilir ekonomik fırsatlar yaratmak, sosyal ayrımcılığı önlemektir (www.ilo.org).

4.5.2. Örgütün kooperatiflere bakış açısı

ILO kooperatifleri; istihdamı artırma ve insanların yaşam koşullarını iyileştirmede aynı zamanda devletin ve yatırımcıların ihmal ettiği bölgelerdeki

hizmetleri ve altyapıları oluşturmada araç olarak görür. Üstelik, kooperatifler uygun çalışma koşullarını geliştiren potansiyele sahiptirler. Çünkü onlar:

- örgüt özgürlüğünü teşvik ederek çalışma hayatındaki hakların ve prensiplerin geliştirilmesini destekler ya da sağlar,
- kooperatif ortaklarına ait kaynakların bir araya gelmesini sağlayarak onlar için daha uygun iş alanları ve gelir fırsatları yaratır,
- sosyal açıdan dikkate alınmayan temel sosyal hizmetleri sağlayarak sosyal korumanın etkinliğini ve kapsama alanını genişletir,
- korunmasız çalışanlar ve kırsal fakirlerin haklarını savunma yanında sosyal diyalogu güçlendirir.

ILO Tavsiye No.127 (1966) merkezli Kooperatif Şubesi'nin işi, ILO' ya üye ülkelere politika tavsiyesi sağlayarak; teknik destek; uluslararası toplantıları organize etmek, halkın kooperatifler hakkındaki bilgisini arttırmak için bilgi ve doküman sağlamak; ve kooperatif prensip ve değerlerini desteklemeyi içerir. Teknik işbirliği faaliyetleri, kooperatif mevzuatı ve insan kaynakları gelişiminden yerel ekonomik gelişme ve fakirliği hafifletmeye kadar çok geniş bir alanı kapsar.

4.5.3. Örgütün kalkınma partnerleri

ILO, kooperatif faaliyet programını uygulamada, çok sayıda uluslararası sivil toplum örgütleri ile iki yönlü ve çok yönlü kalkınma kuruluşları ile işbirliğinde bulunur. Benzer işbirliği için önemli bir araç, Kooperatiflerin Uluslararası Gelişimi ve Teşviki Komitesidir. (COPAC).

COPAC; kooperatif kalkınma programları konusunda üyelerinin bilgi değişiminde bulunmalarını sağlar, saha çalışmalarında koordinasyonu geliştirir ve kooperatif liderleri, kalkınma planlayıcıları ve kamuoyunun ilgi duyduğu mesele ve problemlere odaklanır.

Bu Komite 1971 yılında kuruldu ve ILO' nun dışındaki üyeleri; ICA (Uluslararası Kooperatifler Birliği), IFAP (Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu), FAO (Gıda ve Tarım Organizasyonu) ve Birleşmiş Milletlerdir.

4.5.4. Kooperatifçilik şubesinin çalışma alanları

ILO kooperatiflerle ilgili olarak beş farklı alanda çalışmalarını sürdürmektedir. Bu alanlar; Politika ve Yasa, İnsan Kaynakları Gelişimi ve Çalışma Ağı, Kendine Yardım Sayesinde İstihdam, Cinsiyet ve Kooperatifler ile Kabile ve Yerli Haklar' dır. Bu alanların faaliyetleri kendi içerisinde ILO tarafından yada ILO ve diğer benzer konuda çalışan partnerler tarafından oluşturulan ve yürütülen programlardan oluşmaktadır.

4.5.4.1. Politika ve yasa

4.5.4.1.1. Kooperatifçilik politikası ve mevzuat

a) Kooperatifçilik gelişim politikası

Sivil yaşamın demokratikleştirilmesi, ulusal ekonomik dengelerin bozulması, finans ve ticaretin küreselleşmesi gibi son gelişmeler, kooperatiflerin faaliyette bulunduğu çevreyi büyük ölçüde etkilemiştir. Çok sayıda ülkede, kooperatifler devlet desteği ve korumasından yoksun kaldılar, fakat özerkliklerini yeniden kazandılar, böylece devlet yerine ortaklarına hizmet etme imkanını buldular. Ortakların sahip olduğu özel girişimler olarak kooperatifler, piyasa olanaklarının bütün avantajlarına sahip olabilirler ve ekonomik liberalleşme ve küreselleşmenin olumsuz yan etkilerine karşı ortaklarını koruyabilirler.

Birçok ülkede meydana gelmiş olan ekonomik ve politik değişimler, kooperatifçilik gelişim politikasının derinlemesine gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır. Bu tür politikalar, kooperatifçiliğin gelişimine yardımcı olacak bir ortamın yaratılmasını önemli bir hedef görür. Bunlar; kooperatifçilik mevzuatı için kavramsal temel oluşturmak, devlet ile kooperatifler arasında varolan ve bilinen ilişkiyi tanımlayarak kooperatif ortakları için referans hizmeti sunmak, kooperatifçiliğin gelişmesi konusunda çalışan kooperatifçi ve kalkınma uzmanları için bir yönerge tesis etmek, çeşitli sektördeki kooperatiflerin yatay bütünleşmesini kolaylaştırmaktır.

ILO' nun Kooperatifçilik Şubesi modern ve kapsamlı kooperatifçilik gelişim politikalarını oluşturmada üye ülkelerin bir çoğuna yardım etmektedir.

b) Kooperatifçilik mevzuatı

Kooperatifçilik mevzuatı kooperatif gelişim politikasını yürütmek için kullanılan başlıca araçlardan birisidir. Dünyada hemen hemen tüm ülkeler, kooperatif örgütlerinin oluşumu ve yönetimi konusunda hükümler içeren en azından bir özel kanunu yürürlüğe koymuşlardır. Kanun, kooperatifçiliğin evrensel ilkelerini ve ulusal kooperatif gelişim politikasını, yasal uygulamayla ilgili açıklamaları içerir.

ILO' nun Kooperatifçilik Şubesi üye ülkelerin büyük çoğunluğunun kooperatifçilik yasalarını içeren kooperatifçilik mevzuatı konusunda bir dokümantasyon merkezi kurmuştur. Bu kanunlar hakkında kısa bilgiler NATLEX veri bankasına girilmiş olup, internetle ulaşılabilir. Ayrıca, seçilen bazı modern kooperatif yasalarının tam metinlerini içeren bir veri tabanı internette mevcuttur. Birçok ülkede ILO, kooperatif mevzuatı konusunda danışmanlık ve teknik hizmetler sağlamıştır.

4.5.4.1.2. Kooperatif reform (Coopreform) programı

Kooperatif Reform Programı; gelişen dünyada modern kooperatifçiliği geliştirme politikalarını oluşturmada ILO'ya üye ülkelere yardım etmek, yeni kooperatif yasaları hazırlamak ve devlet tarafından sağlanan destek hizmetlerinin finansmanını ve yürütülmesini kooperatifçilik hareketine transfer etmek amacıyla 1993 yılında başlatıldı. DANIDA (Danish Agency for Development Assistance-Kalkınma Yardımı için Danimarkalı Acente) tarafından finanse edilen program, bir ülkenin, bir kooperatif örgütünün ya da bir kalkınma kuruluşunun isteği üzerine üye ülkelere hizmet vermektedir.

Program, yasa hazırlama ve katılımcı politika ilkesini savunur ve bu nedenle programdan yararlanan her ülkede yeni bir kooperatifçilik politikası ve mevzuatıyla ilgili tüm grupları içine alan başvuru sürecini başlatır. Katılımcı yaklaşımın önemli bir ögesi, yeni politikaların ve yasaların halka benimsetilmesidir. COOPREFORM yeni koşullar hakkında kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla uygun iletişim stratejilerinin kullanımını ülkelere tavsiye eder. Böylece kooperatif ortakları, liderleri ve destekleyicileri avantaj sahibi olurlar.

COOPREFORM, kooperatiflerin teşvik edilmesiyle ilgili diğer kalkınma kurumlarıyla işbirliği yollarını arar. Çünkü Kooperatif Reform Programları ve bu

reformların uygulanması ILO' nun tek başına sağlayamayacağı büyük miktarda kaynak gerektirir. Birçok ülkede, COOPREFORM, UNDP (United Nations Development Programme-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) gibi kalkınma kuruluşları tarafından ya da birlikte finanse edilmektedir.

Kooperatifçilik Şubesi tarafından koordine edilen COOPREFORM, Dünyada kooperatifçilik yasası ve politikasına ilişkin değişik konularda ulusal ve bölgesel konferanslar düzenler. Program çalışma alanında Tanzanya ve Filipinler' de bulunan iki koordinatör tarafından temsil edilmektedir.

4.5.4.2. İnsan kaynakları gelişimi (HRD) ve çalışma ağı

Kooperatif girişimlerin başarısına katkıda bulunan en önemli unsurlardan biri onların insan kaynaklarını geliştirmeleridir. Bunun için bütün ortaklar kooperatif faaliyetlerine katkıda bulunabilir, faaliyetlere katılabilir ve etkin olarak kooperatifi yönetebilirler. İnsan kaynakları gelişimi; eğitim ve pratik çalışmanın ötesinde, personelin işe alınma ve yerleştirilmesini, geliştirilmesini ve kariyer planlamayı, bireysel ve grup performans ölçülerini, danışmanlığı ve yeteneklerin geliştirilmesini içerir. HRD verimli bir faktör olup, kooperatiflerin vb. örgütlerin ekonomik yaşamlarını sürdürebilmeleri için kooperatifçilik politikasının kritik bir parçası olarak temel oluşturur.

Çalışma ağı, ILO Kooperatifçilik Şubesinin kooperatif insan kaynaklarını geliştirmek için yararlandığı başlıca stratejidir. Çalışma ağı sayesinde, işbirliği yapan kuruluşlar arasında bilgi ve uzmanlık karşılıklı değiştirilir. Bu değişim, sadece deneyimlerin daha etkili biçimde paylaşımı için değil, aynı zamanda bölgesel, bölgelerarası ve global düzeyde faaliyetlerin rasyonelleştirilmesi için bir uyarıcıdır.

Kooperatif dalının HRD faaliyetleri iki başlık altında toplanmıştır:

- COOPNET Programı
- kooperatif girişimlerin yöneticileri için uzaktan öğrenme ve eğitim araçları konusundaki proje

Bu programlar; fakirliği azaltma, iş yaratma, demokratikleşme, ekonomik reform süreçlerine katkıda bulunma, özerk, ortaklarca kontrol edilen, ekonomik olarak varlığını sürdürebilen kooperatifleri güçlendirmek için tasarlanmıştır.

4.5.4.2.1. Coopnet programı

Bölgelerarası program COOPNET (Kooperatif Yönetimi ve Çalışma Ağı için İnsan Kaynakları Gelişimi) HRD sistemlerini güçlendirerek gelişmekte olan ülkelerde kooperatiflerin ekonomik, sosyal ve politik ortamlarındaki değişimlere yanıt verir. Program, kırsal alanlarda kooperatif gelişimiyle ilgili ILO-DANIDA programının bir kısmıdır. COOPNET Latin Amerika, Asya ve Afrika'da faaldir. Ulusal kooperatif hareketleri ve kooperatif eğitim merkezleri yanında, Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) gibi başlıca kooperatif kuruluşlarıyla yakından işbirliği yapar.

Program, kooperatif gelişimini teşvik etmek üzere kendi HRD programlarını geliştirmek için yerel ve ulusal kuruluşların kapasitesini güçlendirmeye odaklanır. Bunu kooperatif girişimciliğini geliştirmenin yanında, eğitim metot ve araçlarını, eğitim programlarını geliştirerek gerçekleştirir. Geçiş ekonomilerinde kooperatifler için en iyi uygulamaların geliştirilmesine özel önem verilmektedir.

COOPNET' ten doğrudan yararlananlar, kooperatif HRD kuruluşları ve programlarının yöneticileriyle eğitimcileridir. Kooperatifçilik potansiyelinden tam olarak yararlanmak amacıyla Kooperatif HRD' den tüm insanların yararlanması son derece önemli olduğu için, COOPNET tüm faaliyetlerinde cinsiyet ayrımı yapmaz.

4.5.4.2.2. Kooperatif girişimlerin yöneticileri için uzaktan öğrenme ve eğitim araçları konusundaki proje

İtalya tarafından finanse edilen bu proje, birbirini etkileyen uzaktan öğrenme yaklaşımları ve eğitim materyallerinin gelişimi aracılığıyla kooperatiflerde insan kaynaklarını geliştirmeyi desteklemektedir. Kooperatif eğitim araçlarının büyük bir kısmı MATCOM Projesi (*Kooperatifçilik eğitimi için materyal ve teknikler geliştirip yaymayı amaçlayan ILO projesi*) altında Kooperatif Şube tarafından üretilmiş olup, bunlar CD ROM olarak isteyenlere gönderilmektedir.

Bu araçlar modüler olup, her biri farklı kooperatif tiplerini, eğitimcilerin eğitimiyle ilgili faaliyetleri ve öğretim programlarının geliştirilmesini hedefleyen bir Eğitimcilerin El Kitabı ve Öğrenme Tekniklerini içermektedir. Daha büyük bir

başlangıç, kooperatif yönetimiyle ilgili eğitimde uzaktan öğrenme için interneti bir ortam olarak kullanma konusunda yapılmaktadır.

4.5.4.3. Kendi kendine istihdam

4.5.4.3.1. Kooperatifler ve fakirliği yok etme

Kooperatif girişimler ortakları ve çalışanlar arasında fakirliğin yok edilmesine doğrudan ve dolaylı olarak yardım ederler ve bu yardım daha çok içinde buldukları topluluklar kanalıyla olur. Onlar; kendine yardım çabalarını birleştirerek fakirlikten kurtulmak isteyenlere yardım ederler ve fakirleşmenin önemli risklerine maruz kalanları korurlar. Çoğu kez, kendine yardımı esas alan ve söz konusu fırsatları sunan tek tip biçimsel bir örgüt oluştururlar.

Uluslararası kooperatifçilik hareketi direkt olarak üretim ve hizmet kooperatiflerinin ortakları olan milyonlarca patron-işçi ve bu kooperatiflerle diğer kooperatiflerin ortak dışı çalışanları için uygun istihdam olanakları sağlar. Kooperatifler aynı zamanda hak sahibi işverenlerdir. Buna ilaveten, kooperatifçilik hareketi yüz binlerce özel girişim için sağlanan istihdamı sürdürmektedir. Bu girişimlerin yaşama kabiliyeti alım ve pazarlama kooperatiflerinin ortakları tarafından kısmen garanti edilir. Bu durum, ulusal politikalar üzerinde çarpan etkilere neden olarak önemli ölçüde ek istihdam yaratır. Bu yetenekler, toplumun dezavantajlı kesimleri için özellikle uygun olan, özel örgütsel karakteristiklerden ortaya çıkarılır.

Kooperatifler Nasıl İş Yaratırlar?

Kooperatif örgütler sermaye tabanlı olmayıp, ortak tabanlı kuruluşlar olarak spesifik istihdam yaratma potansiyeline sahiptirler:

Ölçek Ekonomileri: Kooperatif örgütlenme biçimi, özel sektördeki bağımsız girişimciler ve işçilerin düşük maliyetlerle ortak ekonomik faaliyetleri gerçekleştirmelerini sağlar.

Alan ekonomileri: Malların ve hizmetlerin toplu üretimi, uzmanlaşma ve iş bölümünü kolaylaştırır ve bu nedenle verimlilik artar.

Artan Pazarlık Gücü: Kooperatifler ortaklarının arz ve talebini birleştirir ve böylece onların pazarlık gücünü artırır.

Aktif Üye Katılımı: Kooperatif yönetimine ortakların aktif katılımı maliyetleri azaltır, maliyet etkililik artar, sermaye hareketini kolaylaştırır.

Üyelik Değeri: Kooperatifler ortakların istihdam olanaklarını artırmayı amaçlar ve bu nedenle emek yoğun üretim tekniklerinden yanadır.

Ortak Çıkarlarını Temsil: Özellikle kooperatif örgüt dikey bir yapı içinde bütünleştiğinde, kooperatif ortakları çıkarlarını bireysel üretici ve tüketicilerden çok daha iyi savunabilirler.

Kararlılık: Ortaklar arasında risk paylaşımından dolayı kooperatifler genel olarak bireysel girişimlerden daha kalıcıdır.

Yenilik: Kooperatif ortakları arasındaki bilgi alışverişi yeniliklerin yayılmasını sağlar.

Yasal Koruma: Bir kooperatife katılım küçük üreticilerin yasal koruma elde etmelerine ve kişisel sorumluluklarının ilgili mevzuatta öngörülen şekilde sınırlanmasına yardım eder.

4.5.4.3.2. ACOPAM: Sahel istihdam projesi

ACOPAM ILO'nun Afrika'da en geniş ve en uzun süren (21 yıl) teknik işbirliği projelerinden biridir. Bu program, kooperatifler ve benzeri örgütlerin desteklenmesiyle Sahel bölgesinde yaşayan insanların yönettiği sulama örgütleri, doğal kaynak yönetim grupları, köy tabanlı tahıl bankaları, tasarruf ve kredi örgütleri, temel sağlık korumasını amaçlayan ortak kazanç grupları, nakit ürün pazarlayan üretici grupları aracılığıyla istihdamı teşvik etmektedir.

Programın son evresinde (1996-2000) program beş ülkede toplam 56.000 iş yarattı. Haziran 2000'de bitmesine rağmen, faaliyetleri ulusal ve bölgesel çalışma ağında karşılıklı yardım esasına göre çalışan toplam 188 kurum aracılığıyla 8 ülkede devam etmektedir.

4.5.4.3.3. Intercoop programı

ILO'nun INTERCOOP Programına göre, kalkınma projelerinin çoğu sadece üretime odaklandığından üreticilerin ürünlerinin satışına yardımcı olmamaktadır. Gelişmekte olan dünyada ihracat potansiyeli nedeniyle geleneksel olmayan ürünler için pazarlama kanalları mevcut değildir ya da bu tür kanallar ekonomik reform programları tarafından düzenlenmemektedir. İç pazarların kapasitesi sınırlı olduğundan ve dış

pazarlar küçük üreticilerin girmesine uygun olmadığından üreticilerin gelirleri düşük kalmaktadır. Bu, ILO-INTERCOOP programının değiştirmek istediği bir durumdur.

INTERCOOP;

- Kooperatifleri güçlendiren, istihdam ve gelir yaratmak için ticareti teşvik eden,
- iş bağlantıları kuran ve ihracat pazarlaması konusunda eğitim veren,
- yaşayabilir işletmeler ve güvenilir ticari partner olmaları için kooperatiflere yardım eden bir programdır.

Program olarak INTERCOOP; muhtelif ülkeler tarafından (Almanya, Norveç, Hollanda, UNDP) fonları sağlanan, kuzeyde ve güneyde sayıları giderek artan ülkeleri kapsayan, farklı unsurları tek bir program içerisinde bütünleştirir. Doğu ve batı Afrika'da ve Haiti'de halen uygulanmaktadır.

4.5.4.3.4. Kooperatiflerin ortak programı (syndicoop)

Bu projenin amacı uygun istihdam ve gelir yaratmayı amaçlayan pilot projeler vasıtasıyla, seçilmiş Afrika ülkelerinde korunmasız kayıt dışı ekonomide çalışanların çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmektir. Bu amaç, ulusal ve yerel düzeydeki sendikaların ve kooperatif örgütlerin kayıt dışı ekonomide yapıcı bir biçimde birlikte çalışmalarını sağlamak için onların kapasitelerini güçlendirerek sağlanacaktır. Proje, uluslararası sendikalar ve kooperatifçilik hareketinin temsilcileri arasında yapılan kapsamlı tartışmalar sonunda geliştirilmiştir. Özellikle ILO' nun Kooperatif Şubesi ve Çalışanların Faaliyetleri Bürosu tarafından desteklenen ICFTU (International Confederation of Free Trade Unions-Uluslararası Serbest Ticaret Birlikleri Konfederasyonu) ve ICA projeye katkıda bulunmuştur.

Proje; yeni programlar geliştirmek ve başlayan projeleri güçlendirmek, istihdam yaratmayı teşvik eden yeni programların geliştirilmesi için bir çerçevenin belirlenmesini amaçlar. SYNDICOOP Programı Hollanda tarafından desteklenmektedir.

4.5.4.3.5. Evrensel bir programa doğru

Kooperatifler vasıtasıyla istihdam yaratma ILO Kooperatif Şubesi'nin en öncelikli konusudur. "İşsizler ve Marjinal İnsanlar İçin İş" adlı (JUMP-Jobs for

Unemployed and Marginalized People) global bir program geliştirilmekte olup, bu program politika danışmanlığı ve saha çalışmalarının katkısıyla en çok istihdam yaratan kooperatif türlerinin teşvik edilmesine odaklanacaktır. Bu yeni program Afrika Programı İçin İş gibi ILO'nun devam eden benzer girişimleri ile birleştirilecektir.

4.5.4.4. Cinsiyet ve kooperatifler

Kooperatifler; erkekler kadar kadınların da ilerlemesi ve güçlenmesinde önemli araçlardan biri olabilirler. Ayrıca ekonomi ve insan kaynaklarını bir araya getiren ve sosyal yararlar sağlayan etkili örgütsel vasıtaları sağlarlar.

Evrensel olarak benimsenen kooperatifçilik ilkeleri küresel kooperatifçilik hareketinin değerlerini uygulamaya aktarmada rehber olur. İlk ilke gönüllülük ve serbest girişle ilgilidir ve kooperatiflerin, hizmetlerinden yararlanmak isteyenlerin, ortaklık yükümlülüklerini kabul etmeye istekli olmaları halinde, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın bu hizmetleri kullanabilecek tüm insanlara açık olduğu bu ilkeyle vurgulanır.

Bununla beraber, cinsiyet konusunun hala kooperatiflerde üzerinde durulması gereken bir konu olduğu açıktır. Başlıca konulardan birisi; aktif katılımı kadınların yoksun olduğu ve karar mekanizmasında alt seviyede temsil edildiğidir. Bu durum, ekonomik ve sosyo-kültürel faktörler, cinsiyet önyargıları, yasal ve politik koşullardan kaynaklanmaktadır. Bununla beraber toplumda kadının geleneksel rolü, kadınların kooperatiflere ve karar verme sürecine katılımını engelleyen muhtemelen en büyük kısıttır.

Tüm programlarda ve faaliyetlerde başlıca eğilim cinsiyet ayrımına engel olmaktır. Bununla beraber, spesifik programlar ve faaliyetler cinsiyet duyarlılığı konusunda sadece kadınları ya da sadece erkekleri hedeflemekle kalmamakta, kooperatifleri ve genelde toplumu etkileyen cinsiyet ayrımlarını da ele almaktadır.

4.5.4.4.1. Kooperatiflerde cinsiyet-istihdam ve güçlendirme

Önerilen bu program; çalışma ağı ve savunma, bilgi ve bilinç yaratma ve kooperatif insan kaynaklarını geliştirme sayesinde cinsiyet ayrımını ortadan kaldırmada,

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) ve ILO arasında merkezi ve bölgesel seviyede birkaç yılın yakın işbirliğinin sonucudur. Bu program, cinsiyet konuları ve iş yaratmadaki teknik uzmanlık ve teknik işbirliği programlarındaki ILO' nun engin deneyiminden yararlanarak, kadınların statüsünü geliştirme, uygun ve sürdürülebilir istihdam yaratmada kooperatiflerin küresel ağı (ICA' ya üye olan) tarafından ortaya konan çabalara katkıda bulunacaktır.

Program, ulusal kooperatif örgütleri ve kurumlarıyla işbirliği içinde çok sayıda kaliteli iş yaratmayı amaçlar. Program ayrıca saha çalışmalarını koordine edecek, kapasite geliştirmeyi ve cinsiyet ayrımını ortadan kaldırma faaliyetlerini uygulayacaktır. Saha çalışmalarından elde edilen başarılar, bilgi ve tecrübe (en iyi uygulamaları içeren), uzmanlardan oluşan bir danışmanlık grubunun kooperatif girişimlerin gelişimi ve cinsiyet konularındaki düzenli toplantılarında karşılıklı değiştirilecektir. Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki on ülke proje uygulaması için deneme niteliğinde seçilmiştir. Bu ülkeler Burkina Faso, Etiyopya, Kenya, Güney Afrika, Uganda, Malezya, Filipinler, Tayland, Kosta Rika ve Ekvatordur. Bu seçim, bilgi kapasitesi ve konuyla ilgili ulusal ya da en üst seviyedeki kooperatif örgütlerin taahhüdünü esas almaktadır. Bu, programın partner örgütleriyle olabilecektir. Bu örgütler ülkesel düzeyde idare komitelere katılım faaliyetleri ve kadın girişimcilerin teşvik edilmesi ve cinsiyet eşitliği için lobi faaliyetleri bakımından katkıda bulunabilir.

4.5.4.5. Yerli halklar

ILO yerli ve kabile halkları ile ilgili sadece iki uluslararası araçtan sorumludur. Bunlar; Yerli ve Kabile Toplulukları Konferans Kararı, 1957 (No.107) ve No.107'nin güncelleştirilmiş olan Yerli ve Kabile Halkları Konferans Kararıdır 1989 (No.169).

ILO' nun amacı; yerli ve kabile halklarının haklarını desteklemek ve korumaktır. Örgütün Yerli ve Kabile Halkları konusundaki yaklaşımı başlıca iki alandadır: (1) yerli ve kabile halkları ile ilgili iki Konferans kararının denetimi, (2) teknik yardım.

4.5.4.5.1. Indisco programı

INDISCO Programı; 169 No'lu Konferans Kararının gereğine uyarak kişisel girişimleri ve kendi gelişim planlarını gerçekleştirmede kabile ve yerli halkları ve onların örgütlerini desteklemek için tasarlanmıştır. INDISCO stratejisi; daha geniş bir politika çevresi ve köylü halkın tecrübesi ile bağlantılı ve en iyi uygulamaları teşvik eden pilot çalışmaları desteklemektedir.

Program; DANIDA, Hollanda, IDA (International Development Association- Uluslararası Kalkınma Topluluğu), AGFUND (Arab Gulf Programme For United Nations Development Organizations- Birleşmiş Milletler Kalkınma Organizasyonu için Arap Körfez Programı), UNDP, WFP (World Food Programme-Dünya Gıda Programı) ve Robobank' ı içeren bağış grubu tarafından fonlanmaktadır ve 1994'den beri Merkezi Amerika (Belize), Afrika (Merkezi Afrika, Namibya ve Tanzanya), Güney ve Güneydoğu Asya'da (Hindistan, Laos, Filipinler, Tayland ve Vietnam) kabile ve yerli halklar arasında toplum tabanlı gelişim teşebbüslerini kolaylaştıran kırsal kesim projelerini yürütmektedir. Program 6.5 milyon\$'ı aşan toplam bütçesi ile sürdürülebilir geçim kaynakları, yaşayabilir kırsal toplum örgütleri ve uygun istihdam yaratmada önemli etkiye sahiptir.

5. ILO'NUN KOOPERATİFÇİLİKLE İLGİLİ TAVSİYE KARARI'NIN GELİŞİMİ

Ekonomik ve sosyal yönden en etkili kalkınma aracı olarak görülen kooperatifler özellikle gelişmekte olan ülkeler için en önemli araçtır. Ancak bu kooperatiflerin aynı koşullara göre kurulması; ileride yaşanacak ekonomik gelişmelere ulusal ve uluslararası alanda uyum sağlamak için tek tip kooperatifçilik hareketinin oluşması sosyal ve kültürel farklılıklardan dolayı ülkeden ülkeye değişmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından oluşturulmuş olan 127 No'lu Tavsiye Kararı, gelişmekte olan ülkelerde kooperatiflerin kuruluşu, faaliyetleri, yasaları vb. konularda hükümetlere ve kooperatif ortaklarına yol göstermiştir.

127 sayılı Tavsiye Kararı, gelişmekte olan ülkelerde kooperatif organizasyonlarının bağımsızlıklarına hiçbir şekilde müdahale edilmeksizin devletten ekonomik, finansal ve teknik yardım almalarını sağlayacak politikaları oluşturmada göz önüne alınacak kuralları içermektedir. Bunlara ek olarak, insan kaynaklarının, kooperatif ve komite üyeleriyle yöneticilerinin eğitilerek gelişimi vurgulanmaktadır. Bir sosyo-ekonomik kuruluş olarak kooperatifler, doğaları gereği, özellikle yoksul grupların ihtiyaçları olan hizmetleri sağlamakla görevlidirler ve kendi kendine yardım ve demokratik yönetime dayanan sade bir ilke ile çalışmaktadırlar (Anonim, 1993).

5.1. Tavsiye No.127'nin İçeriğinin ve Yapısının Gözden Geçirilmesini

Ortaya Çıkarılan Geçmiş 30 Yıldaki Genel Değişiklikler

Tavsiye No.127 1966 yılında yazıldığında hüküm süren politik ve ekonomik yapı, Doğu Avrupa'nın komünist ülkeleri ve Batılı endüstriyelmiş ülkeler arasındaki güç ilişkisinin yanı sıra, endüstriyelmiş zengin ülkelerde yoğunlaşmış gelişme yardımı sağlayanlarla ve Güney' deki gelişme yardımı alanlar şeklinde sürmekteydi. Ancak bu durum politik ve toplumsal gelişmenin çeşitli aşamalarında karmaşık bir bölgesel tıkanmaya yol açmıştır. 21. yüzyıl beraberinde bu gelişmenin çevresini yeniden şekillendiren değişiklikleri de getirmiştir. Bunlar: Doğu Asya krizinin daha uzun vadeli karışıklıkları, Alt-Sahra Afrika'sının deneyimi ve yapısal reform ile geçiş ekonomileri;

çok-uluslu devletlerde otoritenin parçalanması; küresel ve bölgesel bazda çevre ile ilgili baskılar; temel kaynakların kısıtlılığının artması ve dünya nüfusundaki artıştır.

Dünya bazında ortaya çıkmış olan ve hala da çıkmakta olan en önemli değişiklikler, politik, demografik, toplumsal, ekonomik, ekolojik ve teknolojik bir görünüme sahip bulunmaktadır (Anonim, 2001a).

5. Politik değişiklik

Politik alandaki en göze çarpan ve en uzun süreli değişiklik, bir yönetim biçim olarak dogmatik sosyalizmin çöküşünün yanı sıra, birçok ülkede bulunan çok sayıdaki kamu kurumlarının, devlet teşebbüslerinin ve kolektiflerinin yeniden yapılandırılması, özelleştirilmesi ya da kapatılması olmuştur ki, bu durum yaygın bir biçimde karışıklıklara ve yoksulluğa yol açmıştır. Gelişmekte olan ve endüstriyelmiş birçok ülkedeki yapısal düzenleme programları, özellikle nüfusun düşük gelirli kesiminde olmak üzere, zorluklara da neden olmuştur. Bu programlar, ekonomik ilişkilerde liberalizasyonu savunmaktadır ki bu, zengin ve eğitimliye – ve bazen acımasız ve güçlüye de – toplumun daha zayıf olan kesimlerine bile mal olsa, kar elde etmek için altın bir fırsat yaratmaktadır. Bu kooperatiflerin gelişmesi için klasik bir senaryodur.

Geçtiğimiz 20 yılda liberalizasyon kooperatifleri ve üst organizasyonlarını birçok açıdan etkilemiştir: İlk olarak, kooperatiflere ve üst örgütlere zorunlu üyelik dönemi sona ermiştir. Bu ise üyeliklerde dikkate değer bir azalmaya ve bunu takip eden bir şekilde, üyelik yardımlarının kaybına yol açmış bulunmaktadır. İkinci olarak, kooperatif hizmet tekelleri, devlet yardımlarının kesilmesine bağlı olarak çökmüştür. Devletin süreklilik arz eden desteği üzerine kurulmuş bulunan bu güvenin kaybı, üretim düzeyi ve kalitesini etkilemiş ve bu, birçok kooperatif ortağının düşük düzeyde iş istihdamı ile karşı karşıya kalmasına ya da işsiz kalmalarına neden olmuştur. Yeni ve daha liberal kooperatif politikalarına bağlı olarak, yeni ortaya çıkan demokratik kooperatifler, daha çoğulcu bir toplum kurma yolunda yer almaya başlamışlardır.

Kolektif çiftlikler ve toprak reformu kooperatifleri ile başarısız ve pahalıya mal olan deneyimlerin ardından (örneğin, Tanzanya Birleşik Cumhuriyetinde *ujamaa*, Madagaskar'da *fokonolona*, Etiyopya'da köylü dernekleri, Filipinler' de *samahang nayons* ve Doğu ve Orta Avrupa'daki eski komünist ülkelerde ve eski Sovyetler

T.C. YEREL YETKİLİLERİN İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
MİLLÎ İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

Birliği'nde kolektif çiftlikler), toprak reformu programlarının ve kolektif çiftliklerin yararlılığı ve kullanılşılığı ve kooperatiflerin rolü şimdilerde tekrar gözden geçirilmektedir.

Devlet yardımlarına ve yabancı yardıma bağlı bulunan, yapay olarak yaratılan, devlet tarafından kontrol edilen kooperatifler, dış yardım kesildiğinde, yeni koşullara uyum sağlamada gerekli olan canlılıktan ve esneklikten yoksun olup çökmeye ya da devamsızlığa eğilimli olabilirler. Bununla beraber, devlet desteği olmadan kurulan kooperatifler, örneğin feshedilmiş pazarlama kurumlarını devralarak kamu dairelerinin belli görevlerden çekilmesinden kar elde edebilir.

Bunun yanında, birçok endüstriyelleşmiş ülkede devletin rolünün algılanmasında oldukça önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu ülkelerin çoğunda devlet, endüstri ve ticarete doğrudan katılımdan çekilmiş olup, daha çok, vatandaşlarına zenginlik ve gelişim sunabilmek için, ekonomik hareketin büyüyüp gelişebileceği çerçeveyi hazırlar. Rekabetçi bir pazar ortamında diğer teşebbüs türlerinin yanı sıra kooperatiflerin daha fazla yer alması beklenmektedir (Anonim, 2001a).

5.1.2. Demografik değişiklik

Dünya, büyük ölçüde farklı iki demografik değişikliğe tanık olmaktadır. Endüstriyelleşmiş ülkelerde, doğum oranları düşmekte ve yaşam süresi gittikçe artmaktadır. Bunun sonucu olarak, gelecekte, sayıları azalan aktif nüfus, emekliliklerinden sonra 20-30 yıl daha yaşamaya devam edebilecek artan miktarda yetişkin insan için sosyal güvenlik sağlamak zorunda kalacaktır. Almanya'da önümüzdeki 30 yılda, vergi ödeyenler ve sigorta ödemesi yapanlar, sosyal güvenlik ödemesi talep eden yetişkin insanlara göre büyük ölçüde az olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde ise bunun tam tersi geçerlidir. Afrika'da ve Asya'nın (Çin hariç olmak üzere) ve Latin Amerika'nın birçok ülkesinde, doğum oranı hala yüksek seviyelerdedir.

Gelecek 30 ile 50 yıl içerisinde küresel nüfus artışının %90'ı gelişmekte olan ülkelerde ve düşük gelirli gruplarda oluşacaktır. Daha da ötesi, tıptaki gelişim ölüm oranlarının azalmasına yardımcı olacak ve insanların yaşama süresini uzatacaktır.

Önümüzdeki 50 yıl içerisinde dünya nüfusunun yılda 93 ile 95 milyon arasında artarak, (1992 yılındaki 5,5 milyara karşı olarak) 2050 yılında 10 milyara ulaşacağı

tahmin edilmektedir. Artan nüfus, ekolojik sistem üzerinde artan bir baskı yaratacak ve bunun sonucu olarak da yiyecek, barınma ve iş ihtiyacını artıracaktır. Daha başka sorunlara da yol açacaktır. Bunlar: toprak kıstıllığı, toprağın kullanımı üzerine karmaşıklıklar ve artan şehirleşme düzeyleri ile birlikte Lagos, Nairobi, Lusaka, Manila, Bangkok ve Rio de Janerio' da olduğu gibi şehirlerin çevrelerinde hızlı bir gecekondulaşma ve izinsiz yerleşimdir.

Endüstrileşmiş ülkelerde, bu demografik değişimler, kooperatifleri hizmetlerini çeşitlendirmeye ve belli grupları ihtisaslaşmış kooperatifler kurmaya teşvik etmektedir. 1980'lerden itibaren yaşlı insanlarla ilgilenmek ve sağlık, barınma, cenaze ve diğer sosyal destek hizmetleri gibi temel hizmetler sağlamak üzere yeni tip kooperatifler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu eğilimin yanı sıra, işsiz gençler gibi korunmasız gruplar, işçi kooperatifleri ya da toplum temelli hizmet kooperatifleri kurmaya ya da bunlara katılmaya ilgi gösterir hale gelmeye başlamışlardır. Bir çok Avrupa ülkesinde 1970'ler ve 1980'ler bu nedenle işçi kooperatiflerinin yeniden doğuşuna tanıklık eden 10 yıllar olarak değerlendirilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, şehir bölgelerine yoğun göçü önlemek amacıyla, köy kooperatifleri, kırsal kesimde kırsal altyapı sistemi, yeniden ağaçlandırma, toprak ıslahı ve çevre koruma gibi istihdam yaratmak üzere yerel geliştirme girişimlerine katılmaya başlanmıştır (Anonim, 2001a).

5.1.3. Toplumsal değişim

Tüm dünyada, demografik değişimler tarafından güçlendirilen bir değer sistemleri çöküşü gözlenmektedir. Toplumsal güvenliğin çok uzun süredir güvenilir ve etkili sistemleri olan aile yapıları da çözülmektedir. Bir çok endüstrileşmiş ülkede, geniş ve çok nesilli aileler istisna durumundadır. Bunun yerine, bir ya da iki çocuklu çekirdek aileler asıl değerdir, fakat bunların yerini artık bekar aileler almaktadır. Bu şartlar altında, yaşlıların bakımı ile ilgili konu tam olarak yeniden gözden geçirilmelidir.

1995 yılında Kopenhag`ta bir araya gelen "Dünya Toplumsal Gelişim Zirvesi", son 50 yıl içerisinde ulusların küresel zenginliğinin yedi misli arttığını rapor etmiştir; fakat aynı zaman içerisinde, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde birçok toplumda zenginler ve yoksullar arasındaki uçurum artmıştır. Demokratik çoğulculuğun, demokratik kurumların ve temel sivil özgürlüklerin genişlemiş olduğu

gerçeğine karşın, özellikle kadınlar ve çocuklar olmak üzere çok fazla sayıda insan baskıya ve yoksulluğa maruz kalmaktadır. Yoksulluk, işsizlik ve toplumsal çözülme genellikle soyutlanma, marjinalleşme ve şiddetle sonuçlanmaktadır.

Bu sorunlar bütün ülkeleri etkilemekteyken, özellikle Afrika olmak üzere çoğu gelişmekte olan ülkelerin durumunun kritik ve özel dikkat ve müdahale gerektirdiği ve (barışı ve demokrasiyi sağlamlaştırma sürecinde olan ülkeler de dahil olmak üzere) köklü politik, ekonomik ve toplumsal geçiş yaşamakta olan ülkelerin, uluslararası topluluğun desteğine ihtiyaç duyduğu yönünde genel bir uzlaşma mevcuttur.

Toplumsal Zirve Eylem Programı'na göre, toplumsal gelişimin amaçları ve hedefleri, aile ve toplum için istikrarsızlık ve toplumsal endişenin başlıca kaynaklarını azaltmak ve yok etmek için sürekli çaba gerektirmektedir. İnsanların sağlık, güvenlik, barış ve refahına şiddetli tehditler ortaya koyan dünyaca yaygın koşullara karşı savaşa özel olarak odaklanılmalı ve öncelikli önem verilmelidir. Bu koşullar arasında bulunanlar; kronik açlık, bozuk beslenme; yasadışı ilaç sorunları; organize suç; yabancı işgali; silahlı ikilikler; yasadışı ilaç trafiği, terörizm; ırksal, etnik, dini ve diğer nefretlere karşı hoşgörüsüzlük ve kışkırtma; yabancı düşmanlığı ve özgün bulaşıcı, ve kronik hastalıklardır. Ulusal düzeyde ve özellikle bölgesel ve uluslararası düzeyde koordinasyon ve birlikte çalışma daha da güçlendirilmelidir.

Yapısal düzenleme süreci esnasında, şu nokta belirgin bir hal almıştır ki, bağımsız, kendine güvenen hizmet kooperatifleri ve kredi birlikleri, ortaklarına, genel eğitimlerini ve profesyonel (mesleki) kabiliyetlerini artırmada yardımcı olarak insan kaynakları gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunabilmektedirler. Buna ilave olarak, düzenleme nüfusun daha zayıf gruplarına yönelik olan olumsuz etkilerini bertaraf etmekte de yardımcı olabilmektedir.

Öncü kooperatifler ve resmi olmayan gruplar da dahil olmak üzere, ortaklarının acil sorunlarını çözüme kavuşturmak üzere kendiliğinden kurulan organizasyonlar yerel davranışlar ile tam anlamıyla uyumlu olmayan ve hedef grubun ekonomik ihtiyaçlarına mutlak bir şekilde hizmet etmeyen ithal edilmiş yapılara kıyasla daha kendi ayakları üzerinde durabilir bir durumdadır.

Bununla beraber, alınan tüm önlemlere karşın, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Toplumsal Konseyi'nin (ECOSOC) bir raporunda belirtilmiş olduğu gibi, maliyet etkili ve iyi performans gösteren kooperatif toplumları, hedef gruplara proje-tedarikli malların

ve hizmetlerin dağıtımını amacı güdülen kurumsal yapılar olarak kullanıldığında kolay bir şekilde zarar görebilmektedirler (Anonim, 2001a).

5.1.4. Ekonomik değişim

Geçtiğimiz son birkaç yıl içerisindeki en önemli ekonomik değişim, merkezi bir şekilde planlanan bir ekonomiden pazar ekonomisine geçişi yaşamış olan birçok eski komünist devletlerin deneyimi olmuştur. Bütün ülkelerde, zenginler ile yoksullar arasında gittikçe artmakta olan bir eşitsizlik mevcuttur. Hatta endüstriyelmiş zengin ülkelerde bile, servetin eşit olmayan bir biçimde dağılımı ve artan yoksulluk daha birkaç yıl öncesine kadar hayal bile edilemeyecek bir seviyeye ulaşmıştır. İşsizlerin ve evsizlerin sayısı gitgide artmaktadır.

Modern resmi olmayan sektör girişimlerin sınırlı absorpsiyon kapasitesi ile ikiye katlanan işsizlik ve istediği işi bulamama durumundaki artış, özel girişimciliği ve serbest mesleklere iş yaratılması açısından hayati bir seçenek durumuna getirmektedir.

Daha az sayıda fakat daha iyi ödeme yapılan işlere sahip olma ve işleri daha düşük emek maliyeti olan ülkelere transfer etme ve bunun sonucu olarak da toplumsal imkanlarla yaşayan işsiz insanların sayısının artmasına yönelik olan eğilim, ciddi toplumsal huzursuzluğa neden olmadan daha fazla süreklilik gösteremeyecektir. Bu nedenle politik ve ekonomik aktörler, daha fazla eşitlenebilir bir iş ve servet dağılımı için çözümler aramak zorunda kalacaklardır.

Gelişmekte olan ülkelerde, kitlesel yoksulluk, yüksek işsizlik, enflasyon, ihraç ürünlerinde lehte olmayan ticaret maddeleri ve yabancı borçların yükü iç açıcı olmayan bir görünüm ortaya koymaktadır. Yapısal düzenleme programları ekonomik büyümeyi ivmelendirmeye ve hemen hemen her maliyette üretim ve ihracatı artırmaya çalışmıştır; yine de toplumsal politikaya karşı toplam ilgisizlik öyle bir düzeydedir ki düzenlemenin toplumsal boyutuna yönelik yeni programlar tasarlanmak zorunda kalınmıştır. Acil olarak gelişmiş ekonomik ve toplumsal koşullara gereksinim duyan ülkelerde eğitim ve sağlık gibi alanlarda yatırımı azaltmak, uzun süreli olarak devam ettirelebilen gelişim gereklilikleri ile uyumlu değildir.

ILO' nun tahminlerine göre, dünya çapındaki 3 milyarlık insan iş gücünden %25 ile % 30 arasında bir bölüm istediği işte çalışmamakta ve yaklaşık olarak 140 milyon

işçi tamamıyla işsiz durumdadır. Kısaca, dünyadaki istihdam durumu büyük ölçüde korku vericidir ve bütün ülkeler istihdama yönelik engellerin üstesinden gelmek amacıyla yeni yollar bulabilmek için baskısı gittikçe artan bir gereksinim içindedirler.

Bu sürekli bir şekilde devam eden yüksek düzeylerdeki işsizlik ve istediği işte çalışamama durumu ile birlikte, sınırlı istihdam seçeneklerinden kaynaklanan toplumsal dışlanmaya yönelik artan bir endişe mevcuttur. Şu anda geçerli durumdaki ekonomik çevrede dışlanmaya karşı özel risk altında bulunanlar: işsiz gençlik, uzun süredir işsiz olanlar, işten çıkarılmış olan daha yaşlı işçiler, daha az yetenekleri olan engelli işçiler ve etnik azınlık gruplarının yanı sıra bütün bu kategorilerde istihdama karşı daha da büyük engellerle karşı karşıya kalan kadınlardır. Özel olarak toplumsal endişe gerektiren ise, tüm dünyadaki işsiz gençliğin boyutunun ciddiyetidir; ILO' nun tahminlerine göre, 15 ile 24 yaşları arasında olup, iş aramakta olan fakat bulamayan yaklaşık 60 milyon genç insan mevcuttur.

Hızlı teknolojik değişim, çalışma yaşamları boyunca bireylerin yetenekleri öğrenmelerini ve yeniden öğrenmelerini gerektirmektedir; eğitim sistemleri de aynı şekilde buna uyum sağlamak zorundadır. Hemen hemen tüm ekonomilerde hizmet sektörü çalışmalarına doğru önemli ölçüde bir değişim yaşanmakta iken, geleneksel olarak imalat sektörünün gereksinimlerini karşılamaya yönelmiş olan eğitim sistemleri uyum sağlamada yavaş kalmış olup, buna ilave olarak hizmet sektörü çalışmalarına yönelik karşılaştırılabilir eğitim uygulaması da yavaş bir durumdadır. Önem arz eden bir diğer yapısal değişim, kooperatifler de bunlara dahil olmak üzere küçük ve mikro-girişimlerin iş seçenekleri ve istihdama yönelik büyüme sağlamada artış gösteren rolleridir.

Çoğu endüstriyelmiş ülkelerde pazar ekonomisinde kooperatiflerin öneminin farkına varılmıştır. Devlet, temel olarak, bir sosyal güvenlik ağının kullanılabilirliği ve yasalara riayeti temin ederek, toplumsal, ekonomik ve politik gelişime yönelik uygun yapı koşullarını sağlamak suretiyle kooperatiflerin gelişimini etkilemektedir.

Uzun süreli kurulmuş kooperatif girişimlerinin birçoğu (tarımsal donanım ve pazarlama toplulukları, kredi toplulukları, perakende tüccar ve zanaatçı kooperatifleri, serbest meslek kooperatifleri ve yapı kooperatifleri), diğer ticari şirketlerle tam olarak rekabet edebilecek duruma gelen büyük ölçekli, profesyonel olarak işletilen ve güvenilir bir şekilde finanse edilen girişimler olacak şekilde büyümüşlerdir.

Bu büyük kooperatif girişimlerinin birçoğu, sadece kendi ortaklarına değil, aynı zamanda genel kamuya da hizmet sunarak, ortaklarının kooperatifleriyle olan ilişkilerini salt müşterininkilere ve ortaklarının haklarını ve zorunluluklarını en aşağı seviyeye indirgeyerek hemen hemen şirketler gibi çalışmaktadırlar. Bu eğilimin uzun süreli sonucu, kooperatiflerin ortaklık tabanını kaybetmeleri veya yatırımcı tarafından sahip olunan ya da buna dönüşen iş konumuna geçmeleridir.

Öte yandan, başarılı kooperatifler; güçlü bir kooperatif profili sağlamak için açık ve net bir politikanın mevcut olması ve bu tür bir politikayı yürütmek için yeterli önlemlerin alınmış olması durumunda, güçlü bir ortaklık tabanı sağlamanın ve on binlerce ortaktan oluşan gruplarla bile ortaklarının, kooperatiflerinin yönetimine ve kontrolüne aktif olarak katılımını sağlamanın mümkün olduğunu göstermiştir.

Ortakları tarafından ortaya konulmuş olan hedeflere ulaşılması amacıyla birçok farklı kooperatif tipi kullanılmaktaysa da, temel olarak iki işbirliği biçimi mevcuttur: sosyo-ekonomik ortak çalışma ve iş ortak çalışması. Bunların her ikisi de sürdürülebilir gelişimin amacına hizmet edecek potansiyele sahiptir. Ortak çalışmanın her bir biçiminin ana özellikleri aşağıda gösterildiği gibidir.

Sosyo-ekonomik ortak çalışma; kendileri için bir hizmet sağlamaya çalışan bireyler arasında oluşmaktadır. Bu ortak çalışma biçimi normal şartlar altında özellikle dezavantajlı olanlara hizmet edebilecek yaşam kalitesinde artan karlar sunmakta ve görece olarak toplumun ekonomik yönden daha zayıf kesimlerinin pazarlık gücünü kuvvetlendirmede ve toplumsal birlikteliği artırmada genellikle başarılı olmaktadır. Sosyo-ekonomik ortak çalışma, örneğin kırsal seçkin kesimlerin, tefecilerin ve komisyoncular gibi gelişim karşıtı güçlerin boğucu hakimiyetini kırmak gibi, az gelişmenin en temel belirtilerinin bazılarını yönelmeye odaklanıldığında oldukça değerlidir. Genellikle, sağlık, eğitim, tarımsal genişleme hizmetleri ve kamu hizmetleri de dahil olmak üzere, devlet tarafından artık sağlanmayan toplumsal hizmetler ve temel işbirliklerin dağıtılması açısından çalışma oldukça etkilidir. Bununla beraber, unutulmamalıdır ki daha yoksul toplumlarda çalışmak için yüksek düzeyde dayanışma gerekli olup güçlü yerel liderlik önem arz etmektedir.

İş ortak çalışması; iş adamları (girişimciler) ve küçük veya orta ölçekli girişimler (KOÖG) arasında gerçekleşmektedir. Geçim düzeyi üzerinde arazi işleyen çiftçiler arasında oldukça yaygın bulunmaktadır. İş ortak çalışması, rekabet etmelerine,

rekabet edebilirliklerinin sürekliliğini sağlamalarına ve bağımsızlıklarını korumalarına yardımcı olarak (bireysel ve aileye ait çiftlik girişimleri de dahil olmak üzere) KOÖG'lerin kapasitesini geliştirmek amacıyla kullanılmaktadır. KOÖG'lerin başarısı, benzer girişimlerle ortaklık içerisinde çalışma yeterliliklerine bağlı bulunmaktadır. Bir küresel pazar ortamının yoğun rekabetçiliğinin sürekliliğini sağlamak için KOÖG'lerin, hem yerel ve ihracat pazarlarına yönelebilecek, hem de hatta çok sık olarak kendi pazarlarında bile çok uluslu rakiplerinin meydan okumasına karşı koyabilecek gücü sağlayabilecek kurumlar vasıtasıyla bir birliktelik içerisinde çalışmaları gerekmektedir. Bu, özellikle birincil tarımsal üretim ve toprak endüstrisi ürünleri sınıfında önemlidir. Fakat aksi durumda var olamayacak olan yerel istihdam yaratma ve/veya sürekliliğini sağlama açısından da önem arz edebilir. Yoksul toplumlarda birçok faktör, toplumsal ve ekonomik gelişimi engelleyebilir. Rekabet edilebilir fiyatlarla ve/veya uygun kanallarla iç ve dış pazarlara birincil üretim girdileri sağlayabilecek kapasitedeki güçlendirilebilir kurumların yokluğu, en dikkate değer biçimde kırsal kesimlerde olmak üzere, servet ve istihdam oluşturulmasına karşı önemli bir engel olarak bulunmaktadır (Anonim, 2001a).

5.1.5. Ekolojik değişim

1980'de Uluslararası Kooperatif Birliği (ICA) tarafından kooperatiflerin geleceği hakkında hazırlanan bir raporda çevresel bozulma şu şekilde ele alınmıştır; *sona yaklaşmakta olan yüzyıl hakkında başka ne söylenirse söylenecek, insanoğlunun tarihin geçmiş bütün çağlarından daha fazla olmak üzere çevreyi zehirlediği ve mahvettiği bir dönem olarak kayıtlara geçilmelidir.* Yaklaşık olarak 200 yıl önce başlamış olan, modern zamanların endüstriyel devrimi, "pislik para üretir" özdeyişini kullanarak toplumu bütün insani doğal ortamı yok etme ve bozma yönünde bir yola sokmuştur. Çevrenin bozulması, kaynakların boş yere harcanması ve doğanın hassas dengelerinin bozulması ile birlikte ilerlemiştir (Laidlaw, 1980).

Suyun, toprağın ve havanın kirlenmesi, artık hem sıradan bir vatandaş hem de politikacılar tarafından göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Kuraklığa, orman yangınlarına ve su baskınlarına yol açan iklim değişiklikleri, gittikçe artmakta olan ağır zararlara neden olmakta ve insanları yaşam biçimlerini ve doğal kaynakların kullanımına yönelik olan tutumlarını yeniden gözden geçirmeye zorlamaktadır.

Her ne kadar endüstriyelmiş ülkelerde kirlilik kontrolüne ve önlenmesine, atıkların boşaltılması ve yeniden kullanılmasına, alternatif ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına ve uygun teknolojilerin geliştirilmesine büyük önem gösterilmekteyse de bu sorunlar hala gündemin üst sıralarını oluşturmaktan uzaktır. Girişimlerin, neden oldukları çevresel zararın bedelini ödemeleri yönündeki önlemler, hala olması gerektiği kadar etkili değildir.

Gelişmekte olan ülkelerde, mono kültürden kaynaklanan çölleşme, nüfus baskısı, aşırı otlatma, tehlikeli kimyasalların (gübreler ve böcek zehirleri gibi) kullanımı ve ormanların yok edilmesi, küresel iklim değişikliklerine neden olan en önemli ekolojik tehlikelerdir.

Kooperatif hareket, bu geniş kapsamlı çevresel sorunların üstesinden gelebilir. Belki de 1980'lerde edinilmiş olan en önemli ders, ilgili olan insanların dahil olup katılımında bulunması durumunda çevreyi korumanın ve üretkenliğini yeniden sağlamanın mümkün olduğudur.

1993 yılında Roma'da ICA tarafından düzenlenmiş olan bir konferansta, çeşitli türdeki kooperatiflerin temsilcileri, çevre korumaya yönelik kişisel olarak ortaya koyabilecekleri katkıyı belirtmişlerdir. Örnek olarak, tarımsal kooperatif temsilcileri, rollerini güçlendirilebilir kırsal gelişimi destekleme ve gıda güvenliğini temin etme olarak tanımlamışlardır. Öte yandan, tüketici kooperatif temsilcileri ise, güçlendirilebilir tüketim kalıpları oluşturabilmek amacıyla bir "üç y" –yeterince azalt, yeniden kullan, yeniden dönüştür– politikasını müdafaa etmişlerdir (Anonim, 2001a).

5.1.6. Teknolojik değişim

Hızlı küreselleşme ve hızla ilerleyen teknolojik gelişim tüm ülkelerde yaygın olan yeni çekişmeler sunmaktadır. Global ekonomik entegrasyon ve teknolojik ilerlemeden kaynaklanan yüksek rekabet ve ekonomik değişim istikrarsızlığa neden olabilir ve bir ülkenin iş gücünün geniş kesimlerinin istihdamının korunmasını zor hale getirebilir. Aynı zamanda, bu yeni ekonomik güçler, ekonomik gelişme ve istihdam genişlemesi için yeni fırsatlar yaratmaktadırlar. Bir ulusun sahip olduğu kaynakların düzeyi ve kalitesi, hızlı teknolojik biçim değişimlerinin ve daha açık bir ekonomiye

geçişin zorunlu kıldığı toplumsal maliyetleri en az seviyeye indirirken, bu fırsatlardan yararlanma yeterlilikleri açısından kritik faktörler haline gelmektedir.

Teknolojik yenilikler, enerjinin ve hammaddenin daha etkin bir biçimde kullanılmasını ve nadiren bulunan hammaddelerin ise yeni sentetik ürünler ile yedeklenmesini mümkün bir duruma getirmiştir. Taşıma ve iletişim sistemleri, işin, iş gücünün ucuz olduğu yerlere taşınmasını ve üretilen ile toplama tesislerinin ayrılması seçeneğini sağlamıştır. Modern teknoloji sayesinde, daha az çiftçi geçmişte olduğundan daha fazla yiyecek üretebilmekte ve hatta devlet tarafından, artıklardan kaçınılması amacıyla üretimlerini azaltmaları için para ödenmektedir. Öte yandan, bu yüksek üretkenlik, su, toprak ve havanın kirlenmesine katkıda bulunan kimyasalların yoğun bir biçimde kullanılmasından kaynaklanmaktadır (Anonim, 2001a).

5.2. Gelişmekte Olan Ülkeler

5.2.1. Devletin Değişen Rolü

Gelişmekte olan dünya, sömürgeci güçler tarafından gelişim araçları olarak sunulan ve devlet kontrolü altındaki kooperatiflerle uzun yıllar çalışma deneyimi edinmiştir. Başarısız ve yüksek maliyetli deneyler; köylü üretiminin ve üretkenliğinin artırılması için bir yol olarak toplu tarımsal üretim, kolektif çiftlikler ve devlet çiftlikleri temelinde yürütülmüştür.

İhracata yönelik peşin satılan ürünlerin üretimi üzerine kooperatiflerin, gıda ürünleri üretimi üzerine hizmet kooperatiflerinin oluşturulması gibi radikal reformlara yönelik girişimlerin yanı sıra, el sanatları, küçük ölçekli endüstri, tasarruflar, kredi ve yapı kooperatifleri bağımsız olarak, yavaş bir şekilde ve bazen de dikkate değer bir başarı ile gelişim göstermişlerdir.

Dış yardım almayan bir çok faaliyet, daha fazla esnek, daha az bürokratik ve resmi denetime yükümlü olmamaları nedeniyle ortakları tarafından bazen tercih edilen kooperatif öncesi organizasyonlar ve resmi olmayan gruplar tarafından yürütülmektedir.

Yapısal düzenleme programlarına bağlı olan hızlı değişim zamanında kooperatifler, bazı düzenleme önlemlerinin karşıt toplumsal etkilerini azaltabilecek kapasitede organizasyonlar olarak görülmektedirler.

Gelişmekte olan ülkelerde kooperatiflerin gelişimi önünde bulunan başlıca engeller şunlardır: kooperatif planlayıcıları ve politika belirleyicilerin kooperatifin nasıl çalıştıkları konusunu yanlış anlamaları; kooperatiflerin gerçekte ne başarabilecekleri konusundaki gerçekçi olmayan beklentiler, kooperatiflerin başarılı bir kooperatif gelişimi için gerekli minimum koşulların yerine getirilip getirilmediğine bakılmaksızın kurulması ve kooperatif büyümesinin yapay olarak ivmelendirilmesidir.

Gelişmekte olan ülkelerde, kooperatiflerin teşvik edilmesi, kurulması ve işletilmesine yönelik kılavuz maddelere, Tavsiye No.127'nin taslağı hazırlandığındaki kadar, hatta daha fazla ihtiyaç vardır. Bu kılavuz maddelere ihtiyaç duyulmasının nedenleri; tarımsal ürünlere yönelik düşük fiyatlar, yanlış uygulamalar ve politika yetersizlikleri ile ikiye katlanarak, tarımsaldan ziyade endüstriyel gelişme peşine düşme, devlet ve yarı-devlet girişimlerinin gelişmesi, kamu sektöründe büyük yatırım, tarımsal insan gücünün ve ekilebilir toprak oranının azalması, süreklilik arz eden nüfus artışı, sürekli yükselen bir dış borç, yüksek seviyede işsizlik ve istediği işi bulamama durumu, politik istikrarsızlık, durgunlaşan bir ekonomi ve artan bir kitlesel yoksulluktur.

Kırsal kesimin gelişiminin göz ardı edildiği yıllar, şehirlerde işsizliği ve istediği işte çalışamama sorunlarını da eklemiş ve genç, dinamik ve aktif iş gücünün kırsal alanlardan kente göçüne yol açmıştır.

Buna ilave olarak, organizasyonların dış yardım almayan diğer biçimleri ve kooperatifler de dahil olmak üzere, bağımsız demokratik organizasyonlar bazı zamanlar birçok hükümetler tarafından iktidara karşı tehlikeli veya potansiyel rakipler olarak değerlendirilmişlerdir.

Düşüşe yönelik bu eğilimi durdurmak için dış yardım ve dış borçların iptali gerekmektedir. Bu da, borç alan hükümetlerin ekonomik ve toplumsal küredeki rollerini azaltmaya, yönetimdeki ve yarı-devlet birimlerindeki personeli geçici olarak işten çıkarmaya, kısıtlamaları kaldırmaya, idari, politik ve ekonomik yapılarda merkezileşmekten uzaklaşmaya ve bunları liberal bir hale getirmeye –bunların sonucu olarak da planlı bir ekonomiden pazar ekonomisine geçiş yapmaya– zorlayan yapısal düzenlemelere yol açmaktadır.

Geçmiş olumsuz deneyimlerin ışığında ve gelişim programlarına bağlı yapan kurumlardan gelen baskıyı takip ederek, resmi gelişim politikası da değişikliğe maruz kalmaktadır. Örnek olarak, gelişim programları hedef gruplarını, kırsal kesimdeki

yoksullara, kadınlara, gençlere, yerli ve kabile halkları gibi dezavantajlı durumda olanlara yönlendirmektedir. Bununla birlikte, tarımsal gelişim dikkate alındığında, ihracata yönelik peşin satılan ürünlerin üretilmesinin artırılması ve geliştirilmesi üzerindeki vurgu değiştirilmektedir. Şu anda dikkatler, yerel pazara yönelik gıda ürünlerinin üretimi, hammaddelerin işlenmesi ve tarımsal üretim dışında istihdam yaratılmasına kaydırılmıştır. Paternalistik program planlaması ve uygulanmasının yerini politika biçimlenmesi ve yasa yapılması, araştırma, proje yönetimi ve değerlendirilmesinde katılımcı yaklaşımlar almaktadır. Bu ise; resmi olarak tanınan dış yardım almayan devlet kontrollü kooperatiflerden, resmi olmayan gruplardan (çiftçi birlikleri, ekonomik ilgi grupları vb. gibi), resmileştirilmiş fakat kooperatif olmayan ve dış yardım almayan organizasyonlara kadar bir alanı kapsayan biçim türlerine geçiş; genel gelişim için okuma-yazma kampanyaları, genel eğitim ve toplum gelişiminin değerinin yeniden keşfedilmesine yol açmaktadır.

Yapısal düzenleme programları altında, gelişimi teşvik etmekle görevli hükümet hizmetleri de ayrıca yeniden yapılandırılmakta ve fonksiyonları indirgenmektedir. Bunun sonucu olarak, daha önceden hükümet yetkililerinin elinde bulunan birçok görev, –endüstriyelmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde ortaklarla birleşik işler ve bölgesel bürolar (örneğin, ICA veya Dünya Kredi Birlikleri Konseyi (WOCCU)) ile NGO' lar ve Birleşmiş Milletler sisteminin organizasyonlarının yanı sıra– birçok yerel kurum tarafından yürütülmektedir.

Özellikle ortaklığın gönüllü olmadığı ve (örneğin, Etiyopya, Gine, Madagaskar, Mali, Sudan, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti ve Vietnam'da olduğu gibi) geçmişte kooperatiflerin devlet kontrollü olduğu birçok gelişmekte olan ülkede “kooperatif” tanımını ün kaybına uğramış bulunmaktadır. Ortaklar kooperatifleri “hükümet ilişkileri” olarak değerlendirmekte ve uygulamada kullanmalarına bir fırsat verilmemesi nedeniyle genellikle haklarını bilmemektedirler. Yalnızca ürün fiyat kontrollerinin uygulandığı, kooperatiflerin ortak olmayanlara eşit davranış biçimi sergilediği ve ticari dönemler haricinde ortaklarının katılımının çok az olduğu veya hiç bulunmadığı gelişmekte olan diğer ülkelerde bile, ortaklar kooperatiflerini eleştirmektedirler. Teşvik edilmekten ziyade sömürdüklerini düşünmekte ya da kendilerinin olarak bile görmemektedirler. Liberalizasyon başladığından bu yana, bazı olaylarda (örneğin Etiyopya'daki endüstriyel ve yapı kooperatifleri) var olan kooperatifler kasıtlı olarak ortaklarını sabote

etmişlerdir; bununla beraber, sağlam olarak kooperatif prensipleri ve gönüllü ortaklık üzerine temel atılmış olan yeni organizasyonlar kurulmuştur. Gıda ürünlerini veya diğer ürünleri serbest bir şekilde pazarlayabilen kooperatiflerdeki deneyim oldukça farklıdır ve ortakların kooperatiflere karşı olan algılama biçimi büyük ölçüde olumlu yöndedir. Söz konusu durum, ortakların kendileri için –hayati olmasa bile– yararlı olan dış yardım almayan organizasyonlar olarak değerlendirdikleri resmi olmayan sektördeki kooperatif tipi organizasyonlar için de geçerlidir. Bu nedendir ki, birleşik girişimlerini güçlendirmek amacıyla kendi kaynaklarını vermeye hazırdırlar. Kredi birlikleri, bu tür kendine bağımlı, kendi kendini yöneten organizasyonlar için iyi bir örnek oluşturmaktadırlar; ve önceden var olan gruplar, kooperatifi eğitilmiş ortaklık ve demokratik yönetim ve kontrol üzerine kurarlar; aynı zamanda kendi fonlarıyla çalışırlar ve sadece kendi ortaklarına hizmet sunarlar. Kooperatif üst organizasyonlar tarafından uygulanan etkili stratejiler, aynı zamanda kooperatiflerin algılanmasında ve bunun sonucu olarak da ortaklıklarda önemli değişikliklere yol açabilirler. Bunun iyi bir örneği, kooperatiflerde ortaklık sayısının geçtiğimiz 20 yıl içerisinde yaklaşık olarak 10 kat arttığı Endonezya’daki gelişmedir.

Bu tür olumlu örneklerle karşı, birçok kooperatif ortağı ve genel kamuoyu, genelde kooperatifleri hala devletin veya ücretli profesyonel yöneticilerinin menfaatlerini kendi ortaklarınınkinden önde bulunduran, devlet tarafından kontrol edilen veya sponsorluğunu devletin yaptığı, ekonomik açıdan etkili olmayan ve toplumsal açıdan yürürlükten kalkmış organizasyonlar olarak algılamaktadırlar. Bu önyargıların üstesinden gelebilmek için, ortaklarının menfaatini ve memnuniyetini göz önünde bulunduran kooperatiflerin olumlu yöndeki örneklerinden daha fazlası kamuoyuna aktarılmalıdır.

Çok büyük kooperatifler olarak sonuçlanan şirket birleşmeleri genellikle ortaklar ve kooperatifleri arasındaki ilişkiyi etkilemiştir. Pazarların liberalizasyonu ve küreselleşmesi, ekonomik açıdan etkili olmadığı sürece, ortaklar açıkça kooperatiflerinden yarar elde edemeyeceği için, kooperatiflerin ekonomik açıdan rekabetçi olan bir hareket ölçüsü elde edebilme yönünde çalışmasını hemen hemen kaçınılmaz bir hale getirmiştir. Yine de, ortak katılımını ve kontrolünü korurken gerek iki farklı organizasyonel kültürü bir araya getirme, gerekse yönetim kapasiteleri açısından bütün kooperatif-şirket birleşmelerinin iyi hazırlanmış olduğu söylenemez.

T.C. DİŞİŞLERİ BAKANLIĞI
DİŞİŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
EĞİTİM VE İRAN İLİŞKİLERİ BÜYÜKELÇİLİĞİ

Sonuçta, kooperatif ortakları ve yönetim arasındaki ilişkileri güçlendirmeye ve ortakların ihtiyaçlarına uyumlu hale getirilmiş yeni kooperatif aktiviteleri geliştirmeye yönelik gereksinim asla büyük olmamıştır. Ekonomik yönden başarılı olan birçok kooperatifteki gerçek ortaklara hizmetin dışlanmasına yönelik endişe, eğer bu kooperatifler ayakta kalacaksa ve başarılı olacaksa, aksi yönde olmak zorunda kalacaktır. Rekabet acımasız olarak devam edecektir; ve bu kooperatifler için kullanılabilir durumda olan ana kaynakların, yatırımcı-sevki rakiplerinkilerle uyuşması hiçbir zaman muhtemel değildir. Bununla beraber, –kesin olarak, ortaklarının ihtiyaçlarına cevap vermek üzere var olmalarından dolayı– kooperatifler “rekabetçi ilerlemeye” sahip olabilirler ve genellikle de bu mevcuttur. Eğer kooperatifler, uzun dönem yatırımlarında kısa dönem kârlarından vazgeçmek için ortaklarını inandırabilirlerse, –özellikle, birçok alanda kısa süreli faaliyet gösteren yatırımcı-sevki şirketler, ortaklarının acil taleplerini yerine getirme gereksinimlerinin sonuçlarıyla yüz yüze gelmek zorunda kaldıklarında– belirgin büyüme periyodunu başarabilirler (Anonim, 2001a).

5.2.2 Ekonomik etkiler

Yapısal düzenlemenin ilk aşamaları, birçok kooperatif üzerinde dikkate değer etkiler yaratmıştır. Bu, aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Genellikle, tasarruf ve kredi kooperatifleri ortaklarının finansal yükümlülüklerini karşılamalarını zorlaştırmış (örneğin Zimbabwe), birçok ülkede işsizlik artmıştır. Buna ek olarak, enflasyon yönündeki eğilimler, kredileri pahalılandırmış ve geri ödemeleri tehlikeye sokmuş, tasarruflarda negatif faiz oranlarına ve kullanılabilir kredilerde bir azalmaya neden olmuştur; ayrıca güvenilirliğini yitirmiş muhasebe ve mali raporlara yol açmıştır.

Borç verme ve borç alma oranları arasındaki uyumsuzluklar uzun yıllar boyunca yapısal düzenleme öncesine göre daha az faal olan yapı kooperatiflerini de etkilemiştir (örneğin Zimbabwe).

Gıda fiyatları çok yükseklerle çıkarken, nüfusun satın alma gücü genellikle çarpıcı bir şekilde azalmıştır (örneğin Gambiya). Tüketici kooperatifleri bu durumdan kötü yönde etkilenmişlerdir. Ancak, spekülative tüccarlar tarafından ortaya çıkarılmış

olan enflasyona yönelik eğilimleri engellemeye yönelik ve düşük gelirli nüfus için sürekli olarak gıda malzemeleri temin edilmesini sağlamaya yönelik, önemli ölçüde katkıda bulunmuşlardır.

Birçok tarımsal pazarlama ve tedarik kooperatifi, daha önceden kendilerine belli oranda bir ekonomik başarıyı garanti altına alan tekeli statülerini kaybetmişlerdir. Tek kanallı pazarlama sistemleri ve pazardaki bölgeler, bazı ülkelerde ve/veya sektörlerde ayrılmıştır. Birçok çiftçiye veya kooperatiflerine artık ürün veya kredi sübvansiyonları, kredi garantileri, ihracat veya vergi ayrıcalıkları ve yabancı rekabetten korunma sağlanmamıştır. Örneğin üretici sübvansiyonlarındaki kesilme, Gambiya yerfıstığı kooperatiflerinin 1986-87 yıllarındaki yüzde 81 oranındaki pazar payının 1989-90 yıllarında yüzde 52'lik bir orana düşmesine neden olmuştur, Uganda'da kahve kooperatiflerinin yüzde 100 oranında olan pazar payını yüzde 15'e ve Ugandalı pamuk kooperatiflerinin yine yüzde 100 olan pazar payını yüzde 65'e indirgemıştır. Sonuç olarak, kısım veya bölgesel birliklerin işleme ve depolama faaliyetlerine yönelik geniş miktarda aşırı kapasiteleri bulunmaktaydı ve personel çıkarmak zorunda kaldılar.

Özel ve yabancı satıcıların rekabetine maruz kaldıkları ani durumdan ayrı olarak (örneğin Zimbabwe), tarımsal kooperatifler yükselmiş olan girdi fiyatları, nakliyat masrafları ve güvenilirliğini yitirmiş kredilerden de oldukça olumsuz yönde etkilenmişlerdir. Bunun sonucu olarak, tek pazarlama aracı kooperatifler varken, pazarlardan ayrı konumda bulunan bazı üreticilerin üretime yönelik cesaretleri kırılmıştır. Son zamanlarda, çiftçiler ve gıda işlem birimleri, gelecekteki ürünler için sözleşmeleri ele almak da dahil olmak üzere (örneğin Zimbabwe), doğrudan birbirleriyle bağlantı kurmaya başlamışlardır. Bu eğilimin açık etkisi ise ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde, tarımsal kredi yönetiminin yanı sıra, tüketici ve girdi-tedariki, depolama yönetimi ve tahıl pazarlamasındaki tarımsal kooperatiflerin deneyimi, bunları daha önemli bir konuma getirmiştir (örneğin Zambiya). Diğer ülkelerde ise ortaklık ve destek kaybına uğramışlardır (örneğin Etiyopya). Her durumda, gelecekteki meydan okumalara karşı koyabilmek için kooperatifler, iş yeteneklerini artırmalı, gerekli duyulan pazar bilgisine erişebileceklerinden emin olmalı ve diğer pazar katılımcıları ile yeterince iyi seviyede işbirliği yapmaya hazırlıklı olmalıdırlar. Bunlar, COOPREFORM, COOPNET ve INDISCO'nun, kooperatif sektörlerini yeniden

yapılandırmaları konusunda ülkelere yardım etme çabası içerisinde ortaya koydukları ana noktalarıdır.

Bununla beraber, madalyonun bir de öteki yüzü vardır. Özelleştirme, kooperatiflerin düzenli istihdam, ödemeli istihdam, gelir üretimi, insan kaynakları gelişimi ve gelişmiş toplumsal koşullar sağlamadaki rolünü ön plana çıkarmaktadır. Yeni kooperatiflerin, ekonomilerin serbestleştirilmesi ile ortaya çıkan fırsatları kullanmış olduğu birçok örnek mevcuttur (örneğin, eski kooperatif yetkilileri tarafından oluşturulan danışman kooperatifler, daha önceden devlet çalışanı olanların kurdukları çalışanların kooperatifleri (örneğin sağlık sektöründe) ve bu endüstride devlet tekelinin kaldırılmış olduğu sigorta kooperatifleri (örneğin Zambiya)). Var olan birçok kooperatif, faaliyetlerinin verimlilik düzeyini artırarak yeni pazarlar içerisinde ayak basacakları sağlam yerler elde etmekte veya bunun için girişimde bulunmaktadırlar (örneğin, tarımsal ürünleri şu anda kendi ihraç eden Zambiya Kooperatifler Birliği ve bazı Zambiyalı kooperatifler).

Bazı ülkelerde küçük veya orta ölçekli girişim sahiplerine (örneğin Güney Afrika) hammaddelerin yerel olarak işlenmesine yönelik destek programları, destek yapıları ve kooperatif-tip endüstriler için yeni olasılıklar ortaya koymuştur.

Yeniden uygun bir yere yerleştirme ile, çoğu kooperatif, ortaklarına kesin muhasebe çıkarmak zorunda oldukları için ve düzenli yasalarla saptanmış ve yüksek maliyetli dış hesap denetimleri (ki gelişmekte olan ülkelerde birçok özel ticarethanelerin hesap denetimleri asla yapılmamaktayken) nedeniyle karşılamak zorunda kaldıkları yüksek maliyetler yüzünden daha zor bir hale gelmiştir. Ayrıca genellikle, ortaklarına yönelik bilgilendirme, eğitim hizmetleri finanse etmekte ve yerine getirmeleri gereken hem toplumsal hem de ekonomik fonksiyonları bulunmaktadır. Eğer hesap denetimleri kooperatif federasyonları tarafından yerine getirilse ve bunun sonucu olarak da kooperatifler ortaklarına hangi toplumsal programları sunacakları yönünde seçim yapabilse, daha düşük hesap denetimi ücretlerine olanak sağlanabilirdi. Yoğun rekabet ile karşı karşıya kalabilecekleri ve devletin kooperatifleri teşvik etmek amacıyla finansal destek ve hatta ek hizmetleri mali yönden karşılayamadığı bir duruma uyum göstermelerini sağlamak amacıyla birçok ülkedeki kooperatif hareketleri yeniden yapılanmaya gitmiş veya gitmek üzeredir (örneğin Zimbabve). Genellikle bu yeniden yapılanma, görevlerin merkezden bölge düzeyine yönelik olarak merkeziyetçilikten

arındırılması ile sonuçlanmaktadır. Bunun da, birincil düzeyde karar verme özerkliğini artıracığı ve hareket içerisindeki ilişkilerin en üst düzeye çıkmasına yardımcı olacağı umulmaktadır.

Birçok ülkede devletin gücü; düzenleme, denetleme ve teşvike yönelik rolü ile özerk bir kooperatif hareketi arasında ilişki kurularak değerlendirilmelidir. Genel değişimi yansıtmak ve yatırımcı-sevki girişimler ile eşit kurallar içerisinde rekabet edebilmelerinin, kooperatiflere yönelik statüdeki gerekli eşitliğin sağlanması için çeşitli alanlarda yaşamaya yönelik reformlara gereksinim duyulmaktadır. Birçok ülkede, yeni serbest bırakılmış özel sektör tarafından ekonomik gücün yanlış kullanılmasının önlenmesine ve yanlış uygulamaları engellemeye yönelik bir yasal ve idari çerçevenin gelişimi, iş ve ticaret alanlarındaki gelişmelere ayak uyduramamıştır. Dahası, çoğu ulusal kooperatif hareketlerin rekabete yönelik düzenlemelere gidiyor olmasına karşın, devlet görevlilerinin hepsi, en azından kısmen bile olsa kamu parası ile finanse edilen kaynaklar ve kooperatifler üzerindeki kontrol güçlerini güvenli bir biçimde bırakabilecekleri ya da “kendi” sermaye kaynaklarını (örneğin, yarı-devlet depolama ve işleme birimleri) kooperatiflere satarak özelleştirebilecekleri konusunda ikna oldukları söylenemez. Özellikle komünist ülkelerde, tarımsal kolektiflerin pazarlama ve tedarik kooperatiflerine dönüşebilmesinden önce toprak kullanımı haklarına yönelik pazarlar kurulmalı ve kooperatiflere ortaklık gönüllü hale getirilmeli ve yerel toprak hakkı kalıplarından ayrılmalıdır.

Son yıllarda birçok ülke, yapısal düzenlemenin artçı şoklarına, yeni kooperatif politikası raporlarında belirtildiği gibi, kooperatiflerde yaşamaya yönelik yeni düzenlemelerle yanıt vermiştir.

Bazı durumlarda, daha önceleri devlet tarafından işletilmekte olan hizmetler özelleştirilmiştir ve kooperatif haline getirilmiştir ki bu, yapısal düzenlemenin olumsuz sosyo-ekonomik yansımalarını yumuşatmıştır. Senegal buna örnektir. Yapısal düzenlemeye karşılık olarak, kendi kendine yönetilen sulama tasarıları, hububat bankaları, kredi araçları, tüketici mağazaları ve girdi tedarik ve pazarlama kooperatifleri, başarılı bir şekilde tasarruf ve kredi tasarılarının kurulması, belli toplumsal hizmetlerin sağlanması, tarımsal altyapı sisteminin korunması, girdilerin tedarik edilmesi ve gıda güvenlik sistemlerinin yönetiminde yarı-devlet kuruluşlarının yerine geçebilmişlerdir. Bundan dolayı, gelişmekte olan ekonomilerin yeniden hayata

geçirilmesine yönelik önemli bir etmen olarak, yerel ve iç kaynakların etkili kullanımına katkıda bulunmuşlardır. Tasarruf ve kredi kooperatifleri, ayrıca, kredi sübvansiyonlarındaki müdahalenin yarattığı etkilerin yumuşatılmasına da yardımcı olmuşlardır. Grup finansmanı, döner sermaye ve kredi-pazarlama bağlantı tasarıları bazı ülkelerde, kooperatif sektörü kapsamına girmiştir ve şu anda finansal kaynakların yerel olarak kullanılmasına yönelik olarak yeni fırsatlar ortaya koymaktadır ki bunun sonucu olarak da herkesin parasını bir bankaya yatırmasında veya yastık altında saklamasında yaşanacak olana göre, işlem maliyetleri açısından çok daha az zaman kaybı sağlanmaktadır (Anonim, 2001a).

5.2.3. Politik etkiler

Birçok ülkede, kooperatif hareketi –bütün öncü politik ilişkiler gibi (örneğin Zambiya)– iktidar partisinden kendini ayırmıştır. Sadece idari fonksiyonları yavaş fakat emin bir şekilde ulusal düzeyden yerel düzeye geçiş yapmakla kalmayıp, aynı zamanda bu politik faaliyete karşı genel ilgi de oluşmaktadır. Bu noktada politikanın yerelleştirilmesi anayasal olarak henüz her yerde kabul görmemiştir. Yine de, uluslararası organizasyonların kamu demeçlerinde ve ulusal politik gündemlerde “sivil toplum” ve “yardımseverlik” gibi terimlerin yeniden ortaya çıkmasına o kadar sık rastlanmaktadır ki, bu eğilimin çoktan önemli ölçüde bir süreklilik kazanmış olduğu varsayılabilir. Bununla beraber, idari yönden merkezilikten uzaklaşma ve gerçek politik karar mekanizması gücünün yerel düzeye geçişi, her zaman için, ek mali kaynakların tahsisi ile karşılanmamaktadır. Bu, genel anlamda hizmet bekleyen vatandaşlar için sorun yaratıyor olmasına karşın, kooperatifler için yeni fırsatlar ortaya koymaktadır. Yerel yönetimle ortaklıklar oluşturmayla faaliyetlerini çeşitlendirebilir, düzenleyici değişim için lobi oluşturmada daha etkili olabilirler.

Yerel yönetimler, rollerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için gerekli kapasiteye her yerde ulaşamamışlardır. Burada, kooperatiflerden, yeniden hesaplanmasına ihtiyaç duyulacak olan hizmet sunma konusunda yardımda bulunmaları istenebilir.

Kooperatifler ayrıca, demokratikleşme sürecinin, ortakları arasında okuryazarlık gereksinimini daha da önemli bir hale getirdiğini bildirmektedirler (örneğin Botswana) (ILO, Rapor V(1) 2001).

5.2.4. Kooperatif teşvikinde yeni eğilimler

Gelişmekte olan ülkelerdeki politik ve ekonomik değişimler, devlet, kooperatifler ve benzeri şekilde üst organizasyonların rollerinin değişmesiyle sonuçlanmıştır. Birçok ülkede “serbest kooperatifler”, “devlet sponsorluğundaki kooperatifler” ve “dış yardım almayan gruplar” ın bir arada var olması kabullenilmiş bir gerçek durumuna gelmişken, devletin ve üst organizasyonların teşvike yönelik rolleri değişmiştir. Bu, aşağıdaki gibi belirtilebilir:

Zambiya’da tarımsal ürünlerin devlet tarafından pazarlanması neredeyse bir gecede durdurulmuşken, Senegal’ de devlet basit bir şekilde, gelişmeye yönelik kurumsal yapıları ve devlet mekanizmalarını feshetmeye ve bunların görevlerini kooperatif yapılara transfer etmeye karar vermiştir. Diğer örneklerde devlet, planlı ve stratejik bir geri çekilme planlamıştır (örneğin, Kamerun, Nijerya, Filipinler, Singapur, Tanzania Birleşik Cumhuriyeti, Uganda). Fakat bu her zaman samimiyetle kabul edilmemiştir (örneğin, Uganda) veya başarılı değildir. Başka yerlerde, bir “üstesinden gelme” politikası, belirgin politika ve yasal sorunlara yönelik bir kozmetik değişim seçilmiştir. Bu ise genellikle, göz ardı etmeyi ve adil olmayan uygulamaları cesaretlendiren zayıf kontrol mekanizmaları, motivasyonsuz yönetim yetkilileri, etkisiz kooperatif yönetimi ve denetlenmeyen hatalar, zimmetine mal geçirme, güveni kötüye kullanma ve tasvip edilmeyen yozlaşma vakaları (örneğin Malezya’daki bazı kredi kooperatiflerinin vakaları) ile sonuçlanmıştır. Bu durum hem kooperatiflerin ününü hem de kooperatif gelişiminin başında olan yönetim hizmetlerinin görünümünün lekelenmesine yol açmıştır.

Diğer durumlarda, yönetimi, zaten var olan fakat o zamana dek yasadışı olarak kabul edilen, dış yardım almayan tescillenmemiş kooperatif organizasyonlarını ya da alternatif kooperatif biçimlerinin kurulmasını (ve bazı durumlarda basitleştirilmiş düzenlemelerle tescilleme) yasal hale getirmiştir. Bu durum ise, resmi kooperatif sektörünün yanı sıra, birçok ülkede şu anda çeşitli kooperatiflerin bulunduğu anlamına

gelmektedir. Bunlar: Burkina Faso, Mali ve Nijerya'da köy grupları; Kamerun'da ortak girişim grupları; Senegal'de ve diğer Fransızca konuşulan Afrika ülkelerinde ekonomik çıkar grupları; Endonezya'da kredi kooperatifleri ve Cote d'Ivoire'de ön-kooperatifleri içermektedir.

Devletin geri çekilmesiyle kooperatif üst organizasyonları (federasyonlar, konfederasyonlar, birlikler) kalan boşluğu doldurmak için fırsat bulmaktadırlar. Bununla beraber, yerel düzeyde, uzun süre gecikmiş temel ortak eğitimini sağlamanın yanı sıra konumlarını yeniden belirlemek için kooperatiflerin gereksinim duydukları türden bir desteği sağlamaya hazır olup olmadıkları çeşitli ülkelere göre değişmektedir. Bazı örneklerde, bu görevler NGO'lar ve topluluk organizasyonları tarafından (örneğin, son yıllarda 200'den fazla birincil kooperatif kurmuş olan, Hindistan Gujarat'taki Sadguru Su ve Kalkınma Kuruluşu ve yine bir Hindistan sivil toplum örgütleri olan kadın kooperatifleri ve "tohum kredileri" ile çalışan SEWA) yerine getirilmektedir. Diğer ülkelerde, tarımsal iş sektöründe kooperatif üst organizasyonları, kooperatif olmayan ürün-tabanlı organizasyonlar tarafından (örneğin, Tanzania Birleşik Cumhuriyeti'ndeki Kahve, Pamuk, Tütün ve Akaju Cevizi Mahsulleri Birliği) çok az bir farkla yenilmişlerdir. Bununla beraber, Kenya Ekiciler Kooperatif Birliği, deneyim birikimiyle, bir kooperatif federasyonunun başarılı bir şekilde bütün bir kooperatif sektörünün konumunu nasıl yeniden belirleyebileceğini ve endüstride nasıl hakim kalabileceğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Devlet sponsorluğundaki bir kooperatif sisteminde şimdiye kadar sadece temsilci fonksiyonları üstlenen federasyonlar (Asyalı çoğu federasyon için durum böyleydi), -öğretim ve eğitim, denetleme, yönetim danışmanlığı, proje planlaması, kapitalin yeniden planlanması, örgütsel gelişme vb. alanlarında yüksek derecede profesyonel ve iyi odaklanmış yönetim destek hizmetlerinin kurulması, ileriye ve geriye dönük bağlantılar da dahil olmak üzere- kooperatiflerin bu geçiş sürecinde gereksinim duydukları gerekli yatay ve dikey entegrasyonu yapılandırmalarında ortak kooperatiflerine nasıl yardımcı olacaklarını ve destek hizmetleri sağlayacaklarını öğrenmelidirler; bu desteği sağlamada başarısız olmaları halinde yok olabilirler.

Sonuç olarak, kooperatif sektörü ve devlet arasındaki muhtemel yeni ilişkilere dair deneyimler aşağıdakileri ortaya koyabilir.

- Sadece Batılı politika, yasama veya örgütsel modellerin uygulanması yeterli olmayacaktır. Gerçekten özerk ve kendine bağımlı bir kooperatif sektörünün geliştirilmesi, denemeler ve hatalar için yer ayrılması gerektiği anlamına gelmektedir. Bununla beraber, geçmiş kooperatif ilişkilerinde devletin aşırı derecedeki müdahalesinin sonucu olarak ortaya çıkan olumsuz yöndeki eğilimleri tersine çevirmek için, –kooperatiflerin, genel sosyo-ekonomik ve politik gelişimin önemli bir parçasını oluşturduğu kabul edildiği takdirde– gelişmekte olan ülkelerde gereksinimi duyulan politik temsil ve devlet yapılarının türü, endüstriyelmiş ülkelerde kooperatifler tarafından gerek duyulanlardan öteye geçtiği kabul edilmelidir. Kooperatifler ve yerel yetkililer arasındakilere ilave olarak, ortaklar ve kooperatif yönetimi arasındaki ilişki, farklıdır ve kooperatif gelişimini teşvik eden kurumların önünde duran eğitime yönelik görevler, geçmişte olduğundan daha büyüktür.

İş, sermaye ve yönetime ortakların katılımı ve desteği olmadan kooperatifler ayakta kalamazlar. Bu gerçek, toplumsal ve ekonomik gelişme için gündem oluşturanlar tarafından idrak edilmektedir. Yine de yönetimlerin desteği birdenbire çekmemesi önemlidir. Kooperatifler ve üst organizasyonları, kaynaklarını harekete geçirmek, güçlerini ve yönetsel kapasitelerini kurmak ve rekabetçi pazarların baskılarıyla başa çıkabilmek için zamana ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedendir ki, yönetimler kooperatiflere yeteri kadar zaman tanımalı ve bu desteği safhalar halinde bitirmeden önce kooperatiflerin yeterliliklerini hesaplamalıdır (Anonim, 2001a).

5.3. Geçişteki Ülkeler

Eski komünist ülkelerde, politik sistemde ve merkezi olarak planlanan ekonomide kooperatifler önemli bir rol oynamışlardır. Komünist tip kooperatifler yönetimin ve iktidar partisinin elinde araçtı ve birçok fonksiyonu yerine getirmişlerdi. Gerçekten de bu kooperatifler şunlara hizmet etmişlerdir:

- Devlet malına dönüşüme doğru bir geçiş aşaması olarak, özele ait üretim araçlarını özel biçimde kolektif kooperatif malına dönüştürmek;
- Merkezi olarak hazırlanmış planları uygulamaya geçirmek ve gerekli görüldüğünde, yerel durumlara göre uyarlamak;
- Ortakları komünist yaşam tarzında eğitmek ve mesleki eğitim sunmak; ve

- Ortaklarına, ortakların ailelerine ve kendi alanlarında yaşayan diğer insanlara sosyal hizmetler sağlayarak toplumsal fonksiyonları yerine getirmek.

Bu komünist kooperatifler (tarım,el işleri ve endüstriyel kolektifler ve tüketici ve yapı kooperatifler), Batılı endüstriyelmiş ülkelerde bulunan kooperatiflere göre çok farklılık göstermekteydi. Fakat hedefleri işleme yöntemleri göz önüne alındığında, ICA ve Birleşmiş Milletler vasıtalarınınca resmi olarak kooperatif olarak tanınmaktaydılar.

Komünist rejimlerin çöküşüyle birlikte bu kooperatifler ideolojik kuruluşlarını ve devlet desteğini kaybettiler. Serbestleşmenin ve pazar yönelimli ekonomik sisteme geçişin sonucu olarak, kolektiflerin, tüketici ve yapı kooperatiflerinin liderleri, iş politikalarını yeniden yönlendirmek ve girişime yönelik yeteneklerini geliştirmek zorunda kaldılar ki bunun, uzun yıllar boyunca devlet planlarının uygulanması için çalıştıktan sonra oldukça zor olduğu görüldü.

Kolektif malların özelleştirilmesi çeşitli biçimlerde olmuştur:

- malların eski sahiplerine iade edilmesi (Örneğin, Çek Cumhuriyeti, eski Alman Demokratik Cumhuriyeti);
- Ortaklara, çalışanlara ve eski sahiplerine dağıtılmış ve ilgilenen partilere satılmış, devredilebilir senetler vasıtasıyla özelleştirme (Macaristan, Rus Federasyonu, Baltık Devletleri); veya
- fesih ve tasfiye (Polonya'daki birlikler ve federasyonların durumundaki gibi)

Bu, özellikle komünist sistemde komünist kooperatiflere ve kolektiflere devlet bankaları tarafından verilen kredilerin ve eski borçların geri ödenmesi sorununu çözümsüz bırakmıştır.

1988'de eski SSCB, en az üç ortaklı, yeni özerk kooperatiflerin kurulmasına olanak sağlayan kooperatif mevzuatını kendi ülkesine uyarladı. Bunlar, –her ne kadar sınırlı sayıda sektörde (hizmet sağlama, restoranlar) çalışmaya izinli olsalar da– özel grup girişimlerinin ilk meşru biçimlerini oluşturmuşlardır. Etkin kontrol mekanizmalarının yokluğunda bu fırsat, gayri resmi ve yasadışı iş faaliyetlerini yasallaştırmak ve kazanç amacıyla işi devam ettirmek için geniş ölçüde kullanılmıştır. Bununla beraber, kooperatif faaliyetleri yasallaştırılmaktayken, yeni kooperatifler, komünist yönetimden kalan ağır vergiler ve bürokratik önlemler gibi (örneğin kısıtlı toprak, kredi, hammadde, yedek parça sahipliği) ciddi kısıtlamalarla karşı karşıyaydılar.

T.C. YATIRIM MENKUL DEĞERLER A.Ş.
YATIRIM MENKUL DEĞERLER A.Ş.

Geçişin ilk yıllarında, yönetimler, kooperatiflerin tüm biçimlerine karşı düşmanca yaklaşıyor ve kolektiflerin şirketlere dönüşümünü destekliyorlardı. Pazar ekonomisinin işleyiş biçimiyle ilgili olarak kılavuzluk ve deneyim eksikliğine bağlı olarak, kolektiflerin üyeleri genellikle, bilinmeyen bölgelerde riske girmekten ziyade aşına oldukları kolektif biçiminin devamını desteklemişlerdir.

Kooperatif birlikleri, federasyonlar ve üst organizasyonları yeniden yapılandırmaya ve depolitize etmeye yönelik çabaların zor olduğu görülmüştür. Özerk, pazar odaklı kooperatifler; deneyimli liderlerin eksikliğinin yanı sıra, geçiş sürecinde birincil kooperatifler zayıf ve şaşkın durumda kalmışlardır.

Çiftçi, tüccar, el işçisi ve serbest meslek sahiplerine yönelik yeni hizmet kooperatifleri kurulmasındaki başlıca engel, yeni rejimin ilk yıllarında, yıllarca kolektif yaşamın ardından bir ortaklık oluşturmak için yeteri kadar özel çiftlik, iş ve bireysel girişimcilerin bulunmadığı gerçeğiydi.

Bir diğer engel, toprak sahipliği, mal hakları ve finansal hizmet hakkına yönelik uygun bir mevzuat çerçevesinin bulunmamasıydı. Buna ek olarak, yeni mevzuatı yürürlüğe koymak için etkin bir idari mekanizma bulunmuyordu. Her ne kadar ekonomi büyük bir hızla serbestleştirildiyse de, yönetim yapılarının ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki reformları geride kaldı ve böylece de bu yapı büyük ölçüde değişime uğramamış oldu.

Geçişin hızı ve başarısı ülkeden ülkeye değişiklik göstermiştir; fakat bazı ortak sorunlar aşağı yukarı belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bunlar;

Malların alelacele bir şekilde yeniden dağılımı, eski komünist organizasyonların yeniden yapılandırılması ve yeni yasaların yürürlüğe konulmasıyla geçen on yılın ardından, bilinen ve test edilmiş olan kavramların tekrar derinlemesine düşünülmesine ihtiyaç vardır. Sadece ortaya çıkan pazar ekonomisinin gereklerini karşılamak için değil aynı zamanda yirmi birinci yüzyılın getirdikleriyle de başa çıkmak için çeşitli modeller geliştirilmelidir; ki bunlar bütün dünyada aynıdır.

Eski komünist kolektiflerin çöküşü ve ayrılmasının ardından, özellikle kırsal kesimde olmak üzere, bu kolektiflerin sağlamış olduğu birçok toplumsal hizmet (çalışan annelerin çocuklarına ve yaşlılara yönelik günlük bakım merkezleri, gençlik klüpleri, dinlenme ve tatil tesisleri, yapım ve tamir ekipleri, kantinler) artık bulunmamaktadır. Yerel yönetimler bu tür hizmetleri finanse edememektedirler ve bunları yeniden

kurmanın tek yolu, bu tür hizmetleri dış yardım almadan organize bir şekilde sağlamaktır;

Ekonominin ve toplumun dönüşümündeki en zor görev ve en önemlisi düşünce yapısını değiştirmektir (Anonim, 2001a).

5.4. Endüstrileşmiş ülkeler

Endüstrileşmiş ülkelerde kooperatifler ekonomik ve sosyal güç olarak kabul edilmektedirler. Bu kooperatifler küçük başlangıçlardan büyük boyutlara ulaşmışlar ve profesyonel yönetimle, ticari firmalarla tam rekabete girişmişlerdir. Son kırk yıl içinde temel kooperatifler birleşmeler sonucu sayıca hızlı biçimde azalmış ancak ortak sayısı olarak artmıştır. Tek tek ortakların ve kooperatiflerinin gelişmesi süresince ekonomik verimlilik ve kooperatif girişimlerin rekabet gücü gelişmiştir. Kooperatif girişimlerde kendilerini ortak gruplarından ayırarak yönetimin baskın olduğu genel çıkar girişimlerine doğru açık bir eğilim vardır. Kooperatiflerin kooperatif kimliklerini kaybetmemeleri için bir dizi önlem alınmalıdır (Bu önlemler Japonya' da çoktan alınmıştır). Bu önlemler;

- Genellikle ortaklar ortak olmayanlara göre daha iyi müşteridirler.
- İşin birinci derece öncelikli olmasından kaçınmak için ortaksız işler sınırlandırılmalıdır.
- Kooperatif yöneticileri ortaklarına kaliteli hizmet vermeye yönelmelidir. Çünkü ortaklar hizmetlerin kalite ve güvenilirliğine paradan daha fazla önem verirler.
- Bütünleşmiş sistemlerdeki kooperatiflerarası işbirliği sonucu kooperatifler çok büyük işleri ortaklarına yakın olmanın avantajını kullanarak yaparlar.
- Ortaklar kendi kooperatiflerini desteklemek ve kontrol etmek istemektedirler. Kooperatif ortaklığı sıkıntıya girmeye değerdir ve ortaklara demokratik kontrolü uygulama fırsatı verir.

Uygulama döneminde bunun anlamı; büyük kooperatiflerin görevi ortaklar ve yönetim arasındaki bilgi akışını ve iletişimi sürdürmek ve hatta kuvvetlendirmek, karşılıklı hakları korumak, yöneticilerin ve ortakların kooperatifin kuruluş felsefesini anlamasını sağlamak, kooperatif yöneticilerinin yükümlü buldukları ortaklara karşı

yasama görevlerini yerine getirmelerini sağlamak, yapılan önemli toplantıların performans denetimlerinin ve hatta hatalı davranışların sonuçlarını şeffaf raporlanabilir olarak iletmektir.

Kooperatif girişim firmaların diğer finansal rakipleri ile eğer iş alanlarının belirli karakterleri benzer ise aynı seviyede incelenmesi yani aynı vergi düzenlemesine tabi tutulması gerekmektedir.

Endüstrileşmiş ülkelerin birçoğuna bakıldığında kooperatifler büyük birincil örgütlerin bölgesel federasyonların ve tepe organizasyonlarının sayısının azaltılması amacı ile kurulmuşlardır. Bugün bazı ülkelerde (Finlandiya, İngiltere) yeni kurulan kooperatif sayısı git gide artarken bazı ülkelerde (Almanya'da yıllık ortalama 30 gibi) önemli sayıda kooperatif kurulmaktadır.

Ekonomi ve teknolojinin onlarca yıl süren önlenemez gelişimi sonucunda büyümenin sınırı da görünür olmuştur. Bugün artık insanlar zengin ve fakir arasındaki gelişim farkından doğacak sosyal bir yıkımdan korkmaktadırlar. Problemler toplumdaki sosyal güvenliğin tam sağlanamaması, aile değerlerinin giderek önem kaybetmesi ve evsiz yaşlı nüfusun sürekli artmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal, ekonomik ve ekolojik alanlardaki bu ciddi değişimler sonucu kooperatifler de gelecekte oynayacakları rollerde değişim ve gelişime doğru ilerlemek zorundadırlar.

Birçok Avrupa ülkesinde kooperatifler özel sektörün bir üyesi iken Belçika, Fransa, İtalya, İspanya gibi ülkelerde kooperatifler güvence organizasyonları olarak üçüncül ya da alternatif bir sektör olarak faaliyet göstermektedirler. Bu üçüncül sektörde hiyerarşi yatırım amaçlı şirketlerden biraz farklıdır. Burada ortağın güvenliği birinci sıradadır ve toplum sınıfları arasındaki adaletin sağlanması amaçlanır. Fakat piyasadaki rekabet kabiliyetleri sınırlıdır.

Toplumun giderek farklı şekillendirilmiş ülkeler içinde yaşıyor olması sosyal güvenliğe ve halk sağlığına daha az ödenek ayrılması ile sonuçlanmıştır, böylece toplumun bir bölümü diğerlerine göre imtiyazlı bir hale gelmiştir.

Sanayi firmalarının birleşme, kendi çıkarlarını koruma ve işgücü tasarrufu sağlayarak işçi yerine robot kullanma teknolojileri işsizliğin büyümesine neden olmuştur. Bunun bir sonucu olarak uluslararası büyük holdinglere sahip fabrikalar ve şirketler eğer şirket stratejilerine uyarsa sürekli tercih ettikleri işleri bir gecede tasfiye etmektedirler. Bu durumda çalışan geniş bir kitle işini kaybetmekte ve onbinlerce genç

insan eğitim ve iş imkanlarından yoksun kalmakta ve toplumsal birliktelikten dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Sadece hükümetin ya da piyasanın çözemeyeceği bu sorunla acilen ilgilenmek gerekmektedir. Bu kooperatifler için klasik bir senaryodur, uygulanması gerekenler kendi kendine yardım prensipleri, herkesin fikir birliği içinde olduğu yardımlaşma, dayanışma ve toplumsal sorumluluk ilkeleridir.

Yeni kooperatif yapılanmaları bu problemleri çözmek için kurulmuşlardır. Her nasılsa bunlar iş hacmi büyük kooperatifler tarafından desteklenmemekte ve faydalı görülmemektedir. Bu kooperatifler, ihtiyaçlarını karşılayacak düzenli yasal mevzuatlardan yoksundurlar. Çünkü mevcut kooperatif yasaları yıllar önce büyük ticari kooperatiflerin çıkarlarını karşılamak üzere düzenlenmiştir (Örneğin Almanya). Bu sefer de organizasyon maliyetleri küçük kooperatiflerin karşılayacaklarından çok daha ağır olmaktadır. Dolayısıyla şirket kurmak için gerekli olan genel destekleme hizmetleri, bu yeni kooperatifler için kabul edilebilir olmaktan çok uzaktır. Avrupa Birliği' nin sponsor olduğu bir araştırma projesi, AB üyesi devletlerde yasal olarak ne gibi değişimlere gidildiğinde bu küçük, kendi kendini yöneten kooperatif ve firmalara nasıl daha fazla işlerlik ve kolaylık kazandırabileceklerini araştırmaktadır.

Bazı ülkelerde, özel yasal düzenlemeler (örnek İngiltere) veya mevcut kooperatif yasalarındaki yaptırımlar bu tür kooperatifler lehine istenilen havayı oluşturmaktadır (örnek Fransa, İtalya, İngiltere). Bu çözümler şunları içermektedir; toplum kooperatifleri, toplumsal destekleme ve dayanışma için kurulan kooperatifler, çok hissedarı olan ve karsız ekonomik faaliyet amacı güden kuruluşlar (Japonya).

5.5. Standart Oluşturma Çalışmaları

5.5.1. Birleşmiş Milletler' in standart oluşturma çalışmaları

Kooperatifler için yeni standart oluşturma çalışmalarının temeli Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda atılmıştır. Genel Sekreterin hazırladığı rapora bağlı olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 16 Aralık 1992'de, "Yeni Ekonomik ve Sosyal Eğilimler Işığında Kooperatiflerin Rolü" üzerine bir karar almış ve bu raporda temel ekonomik ve sosyal problemlere kooperatiflerin en uygun çözüm yollarının bulunmasına yapabilecekleri katkının önemine değinilmiştir. Aynı zamanda rapor, hükümetleri, Ulusal Kalkınma Stratejilerinin formüle edilmesinde, ekonomik, sosyal ve

çevre problemlerinin çözümünde kooperatiflerinin katılım potansiyelini tamamıyla göz önünde bulundurmaları konusunda uyarılmıştır.

Ancak rapor, devletin kooperatif gelişimine müdahalesini önlemesini ve kooperatiflerin diğer girişimler gibi özgürce gelişmesi amacıyla gerekli koşulların yaratılmasını istemiştir. Bu aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerdeki kooperatiflerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında kooperatiflerin rolünü belirleyen ILO' nun 127 sayılı Tavsiye Kararına da uygundur. Bu Tavsiye kararı aslında kooperatifler için yürürlükte olan tek uluslararası araçtır, ayrıca ILO' nun kooperatifleri destekleme politikaları için de bir rehberdir (Muralt,1993).

Birleşmiş Milletler bu konu ile ilgili çalışmalarına devam etmiştir. Kooperatif hareketinin geliştirilmesi için iyi Kamu Politikaları yürütmesinin ve gereken ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasının önemi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Genel Kurula sunduğu son raporda (A/54/67) açıkça belirtilmiştir. Bu rapor, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Eylül ve Aralık aylarında yapılan 1999 yılı oturumunda görüşülmüştür.

Genel Sekreterin raporunda açıkladığı sonuçlar ve ortaya çıkardığı bulgular, ilk kez, kooperatiflerin gelişmesi için destekleyici bir çevrenin yaratılması amacına dönük taslak başlıkları içermektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve BM Genel Sekreterinin isteği üzerine COPAS (Kooperatiflerin Teşviki ve Geliştirilmesi Komitesi) tarafından hazırlanan rapordaki ana başlıklarda; kooperatiflerin yasal tüzel kişilikler olarak kabul edilmesi ve başka tür birlik ve işletmelerle gerçek eşitliğe sahip olduklarının garanti altına alınması gerektiği üzerinde önemle durulmaktadır.

Taslak başlıklarla, kooperatiflerin etkinliklerini ötekilerle eşit durumlarda iyi bir şekilde sürdürebilmeleri için, yasal, yargısal ve yönetsel uygulamaların uygun değişikliklerle desteklenmeleri gerektiği vurgulanırken, kooperatif hareketinin temsilcilerinin, kooperatiflerle ilgili yasal değişikliklerin formülasyon çalışmalarına katılmaya davet edilmeleri gerektiği de belirtilmektedir. Başta mali açıdan kendi olanaklarına dayanma, tam sorumluluk ve tam bağımsızlığın etkin bir kooperatif için yaşamsal önem taşıdığı da yer almaktadır. Başlıkta yer alan başka bir konu Kooperatif Beyanı'nda, Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin (1995 yılında kabul etmiş olduğu), bir kooperatifin Kooperatif Kimliği Belgesi kullandığına dair bir belirlemenin yer almasıdır.

Genel Sekreterin Raporu, taslak başlıklar da dahil olmak üzere 1999 yılında kabul edildiğinde, dünyadaki bütün hükümetlere kooperatiflerin başka tipte işletmeler gibi, özel karakterlerin kabul edilmiş olduğu politikalar temelinde yanlı muameleye tabi tutulmaya gereksinimleri olduğu ve kooperatiflerin bunu hak etmiş oldukları ortaya konmuştur. ICA, dünyanın her tarafından üye kuruluşlarına, hükümetlerini BM genel sekreteri'nin Kooperatiflerin Statüleri ve Rollerine konusundaki Raporunu (A/54/57) destekledikleri konusunda bilgilendirme çağrısında bulunmuştur (Anonim,1999a).

5.5.2. ILO'nun standart oluşturma çalışmaları

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve BM Genel Sekreteri'nin isteği üzerine COPAS (Kooperatiflerin Teşviki ve Geliştirilmesi Komitesi) tarafından hazırlanan Rapor'un BM'ye üye devletlere dağıtımından sadece birkaç ay sonra Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Yönetim Kurulu tarafından Mart 1999'da kooperatifler politikası ve standartlarının gözden geçirilmiş biçiminin öncelikli konular listesinin en başına yerleştirilmesine karar verilmiştir (Anonim, 1999a). Bu konu Uluslararası Çalışma Konferansı'nın (ILC) 2001 ve 2002 yılları gündeminde öncelikli bir sorun olarak yer almıştır.

Bilindiği gibi, şu anda 1966-ILC' de benimsenmiş olan, "Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik ve Toplumsal Gelişmesinde Kooperatiflerin Rolü" üzerine 127 sayılı Tavsiye Kararı geçerlidir. 127 sayılı karar, ILO' nun kapsayıcı bir biçimde kooperatif konulara eğilen tek standardı durumundadır. İki yıl süresince geliştirilecek olan yeni standardın bu Tavsiye Kararının yerine geçmesi tasarlanmıştır. Yeni standardın, ILO' nun 1993 ve 1995 yıllarında düzenlediği Kooperatif Uzmanları ve Kooperatifçilik Hukuku Uluslararası Toplantıları'nda varılan uzlaşma noktaları şu ilkelere yoğunlaşmaktaydı: evrensellik: yeni standart geliştirmekte olan ülkelerle sınırlı olmayıp ILO' nun bütün üye devletlerini içermeli, özerkleşme: devletin kooperatif girişimleri doğrudan yönetme yada onlara müdahalede bulunma gücünün sınırlandırılması, özelleştirme: devlet temel hizmetlerin sunulmasında önemli bir role sahip olmakla birlikte, kooperatif örgütler eğitim, denetim, yatırım gibi alanlarda hizmetlerini geliştirmeye çabalamalıdır, kimlik: ICA' nın Kooperatif Kimlik Üzerine Bildirgesi'nde

somutlaşan temel değerler ve ilkelerin kooperatifleri öteki girişim türlerinden ayırdığının unutulmamasıdır.

ILO, bu yaklaşımı çerçevesinde bir anket hazırlayıp 175 üye devlete sundu.(ekte verilecek) Devletlerden gelen tepkiler doğrultusunda ikinci bir yazanak Aralık ayında hazırlanmıştır. Konuyla ilgili ilk tartışma Haziran 2001’de ILO Konferansı’nda yapılmış ve yeni Tavsiye Kararı doğrultusunda hazırlanan metin, son biçimiyle 2002 Konferansı’nda görüşülmüştür. ILO, bu süreçte bütün ulusal kooperatif örgütlerinin kendi hükümetleriyle “lobi” etkinliği içinde olmasının gerekliliğini bildirmiştir (Anonim, 2000a).

5.6. Yeni Ekonomik ve Toplumsal Eğilimler Işığında Kooperatiflerin

Statüsü ve Rolü

5.6.1. Batı Avrupa, Kuzey Amerika

İlk grupta, son on yıl içinde kooperatif gelişmeyi etkileyecek büyük değişiklikler yapmamış ülkeler yer almaktadır. Örneğin ABD’de, kooperatiflerle ilgili yasal düzenlemelerin hemen hepsi 1930’larda yürürlüğe girmiş ve o yıllardan bu yana, kooperatiflerin yasal konumunu etkileyecek kimi yönetsel düzenlemeler yapıldıysa da, temel bir değişikliğe uğramamıştır. Benzer biçimde, Almanya ve Yunanistan’da kooperatifçilik yasalarında büyük değişiklikler yapılmış değildir. Ancak, kooperatif kredi kuruluşlarının, bölgesel gelişmede daha önemli bir rol üstlenmeleri ve küçük ve orta ölçekli girişimlere daha etkili finans sağlayabilmeleri için desteklenmeleri yönünde bir yenilik, Yunanistan mevzuatında yerini almıştır. Almanya’da ise, doğrudan kooperatiflere yönelik yasa değişiklikleri değil, öteki alanlarda yapılan yasal düzenlemelerin kooperatiflere etkisi söz konusudur. Bu düzenlemelerin içinde, “değişen ekonomi ve piyasa koşullarının kooperatiflere etkisi” bakımından, özellikle 1994 tarihli yasa dikkati çekmektedir. Söz konusu yasa, kooperatiflerin değişen piyasa ve rekabet koşullarına uyum sağlayabilmesi yönünde hareket serbestliğini genişletmiştir. Öyle ki, kooperatiflerin başka herhangi bir tüzel biçimde yeniden örgütlenebilmeleri, öteki şirketlerle birleşebilmeleri ve belli etkinliklerin şirket etkinliğine dönüştürebilmelerinin önü açılmıştır.

İkinci grupta, son on yıl içinde kooperatif etkinliklerin çerçevesini belirleyen yasal ve yönetsel düzenlemelerde kimi önemli değişiklikler yapmış ülkeler bulunmaktadır. Örneğin Portekiz’de yeni Kooperatifler Yasası (1997) ile tarım kredi kooperatiflerine yönelik yeni fon sistemleri (1995) yürürlüğe girmiştir. Yeni yasa daha kapsayıcıdır ve limited şirketlerinkine benzer önlemler getirmektedir. Örneğin, finansal güçlüklerle karşılaşan yada herhangi bir nedenle daha çok anaparaya gereksinim duyan kooperatifler, piyasaya hisse senedi sunabilecek, bununla birlikte bu hisseleri satın alanların oy hakkı bulunmayacaktır. İtalyan mevzuatında 1991’de yapılan değişikliklerle (a) sağlık ve eğitim hizmetleri ile (b) özürllüer, eski suçlular, madde bağımlıları gibi dezavantajlı kesimlerin sosyal rehabilitasyonu alanlarında etkinlik gösteren kooperatifler düzenlenmiştir. 1992 tarihli Yasa ile, dışarıdan finansal ortakların katılım olanağını da içeren önemli yenilikler getirmiştir. En yakın tarihli olan 1997 tarihli Yasa ise, “küçük kooperatiflere” özel bir tanım getirip bunların yönetsel süreçlerini kolaylaştırmıştır. İspanya’ da 1990’dan bu yana yapılan çok sayıda yeni yasal düzenleme; kooperatiflerin özerkliğini güçlendirme, rekabetçi piyasa koşullarına uyum süreçlerinde kooperatiflere esneklik tanıma ve AB koşullarına uyarlama doğrultusunda olmuştur. Mart 1997’de Kanada, varolan mevzuatı modernleştirmek ve kırsal toplulukların karşılaştığı güçlükleri gidermek üzere yeni bir Kooperatif Birlikleri yasası yürürlüğe koymuştur. Yasayla, İtalya ve İzlanda’dakine benzer biçimde, ortak olmayanların hisse alımı yoluyla anapara artırımının yolu açılmıştır. Bununla birlikte Yasa, demokratik ortak denetimi gibi kooperatifçilik ilkelerinin böyle durumlarda da sürdürülmesini şart koşmaktadır.

Üçüncü grupta, kooperatiflerle ilgili yasal ve yönetsel yeniden düzenlemelerin halen sürmekte olduğu ülkeler vardır. Finlandiya’da kooperatifçilik mevzuatı, özellikle kooperatiflerin finansal etkinliklerine yönelik olarak, tümünden güncelleştirmekte ve bu süreç özel kesim kuruluşlarıyla aynı “özgürlük” lerden yararlanmayı isteyen kooperatiflerden de destek görmektedir. Avusturya kooperatifleri de küresel ekonominin koşullarını karşılayabilmek için kapsamlı bir reform sürecine girmiştir (Anonim,2000b).

5.6.2. Geçiş sürecindeki ülkeler

Merkezden planlı ekonomilerden serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci yaşanmaya başladığında, başarılı bir kooperatif gelişmeyi yeniden inşa etme umut ve isteğini taşıyan insanlar kendilerini son derece güç bir durumda buldular. Bu durumda kooperatifçiler Demokratikleşme, özelleştirme, yeniden yapılanma, zihniyetlerin değişmesi, vb. konularda uzun ve sancılı bir yolun başındaydı. Bu yol, yalnızca yasal ve yönetsel değil, aynı zamanda psikolojik sorunları da beraberinde getiren güç karmaşık bir sürece dönüştü. Hükümetlerin piyasa ekonomisine çok hızlı bir geçişi yeğlediği ülkelerde kooperatifler eski sosyalist rejimin kalıntıları olarak değerlendirildi. Düzenleyici, yönetsel ve vergilendirmeye dair düzenlemeler yapılırken kooperatiflerin özel niteliği dikkate alınmayıp herhangi bir özel girişimle aynı kefeye kondu. Daha yavaş bir geçişi benimseyen ülkelerde ise “kolhoz” gibi “kolektif girişimler” devletçe sağlanan fonlar ve kimi ayrıcalıklar kanalıyla canlı tutuldu. Bütün bu koşullar altında yeni kuşak kooperatiflerin yaşamsal sorunları oldu.

Serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinin başında eski sosyalist ülkeler, kooperatifçilik de içinde olmak üzere, yaşamın hemen hemen bütün alanlarıyla ilgili olarak tümüyle yeni yasal ve yönetsel düzenlemeler getirmek gibi güç bir gereklilikle karşı karşıya bulunuyorlardı. Bilgi ve deneyim yoksunluğu ile özellikle hukuk ve ekonomi uzmanlarının yetersizliği görüldüğünden daha büyük bir sorun oluşturuyordu. Bu nedenle yeni kuşak kooperatifler için getirilen ilk yasal düzenlemeler kısa bir süre sonra gözden geçirilip yenilenmeye muhtaç bir hale geldi. Örneğin Litvanya’ da 1990’da kabul edilen İşletmeler Yasası kooperatifler için özel bir yasa çıkarılabileceğine ilişkin bir hüküm taşımaktaydı. Kooperatifler Yasası 1993’te çıkarıldı, 1995’te değişiklikler, eklemeler yapıldı. Taslak aşamasındayken, ICA uzmanlarınca gözden geçirildi. Yasada, özerkliği sağlamayı ve kooperatiflerin mal varlıklarını korumayı amaçlayan değişiklikler yapıldı. Uluslararası kooperatifçilik hareketinin ilkeleri temelinde ulusal kooperatiflerin kurulabilmesine olanak tanıyan yasal önlemler getirildi. Rusya Federasyonu’nda kooperatif etkinliklere ilişkin yasal düzenlemeler ancak son yıllarda yapılabilmıştır .

Macaristan Ulusal Kooperatifler Konseyi, sözde bütün kooperatifleri düzenleyen 1992 Yasası’ndan sonra kooperatiflerin, özellikle de tarımsal kooperatiflerin özerkliğini sınırlandıran kimi yasal düzenlemelerin yürürlükte kaldığını rapor etmiştir. Macaristan

hükümetinin, kooperatifleri dönüştürmek adına, 1992 Yasası'ndan başka girişimleri de olmuştur. Özellikle tarımsal kooperatifler, kolhoz tipinden işletme kooperatifine dönüştürülmeye çalışılmıştır. 1996'da yeni bir yasa hazırlığına başlanmıştır (Anonim, 2000b).

5.6.3. Afrika, Asya ve Latin Amerika

Küreselleşmenin bir sonucu olarak, Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkeleri çeşitli zorunlu kısıtlarla, Dünya Bankası'nın öngördüğü yapısal uyum izlenceleriyle, demokratikleşme süreci ve gerek kentsel gerekse kırsal alanlarda üretim ile yatırımların modernleştirilmesi gereğiyle yüz yüze kalmışlardır. Bunlara ek olarak, Doğu ve Orta Avrupa ile eski Sovyetler Birliği'ndeki hızlı değişimler, planlı ekonomilere olan inancı sarsmıştır. Bütün bunların etkisiyle birçok devlet, düzenleyici rolünü yeniden gözden geçirerek, kuralsızlaştırma, kamu girişimlerinin özelleştirilmesi, devlet harcamalarındaki kesintiler ve ekonomik ilişkilerde devletin etkisine yönelik sınırlandırmalara gitmiştir. Devletin kooperatifleri denetleyen ve gözetim altında tutan işlevinden uzaklaşması yönündeki genel akım, 1990'larda, kooperatif kesimi düzenleyen yasal ve yönetsel çerçevede çeşitli değişiklikleri gündeme getirmiştir. Bu değişiklikler, genellikle kooperatiflerin verimli olduğu kadar, özerkliğini de güçlendirmeyi amaçlamıştır. Yanı sıra, uluslar arası düzlemde geçerli olan kooperatifçilik ilkelerinin daha yaygın olarak benimsenmesi, devlet müdahalesinin azaltılması, varolan kuralların açık ve yalın duruma getirilmesi, yönetsel süreçlerin karmaşıklığının giderilmesi, yeni kooperatif türlerinin düzenlenmesi de amaçlar arasında yerini almıştır.

Kenya'da yeni Kooperatif Topluluklar Yasası'nın (1997) getirdiği başlıca yenilik, devlet ile kooperatifçilik hareketinin rolleri ile işlevlerinin birbirinden ayrılması olmuştur. Yasa, aynı zamanda, Kooperatif Kalkınma Komisyonu'nu kurumsallaştırarak, kooperatiflerin yönetsel sorunlarının çözümünü kolaylaştırmak üzere belli birimlerin kuruluşunu öngörmektedir. Yasal düzenlemeler, kooperatiflerin kendine özgü niteliğini yasal ve yönetsel konum çerçevesinde tanımlamakta, fakat örneğin vergilendirmeyle ilgili özel kurallar getirmemektedir.

Kore Cumhuriyeti, Pakistan, Singapur ve Hong Kong farklı düzeylerde de olsa, sonuç olarak bölgedeki kooperatiflerin işleyişini etkileyen yasal değişikliklere gitmişlerdir. 1980'lerin sonlarında Kore'de Ulusal Kooperatifler Federasyonu başkanının kooperatif başkanlarına doğrudan seçilebilme yolunun açılması, ulusal demokratik hareketin ve kooperatif özerkliğin sağlanması gereksiniminin bir yansımasıydı. Hong Kong'da 1993 ve 1995'de yapılan yasa değişiklikleri, kredi birliklerinde artan maliyetleri azaltmak, tasfiyeye yönelik yasal ve yönetsel süreçleri karmaşıklıktan uzaklaştırmak amacı taşıyordu. Singapur'da kooperatifleri ilgilendiren yasal çerçevede birkaç kez değişiklik yapıldı. 1990'da yapılan bir düzenlemeyle, kooperatifler, işletme fazlalarının %20'sini ya Özerk Kooperatif Fonu'na ya da Singapur Çalışma Federasyonu'na aktarmakla zorunlu tutuldular. Ulusal sendika kooperatiflerinin çoğu (ki ülkedeki kooperatiflerin en büyük ve en başarılı olanlarıdır) bu katkıyı Federasyon'a yapmaktaydı. Böylece kaynak, düşük gelirli çalışanlara, esneklik sağlamak amacıyla Kooperatifler Yasası 1994 ve 1997'de iki kez değiştirilmiştir. Fondaki artış, hem Singapur Ulusal Kooperatifler Federasyonu'nun daha çok sayıda tasarıyı yaşama geçirmesine, hem de kooperatiflerin özel girişimlerle daha rekabetçi bir yapıya kavuşmalarına yaramıştır.

Kolombiya ve Uruguay hükümetleri, 1990'dan bu yana kooperatifçilikle ilgili düzenlemelerde çeşitli değişiklikler yapmışlardır. Bunların birçoğu, önceden kooperatiflere getirilmiş bulunan kısıtlamaların ortadan kaldırılmasına yöneliktir: kooperatifçilik hareketini sınırlandıran devlet bürokrasisinin azaltılması, kooperatiflerin öteki ticari kuruluşlar gibi işlem görmeleri, vb. 1996 yılında Arjantin'de Ulusal Kooperatifçilik Enstitüsü ile Ulusal Dayanışma Enstitüsü kurulmuştur. Fakat her iki kuruluş da kooperatifleri temsil edemediği için eleştirilmektedir.

Paraguay'da, kooperatifleri özel niteliklerini göz önünde bulundurarak yeniden düzenleyen bir yasa 1994 yılında benimsenmiştir. Yasa anamal yatırımı temelinde çalışan kooperatifler için ortalama pazar faiz oranını düşürmüştü, kooperatif temsilcilerinin de katıldığı danışma kurullarının oluşumunu öngörmüştü ve kooperatiflerin özerkliğini geliştirecek önlemler getirmiştir (Anonim, 2001b).

Dünyada kooperatiflerle ilgili yasalar kooperatiflerin ilk kuruluş yıllarında oluşturulmuş, değişen koşullar karşısında kooperatiflerin konumunu koruması için

yönetimsel anlamda düzenlemeye gidilmiştir. Ancak yapılan bu düzenlemeler temelde değişime yol açmamıştır.

Bazı ülkeler ise düzenlemeleri kooperatiflere yönelik değil, diğer alanlara yönelik gerçekleştirmiş ve bunların kooperatiflere etkisi dikkate alınmıştır.

Yapılan değişimlerin birçoğu kooperatiflerin değişen dünya koşulları, küreselleşme, ve artan rekabet içerisinde faaliyetlerini sürdürmelerini sağlayacak finansal düzenlemeleri içermektedir.

5.6.4. Türkiye

Türkiye'deki uygulamalarda ise var olan özel yasalardaki (Tarım Kredi ve Tarım Satış kooperatifleri) değişim daha çok kooperatiflerin yönetimi daha doğrusu devlet vesayeti altındaki yönetimini sürdürmeyi amaçlamaktaydı. Ancak 1995 yılında yürürlüğe giren 553 sayılı KHK ile 1985 yılında kabul edilen 3223 sayılı yasanın maddelerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sonucu tarım kredi kooperatifleri daha demokratik ve bir ölçüde özerk yapıya kavuşmuştur. Genel müdür yardımcıları, daire başkanları, bölge müdürleri dahil tüm idari personelin atama yetkisi Merkez Birliği Yönetim Kuruluna bırakılmıştır. 1985 yılına kadar bu yetki Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından kullanılmaktaydı. Bu Kanun Hükmünde Kararname ile üreticiler kuruluşları olan tarım kredi kooperatiflerinde söz sahibi olmuşlardır (İnan, 2001).

Diğer bir düzenleme ise tarım satış kooperatiflerinde yapılmıştır. Devlet 1930'lu yılların yapısal ve konjunktürel koşullarını dikkate alarak, tarımsal üretimi ve üretimin piyasalarla bütünleşmesini geliştirmek, bu alandaki örgütsel/teknik yetersizlikleri aşmak için, tarım satış kooperatiflerini birer araç olarak devreye sokmuştur. Bu süre içinde devlet hep kooperatiflerle birlikte olmuştur. Ancak bu birliktelik, devletin kooperatiflerin yanında yer alması, onlar için çerçeve çizici ve yönlendirici olmak biçiminde değil, çoğu zaman ve fırsat bulduğu yerde devletin bizzat kooperatiflerin içinde yer ve rol alması şeklinde gerçekleşmiştir (Duymaz, 1995). Bu kuruluşlar kuruluş yıllarından itibaren sahip olmaları gereken özerk ve demokratik yapıya kavuşamamışlardır. Yapılan düzenlemeler ise daha çok yönetimle (yönetim kurulu, denetim kurulu, genel müdürlük) ilgili konuları içermektedir.

1 Haziran 2000 tarihinde kabul edilen 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkındaki kanun ile; tarım satış kooperatif ve birliklerine ilişkin hükümleri düzenlemek ve bu kuruluşların yeniden yapılanması için yasal bir çerçeve oluşturarak, tarım satış kooperatifleri ve birliklerini etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve mali yönden bağımsız kılmak amaçlanmıştır. Bu kanunla, kooperatif birliklerin yeniden yapılandırılması konularında çalışma, inceleme ve önerilerde bulunmak üzere dört yıllık bir süre için Yeniden Yapılandırma Kurulu oluşturulmuştur.

Her ne kadar yapılan bu yasal düzenleme ile birliklerin özerkleşmesi amaçlanmışsa da, oluşturulan kurulda devlet kurumlarının ağırlığı dikkat çekicidir. (Yeniden Yapılandırma Kurulu Bakanlık ve Hazine Müsteşarlığı mensupları, üniversite öğretim üyeleri veya kooperatifçilik konusunda bilgi ve deneyim sahibi kişiler arasından, biri bakanlık mensuplarından olmak üzere dört üye Sanayi ve Ticaret Bakanı, biri Hazine Müsteşarlığı mensuplarından olmak üzere üye müsteşarlığın bağlı olduğu devlet bakanlığı tarafından, bir üye de birliklerin yönetim kurulu üyeleri içinden kendi aralarında yapacakları seçim ile belirlenir). Ayrıca Kurul Sanayi ve Ticaret Bakanı'na karşı sorumludur.

Yasadaki bir diğer önemli nokta ise tarım satış kooperatiflerinin asıl işlevini ortadan kaldırmaya yöneliktir. Kanunla birliklerin sahip oldukları iktisadi işletmeler üç yıl içerisinde anonim şirket haline dönüştürülecektir. Yasa ile tarım satış kooperatifleri ve birlikleri özerk bir yapıya kavuşacaklar ancak kendi işleme tesislerine sahip olmadıkları için yapılan bu düzenleme onların sadece kooperatif adıyla anılmalarını sağlayacaktır. Kooperatiflerin var oldukları ekonomik yapı içinde öncelikle birer işletme olarak ekonomik anlamda pozitif bir sonuç ortaya koymaları ve bu başarıyı ortaklarına fiilen yansıtmaları gerekir. İşletme olarak başarılı olmayan ve ekonomik bir performans ortaya koyamayan kooperatiflerin, kendilerinden beklenen sonuçlar üretmeleri ya da piyasalarda düzenleyici rol oynamaları mümkün değildir. Birliklere ait sanayi tesislerinin özelleştirilmesi diye bir şey söz konusu olamaz. Onların ancak hukuki ve ekonomik anlamda özerk kılınarak, profesyonel kadrolarla yönetilmeleri söz konusu olabilir (Duymaz, 1995). Kamuoyunda ve kooperatif ortaklarında kooperatif bilinci henüz tam anlamıyla yerleşmediği için bu kooperatiflerin ortaklarına ve ülke ekonomisine sağlayacağı katkı göz ardı edilmektedir.

5.7. 89. Uluslararası Çalışma Konferansı

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün 03-22 Haziran 2001 tarihleri arasında Cenevre'de yapılan 89. Genel Konferansı'na Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Başkanlığında Bakanlık yetkilileri, işçi ve işveren temsilcilerinden oluşan bir heyetle katılmıştır. Konferans gündemini "Uygulama Komitesi", "Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği Komitesi", "Sosyal Güvenlik Komitesi" ve "Kooperatifçiliğin Teşviki Komitesi" çalışmalarını oluşturmaktadır (Anonim, 2001b).

Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 6 Haziran 2001 tarihindeki ilk oturumunda öngörüldüğü üzere kurularak çalışmalarına başlayan Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin komite 80'i hükümet, 35'i işveren ve 58'i işçi temsilcisi olmak üzere toplam 173 üyeden oluşmuştur. Taslak metin üzerinde çalışmaları yürüten Taslak Komitesi'ne hükümetleri temsilen Fransız hükümet temsilcisi, işverenleri temsilen ABD işveren temsilcisi ve işçileri temsilen de Güney Afrika işçi temsilcisi seçilmiş, Komite Raportörlüğü'ne de Trinidad ve Tabago Hükümet temsilcisi getirilmiştir (Anonim, 2002a).

Kooperatiflerin Teşviki (İlk Görüşme)

Kooperatifler evrensel olarak tanınmış ilkeler çerçevesinde üyelerinin gelişmiş, gelişmekte olan ve geçiş dönemindeki ülkelerde ortak ve ekonomik sosyal amaçlarına ulaşmalarını sağlayacak bir unsur olarak düşünülmektedir. Her ne kadar bazı uluslararası çalışma standartları kooperatiflere doğrudan veya dolaylı olarak referans yapıyorsa da, konu ile ilgili tek uluslararası standart "Kooperatifler (Gelişmekte Olan Ülkeler) Tavsiyesi No.127"dir (EK-D). 127 sayılı Tavsiye'nin onaylanmasından bu yana, bu standardın ötesine taşınan bir takım ekonomik, siyasi ve sosyal değişiklikler tüm dünyada kooperatiflerin durumunu etkilemiştir. Gelişmiş ülkelerde mevcut kooperatifleşmiş işletmelerin değişen yapısı ve yeni kooperatif biçimleri, çağdaş yönetim yöntemlerini gerektirmiş ve şu andaki küreselleşme kapsamında da kooperatifler kendilerini değişik iş teşkilatları biçimleriyle rekabet içinde bulmaktadırlar. Geçiş dönemindeki ülkelerde özelleştirme, devlete ait kooperatiflerin tasfiyesine ve diğerlerinin de gerçek kooperatiflere dönüştürülmesine yol açmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde ise kooperatifler, serbest çalışma fırsatlarının yaratılmasında, milyonlarca insanın iş ve özel hayatının iyileştirilmesinde önemli rol oynamasının yanında, gerekli alt yapı ve hizmetleri, devlet veya yatırımcı tarafından

yönetilen işletme riskini taşımayan alanları da oluşturmaktadırlar. Kooperatifler ayrıca, yoksul ve kabile halkının entegrasyonunu sağlama yanında kadınların ekonomik yaşama dahil olmalarına da yardımcı olurlar. Bugün kooperatifler, göçün azaltılmasına ve gençler, engelliler ve dezavantajlı gruplara iş imkanları sağlanmasına neden olmaktadır.

Bu eğilimler ışığında Yönetim Kurulu, yeni ve evrensel olarak uygulanabilir standartların kooperatiflerin gelişmesine yardımcı olacağına, mevcut sosyo-ekonomik sorunlara, işsizlik ve sosyal dışlanmaya çözüm getireceğine ve böylece küresel işgücü piyasasında rekabet edebileceklerine inanmakta ve bu nedenle de konunun Konferans gündemine alınarak iki görüşme halinde müzakeresine karar vermiştir (www.tisk.org.tr).

Uluslararası Çalışma Bürosu'nca "Kooperatiflerin Teşviki" konusunun ilk müzakeresi için hazırlanan V(1) sayılı Raporu esas alan komite, toplam 14 oturumunda, üye ülkelerce gönderilen soru formlarına (EK-E) verilen cevaplar doğrultusunda kaleme alınan ve V(2) sayılı Raporun sonunda yer alan taslak metin üzerinde yoğunlaşmış ve 2002 yılında oluşturulan belgenin şekli ve içeriği konusunda müzakerelerde bulunmuştur.

Komite çalışmaları süresince ülkemizin de dahil olduğu IMEC ülkeleri (Sanayileşmiş Pazar Ekonomisi Ülkeleri) her oturum öncesi yapılan toplantılarda grup olarak sunulan öneriler yada başka ülkelerce sunulan öneriler üzerinde tartışarak ortak görüş sağlamaya çalışmıştır.

Komite çalışmaları sonucunda üzerinde mutabık kılınan metni de içeren rapor, Komite'nin son oturumunda Genel Kurul'a sunulmuş ve kabul edilmiştir (EK-F). 89. Çalışma Konferansı'nda oluşturulan taslak metin; hükümetlerin görüşüne sunulan genel sonuçlar olarak ve kooperatiflerin teşvikine ilişkin bir tavsiye oluşturulması yönünde önerileri kabul ederek, bir Tavsiye Kararı olarak kabul edilmesi amacıyla ikinci kez ele alınması için "Kooperatiflerin Teşviki" başlıklı konuyu gelecek olağan toplantının (90. Çalışma Konferansı) gündemine almaya karar vermiştir (Anonim, 2002a).

Komite çalışmaları sonucunda üzerinde mutabık kılınan metni de içeren rapor, Komite'nin son oturumunda Genel Kurul'a sunulmuş ve kabul edilmiştir. Kabul edilen bu taslak metin, hükümetlerin görüşüne sunulmuş; değerlendirmeler 2002 yılı Haziran

ayında yapılan 90. ILO Genel Konferansı'nda yeniden ele alınmış Tavsiye Kararı'nın nihai şeklini almasını sağlamıştır (Ek-G).

5.8. 90. Uluslararası Çalışma Konferansı

2001 yılında düzenlenen 89. Uluslararası Çalışma Konferansı'nda Kooperatiflerin Teşvikine ilişkin bir Tavsiye Kararı çıkarılması amacıyla kabul edilen Taslak Metin esas alınarak gerçekleştirilen komite toplantıları sonucunda 1966 tarihli Kooperatifler (Gelişmekte Olan Ülkelerde) Tavsiye Kararı'nın yerini alacak yeni bir metin üzerinde uzlaşmaya varılmıştır.

Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Komite toplam 14 oturum gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra aralarında ülkemizin de bulunduğu IMEC ülkeleri de (Sanayileşmiş Pazar Ülkeleri) grup olarak sunulacak önerileri ve diğer ülkelerin önerilerine karşı alınacak ortak tavrı görüşmek üzere her oturum öncesi 15 ayrı grup toplantısı yapmıştır. Komite çalışmaları sonucunda üzerinde mutabık kılınan Tavsiye Kararı metnini de içeren Rapor, 19 Haziran 2002 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmüş, 20 Haziran 2002 tarihinde ise onaylanarak kabul edilmiştir (Anonim, 2002a).

127 sayılı Tavsiye Kararı, sadece gelişmekte olan ülkelerle sınırlı idi. Oysa, gelişmiş ülkelerle eski sosyalist blok ülkelerinde kooperatiflerin rolü son otuz yıl içerisinde oldukça belirgin hale gelmişti.

127 sayılı Tavsiye Kararı, 1960' lı yılların devletçilik anlayışının bir yansıması olarak, kooperatifleri devletin bir aracı olarak görmekte idi. Bu nedenle de, Tavsiye Kararı, kooperatiflerin gelişmesinde hükümetlerin oynayacağı rolü gereğinden fazla abartmakta ve bu durum kooperatiflerin özerklik karakterini zayıflatmakta idi. Yeniden düzenlenen evrensel kooperatif ilkeleri ışığında kooperatifler, ortaklarının toplu ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşmalarının araçları olarak kabul edilmeye başlamışlardı. Onların özerk yapıları, etik ve ilkelere dayalı bir işletme olarak görülmeli idi.

Endüstrileşmiş ülkelerde siyasal, ekonomik ve sosyal değişimler hükümetleri ekonomik ve sosyal konulardaki faaliyetlerini sınırlandırmaya zorlamıştı. Devletin rolü, giderek kooperatifler de dahil olmak üzere, özel işletmelerin geliştirilmesini sağlayıcı

politik ve yasal çerçeveyi hazırlamakla sınırlı kalmaktaydı. Yürürlükteki ILO standardı bu gelişmelere cevap veremez durumda kalmıştı.

5.9. 193 Sayılı Tavsiye Kararının Getirdiği Temel Yenilikler

193 Sayılı Tavsiye Kararı'nın getirdiği belli başlı yenilikler şunlardır (Anonim, 2002b);

- Kooperatiflerin evrensel önemlerinin tescil edilmesi,
- Kooperatif kimliğinin yeniden teyit edilmesi,
- Kooperatiflerin diğer işletme türleri ile eşit muameleye tabi tutulması,
- Devletin kooperatifleri destekleme politikası ve yasal çerçeve hazırlamadaki rolü ile destekleme hizmetleri ve kredi olanakları sağlanmasına ilişkin rolünün tanımlanması,
- İşveren ve işçi kuruluşları ile kooperatif örgütlerin kooperatifçiliğin geliştirilmesinde aktif rol almaları,
- Uluslararası işbirliğinin özendirilmesi.

5.9.1. Kooperatiflerin evrensel önemi

Tavsiye Kararı, birçok yoldan kooperatiflerin küresel ekonomik ve sosyal kalkınmada oynadıkları önemli rolü teyit ediyor. Kooperatifler özellikle insanca çalışma olanakları sağlamanın ve gelir getirici faaliyetler için kaynak yaratmanın çok önemli araçları olarak görülüyor. Ekonomik ve toplumsal kalkınma ile ilgili olarak kooperatifler "halkın tam katılımı"nı sağlamakta (Tavsiye Kararı'nın giriş bölümü) ve küreselleşmenin yararlarını daha adil biçimde dağıtmaktadırlar. Sürdürülebilir insan kaynakları yaratılmasında ve sosyal adaletsizlikle savaşımında önemli bir rol oynamaktadırlar. Tavsiye Kararı buna ek olarak "Kooperatiflerin geliştirilmesi, kooperatiflerin kendi kendine yetme, kişisel sorumluluk, demokrasi, eşitlik, hakkaniyet ve dayanışma değerlerinin yanısıra dürüstlük, açıklık, sosyal sorumluluk ve başkalarını düşünme gibi ahlaki değerler ve gönüllü ve herkese açık ortaklık, ortaklar tarafından yerine getirilen demokratik idare, ortakların ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim, formasyon ve bilgilendirme, kooperatifler arasında işbirliği, topluma karşı

sorumlu olma şeklinde uluslararası kooperatif örgütünce belirlenen ve ekte yer alan kooperatif ilkeleri esasına dayanarak teşvik edilmelidir. Bu değerler ve ilkeler çerçevesinde ortaya konan kooperatiflerin teşviki konusu ulusal ve uluslararası ekonomik ve sosyal gelişmenin dayanaklarından birisi olarak görülmelidir.”

5.9.2. Kooperatif kimliğinin teyit edilmesi

Kooperatifler bu rollerini başarabilmek için kooperatif kimliğine, ilkelerine ve değerlerine bağlı olmalıdırlar. 1995 yılında yapılan Uluslararası Kooperatifler Birliği Genel Kurulu’nda kabul edilen Kooperatif Kimlik Bildirgesi’nde yer alan kooperatifçiliğin tanımını da içeren Tavsiye Kararı böylelikle, kooperatifçiliğin evrensel düzeyde kabul gören tek tanımı olduğunu da teyit etmektedir. Kooperatif değerleri, çalışma adabı ve ilkelerine atıfta bulunulmakta ve ilkelere tam metin olarak Tavsiye Kararı Ekinde yer verilmektedir. Ulusal politika ve mevzuatın kooperatifçilik değerleri ve ilkeleri ışığında hazırlanmasına dikkat çekilen Tavsiye Kararında, bu ilkelerin ve değerlerin kooperatiflerin özerkliğinin korunması ve geliştirilmesi açısından da önemli oldukları belirtilmektedir.

5.9.3. Kooperatiflerin diğer işletme türleri ile eşit muameleye tabi tutulması

Uluslararası Çalışma Konferansı’nın Tavsiye Kararı’nın tartışıldığı 2001 ve 2002 yıllarındaki oturumları, kooperatiflerin diğer işletme türleri ve sosyal organizasyonlarla eşit muameleye tabi tutulmaları konusunda oldukça yoğun tartışmalara sahne olmuşlardır. Bir yandan kooperatifleri “kendi ayakları üzerinde durabilme” ve rekabete dayalı pazar sisteminde bağımsız ve özerk birer işletme olarak varlıklarını korumalarının önemi belirtilirken diğer yandan da, toplumsal ve kamusal amaçlara hizmet ettikleri takdirde desteklenmeleri gerektiği konusunda görüş birliğine varılmıştır. Tüm kooperatiflerin sosyal amaçları vardır ancak daha çok sosyal amaçlar için faaliyet gösteren, özellikle de toplumda dezavantajlı grupların yararına çalışan kooperatifler, özel desteklerden yararlanabilirler. Buna ek olarak, kooperatiflerin bu özel karakterinden dolayı ayrımcılığa tabi tutulmalarının önlenmesi konusu önemle teyit edilmiştir. Bu bakımdan, Tavsiye Kararı, “kooperatifler, ulusal yasa ve uygulamaya

göre işleme tabi tutulmalıdırlar ve bu işlem diğer işletme türleri ve sosyal organizasyonlara yapılan işlemlerden farklı olmamalıdır” demektedir.

5.9.4. Kooperatiflerin geliştirilmesinde devletin rolü

Tavsiye kararı devlete, kooperatiflerin yaşaması ve büyümelerine elverişli bir yasal çerçeve hazırlanmasında çok önemli görevler yüklemektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, devlet desteği, kooperatifçilik değerleri ve ilkeleri ışığında olmalıdır. Bu uygulamanın, özellikle destekleyici bir politika, yasal ve kurumsal çerçeve oluşturulması, kamusal ve sosyal amaçların gerçekleşmesi söz konusu olduğunda destekleme tedbirleri alınması (yani genel olarak kooperatiflerin değil, türlerine göre kooperatif faaliyetlerinin desteklenmesi), diğer işletme ve sosyal organizasyonlar ile eşit biçimde muameleye tabi tutulması, dezavantajlı gruplar için finansman kaynaklarına ulaşmaları için tedbirler alınması, ve kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması gibi tedbirleri içermesi beklenebilir. Bu arada, kooperatiflerin verimi düşük (marjinal) faaliyetleri yasal olarak korunan faaliyetlere dönüştürmedeki rolleri de tanınmaktadır.

Devletin ayrıca kooperatiflerin iş verimini arttırmak için kooperatif destek hizmetlerinden yararlanabilmelerini sağlaması da beklenmektedir. Özellikle, insan kaynaklarının geliştirilmesine destek olunmasının çok önemli olduğu kabul edilmektedir. Kooperatif başarısı, genellikle kooperatiflerin kapsamlı (ortaklar, çalışanlar ve yöneticiler) insan kaynakları geliştirme programlarındaki başarılarına atfedilir ve bu durum Tavsiye Kararı’nda birkaç kez belirtilmektedir. Buna ek olarak, Tavsiye Kararı’nda, devletin kooperatifçilik değerleri ile kooperatif hareketinin avantaj ve yararlarının öğrenilmesine dönük tedbirler alması, ulusal politikaların teknik ve mesleki beceriler, işletmecilik ve yönetici becerileri kazandırılmasını desteklemesi ve kooperatif ortakları, çalışanların ve yöneticilerinin işletme potansiyelini, genel ekonomik ve sosyal politika bilgilerini ve haberleşme teknolojisine ulaşmalarını sağlaması teşvik edilmektedir(Anonim, 2002b).

Tavsiye Kararı ayrıca kooperatiflerde sağlık ve güvenlik, verimlilik ve rekabet kurallarının gelişimi, kredi ve bilgi kaynakları ile pazar olanaklarına ulaşım, kurumsal yönetim konusundaki örnek olayların yaygınlaştırılması, kadın-erkek eşitliğinin güçlendirilmesi, kooperatiflerde çalışan işçilerin haklarının korunması ve kooperatifler

arasında yatay ve dikey ilişkilerin teşvik edilmesi konularında da devletin rolüne atıfta bulunmaktadır. Giriş Bölümü, ILO' nun Çalışma Yaşamında Temel İlkeler Deklarasyonu'na (1998) ve bir kısım Uluslararası Çalışma Standartlarına atıfta bulunmaktadır.

Tavsiye Kararı'nda ayrıca kooperatiflerle ilgili yasa ve yönetmelikler hazırlanmasında, yasalarda değişiklik yapılmasında ve ilgili politikalar saptanmasında, hükümetlerin işveren ve işçi kuruluşları ve kooperatif örgütlere danışmaları istenilmektedir.

5.9.5. İşveren, işçi ve kooperatif kuruluşlarının rolü

Tavsiye Kararı'nda hem ayrı ayrı, hem de toplu olarak, işveren ve işçi kuruluşlarının kooperatifçiliğin geliştirilmesinde aktif bir rol almaları öngörülmektedir. İşveren kuruluşlarından, müracaat halinde kooperatif kuruluşları üyeliği alma ve destek hizmetlerinden yararlandırılma istenilmektedir. İşçi kuruluşları, kooperatiflerde çalışan işçilerin sendikalara üye olmalarının teşvik edilmesi, sendika üyelerinin kooperatif kurmalarına yardımcı olunması, kooperatifler için yararlı toplantılara katılınması, istihdam yaratma yada mevcut istihdamı muhafaza etmek amacıyla kooperatifler kurulmasına katkıda bulunulması, verimliliği artırma, işçi-ortaklar arasında olanaklar ve haklar açısından eşitlik sağlanması ve eğitim yapılmasında rol almaya teşvik edilmektedirler. Kooperatiflerdeki işçi-ortakların özel konularına atıfta bulunulması büyük bir önem taşımaktadır. Kooperatif (üst) kuruluşları ise, sosyal partnerler ile işbirliği yaparak kooperatiflerin gelişmesine elverişli yasal koşulların oluşturulmasında, teknik, finansal ve ticari destekleme hizmetleri sağlanmasında, insan kaynaklarının gelişimine yatırım yapılmasında ve kooperatiflerin uluslararası düzeyde temsil edilmeleri konularında görev üstlenmeye teşvik edilmektedir. Özetle, sosyal partnerler (işveren ve işçi kuruluşları) ile kooperatif örgütler, kooperatifçiliğin geliştirilmesinde önemli rol oynayacak kuruluşlar olarak görülmektedirler(Anonim, 2002b).

5.9.6. Uluslararası işbirliği

Tavsiye Kararı, istihdam ve gelir yaratılması, mevzuat, eğitim yöntem ve teknikleri, teknoloji ve ürün standardı konularında örnek olayların değiştokuşunda ve kooperatif gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliği geliştirilmesi konusunda geniş kapsamlı bir uluslararası işbirliği çağrısında bulunmaktadır. Ayrıca, kooperatifler konusunda ortak bölgesel kurallar ve yasalar çıkarılması olanaklarının araştırılmasını da önermektedir.

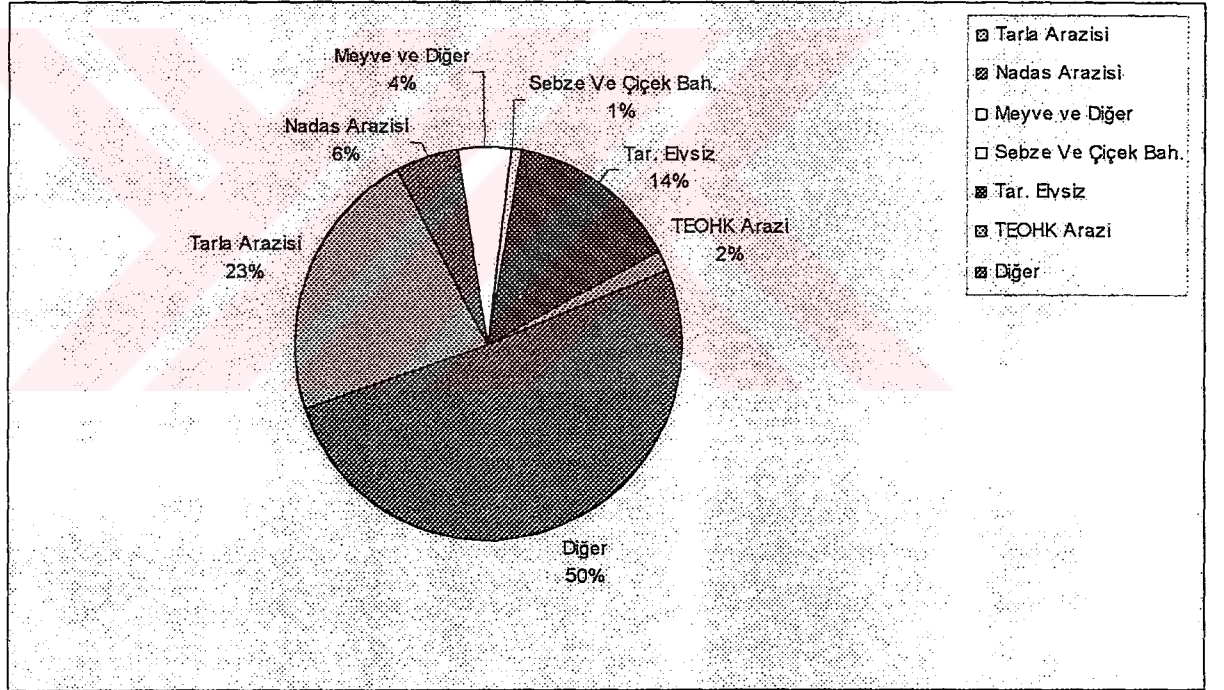
ILO' nun 193 Sayılı Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi başlıklı bu yeni Tavsiye Kararı, in kooperatifler için ve ILO' nun dünyadaki üçlü partnerleri (hükümet, işveren, işçi) için önemli bir hizmettir. Şimdiden bazı ILO üye ülkelerinde yasa ve ulusal politikaları 193 Sayılı Tavsiye Kararı'na göre tadil etme çalışmalarının başlamış olduğu belirtilmektedir.

Kararı, kooperatiflerin insanca çalışma koşulları yaratılmasında yararlı birer araç olarak kullanılmalarını sağlayacaktır(Anonim, 2002b).

6. TÜRKİYE'DE TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİK

6.1. Türkiye Tarımına Genel Bir Bakış

2001 yılında gerçekleştirilen VII. Genel Tarım Sayımı sonucuna göre, ülkemizdeki toplam 668.781.782 dekar arazinin sadece %33,13'ü işlenmektedir. İşlenmeyen arazi içinde % 2,91 oranında tarıma elverişli olduğu halde kullanılmayan arazi bulunmaktadır. Tarıma elverişsiz arazi 96.780.487 dekar ile toplam arazinin % 14,47'sini oluşturmaktadır. Toplam 221.562.345 dekar olan işlenen arazinin % 68,77'si tarla arazisi, % 16,91'i nadas arazisi, % 11,67'si meyve ve diğer uzun ömürlü bitkilerin kapladığı arazi ve % 2,65'i sebze ve çiçek bahçeleri arazisidir.

Yapılan tarım sayımına göre toplam 6.189.351 olan hanehalkının % 66,36'sı tarımsal faaliyetle uğraşmaktadır. Tarımsal faaliyette bulunan hanehalkı sayıları, tarımsal bölgelere göre önemli farklılıklar göstermektedir. Tarımsal faaliyetin en yüksek olduğu bölge % 80,82 ile Kuzeydoğu Bölgesi, en düşük olduğu bölge ise % 43,47 ile Marmara Bölgesidir(www.die.gov.tr).

Tarımın sektörünün ülke ekonomisine katkısını değerlendirecek olursak; 2000 yılı itibariyle iktisadi faaliyet kollarına göre cari fiyatlarla Türkiye gayrisafi milli

hasılası (üretici fiyatları ile 125 596 129 milyar TL) içinde tarımın değeri 17 540 631, aldığı pay %14.0 olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret katkısına bakıldığında; 2000 yılı itibariyle tarımın ihracattaki payı % 7.2, ithalattaki payı ise % 3.9 olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2001c). Tarıma dayalı ürünler dahil edildiğinde tarımın ihracattaki payının daha da artacağı muhakkaktır.

Ülkemizde tarım sektörü önemli bir sektör durumundadır ve iklim şartlarındaki değişiklikler ve bölgesel farklılıklar nedeniyle birbirinden farklı birçok üretim dalı mevcuttur. Ülkemizde yıllar itibariyle yapılan sübvansiyon ve desteklerle tarımsal yapıda bazı iyileştirmeler gözlenmiştir. Ancak, sübvansiyon ve desteklerin çoğu kaldırılmış olup, halen üreticilere doğrudan ödeme şeklinde dekara 13.5 milyon TL ödenmektedir.

Ülkemiz tarımında dikkati çeken bir nokta, Türkiye’de birçok AB ülkesinde olduğu gibi, küçük ve geçimlik tarım yapan kesimle büyük iş hacmine sahip ve gelişmiş olan işletmeler arasındaki büyük farklılıklardır (Çıkın ve Nergis, 1999).

Ülkemiz tarımı az gelişmiş ülkelerin çoğunda görülen ikili bir yapıya sahiptir. Küçük köylü işletmeleri geleneksel kesimi oluştururken, büyük işletmeler modern (ticari) kesimi oluştururlar. Geleneksel kesim kendi varlığını sürdürmek için geçimlik üretim yaparken, modern kesim pazar için üretimde bulunur. Modern kesimdeki dinamizm geleneksel kesime kolaylıkla aktarılamadığından, bu kesim kurumsal, teknolojik ve örgütsel kalkınma araçlarından gereği gibi yararlanamamaktadır.

Tarım kesimindeki üreticiler piyasaya mal arz ederken veya piyasadan üretim için girdi talep ederken, son derece örgütlü bir ticaret ve sanayi kesimi ile karşı karşıyadır. Üreticilerin karşısındaki taraf örgütlü ve güçlü, üreticiler ise dağınık ve güçsüz olduklarından, üreticilerin mesleki ve ekonomik çıkarlarını korumaları zordur.

Tarıma girdi satan veya tarımdan ürün alan ve oligopolist/oligopsonist örgütlenme yapısı gösteren firmalar karşısında çiftçilerin en etkileyici, karşı gücü dengeleyici yada “karşı güç” oluşturduğu örgütleri uluslararası kooperatifçilik ilkelerine göre çalışan tarım kooperatifleridir (İnan,2001).

6.2. Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik Hareketin Tarihçesi

Ülkemizde tarım kooperatiflerinin temeli devlet adamı Mithat Paşa’nın Niş valisi iken 1863 yılında Pirot kasabasında kurduğu “Memleket Sandığı” ile başlar. Mithat Paşa’nın ilk Memleket Sandığı denemesinden olumlu sonuçlar alınca bu sandıkların ülkenin her tarafında kurulmasının ülke için yararlı olacağı düşüncesiyle Mithat Paşa tarafından “Memleket Sandıkları Nizamnamesi” hazırlanmıştır.

Ülkenin muhtelif yerlerinde kurulmuş olan Memleket Sandıkları, her tarafta özenildiği gibi gelişmemiş ve iyi çalışan sandıkların sayısı zamanla giderek azalmaya başlamıştır. Bunun nedenleri arasında; sandıkların esas görevlerinden uzaklaşmaları, nizamnameye uygun hareket etmemeleri, sermayenin düzenli ve sürekli bir biçimde toplanmaması, verilen borçların geri alınamaması ve ciddi bir denetimden yoksun olmaları sayılabilir.

Memleket Sandıkları’nın bu durumları karşısında, onları tekrar canlandırabilmek için 1883 yılında bazı önlemler alınmıştır. % 10 olan Aşar Vergisi % 11’e çıkartılmıştır. Aşar’a yapılan bu % 1 ilaveye “Menafı Hissesi” denildiğinden buna dayanarak Memleket Sandıklarına da “Menafı Sandıkları” adı verilmiştir. Gerek Memleket Sandıkları’nda gerekse Menafı Sandıkları’nda, sistemli ve etkin bir denetim olmadığından, aksaklıkların giderilmesi için alınacak tedbirlerin saptanması ve uygulanması gecikmiş, bunun sonucu olarak da 1888’de Menafı Sandıkları tasfiye edilerek onların yerine, merkezi bir zirai kredi örgütü olan Ziraat Bankası kurulmuştur (Gökeer, 1975).

Mithat Paşa’dan sonra uzun bir süre kooperatifçilik hareketine rastlanmamaktadır. Ancak 1913’de Ahmet Cevat tarafından “İktisatta İnkılap” adlı bir kitap yayınlanmıştır. Bunun yanında Aydın bölgesinde gerçek bir kooperatifçilik uygulamasının da başladığını görmekteyiz. Piyasaya hakim olan tüccarlar karşısında üreticiler ilk önce “Aydın İncir Himaye-i Zürra Anonim Şirketi” adlı bir şirket kurmuşlardır. Fakat bu şirket rekabet edememiş ve sönmüştür. Bunun üzerine bu tüccarlara modern ve çok etkili ekonomik bir silah olan kooperatiflerle karşı koymaya karar verilmiş ve incir üreticilerinin birleşerek tarım satış kooperatifi kurmaları uygun görülmüştür. Çiftiyi mali yönden tüccarın elinden kurtarmak amacıyla, başlangıç olarak “Milli Aydın Bankası” ismiyle bir kredi bankası kurulmuştur. Bu banka, Birinci

Dünya Savaşı esnasında incir üreticilerine yardım amacıyla “Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı” adı altında Türkiye’nin ilk tarım satış kooperatifini kurmuştur. Fakat bu kooperatif uzun süre çalışmamış ve Birinci Dünya Savaşı sonunda çalışmasını, 1923’den sonra başlamak üzere durdurmak zorunda kalmıştır.

Türkiye’de bugünkü anlamıyla kooperatifçilik Cumhuriyet Dönemi’nde başlamıştır. Bu dönemde ülkede kooperatifçiliğin yayılmasında büyük devlet adamı ve büyük devrimci Atatürk, düşün ve eylemleriyle öncülük ve önderlik yapmıştır. Birçok kooperatifte kurucu üye olmuştur. Cumhuriyet’in ilk yılları, kooperatifçiliğin çeşitli yasalarda yer aldığı, bir örgütlenme biçimi olarak varlığını kabul ettiği yıllardır. 1924 yılında İtibari Zirai Birlikler Kanunu çıkarılmıştır. 1929 yılında ise 1470 sayılı “Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu” kabul edilerek bir yılda 29.170 kişi 191 kooperatif içinde örgütlenmiştir. 20 Mayıs 1931’de İstanbul Üniversitesi bünyesinde “Türk Kooperatifçilik Cemiyeti” kurulmuştur. (Türk Kooperatifçilik Kurumu olarak Ankara’da faaliyetini sürdürmektedir.) 1935 yılında ise, 2834 sayılı “Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu” ve 2836 sayılı “Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu” uygulamaya konmuştur. Bu iki yasaya dayanarak yurdun her tarafında yüzlerce kooperatif kurulmuştur. Bu kooperatifler bugün de faaliyettedir. Cumhuriyet Dönemi’nde Atatürk’ün kooperatifçiliği ülkenin kalkınmasında her zaman önemli bir araç olarak benimsediğini ve kooperatiflerin yurt düzeyinde yayılmaları için bütün yaşamı boyunca kooperatifçiliği desteklediğini görülmektedir.

Atatürk’ten sonra gelen devlet adamlarının kooperatifçiliğe O’ nun gösterdiği duyarlılığı ve önemi göstermediği bilinmektedir. Hatta 1950’den sonra özel sektöre büyük ağırlık verilmeye başlanması ile kooperatifçiliğin bir süre tamamen ihmal edilmiş olduğu görülmektedir. Ancak 1961 Anayasası’nda kooperatifçilik özel bir madde ile yer almıştır ve o tarihten sonra hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında kooperatifçiliğe yer verilmiştir. 1969 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun çıkarılması sonucunda kooperatiflerin ve üst örgütlerinin demokratik gelişmelerine tanık olunmuştur (Mülayim, 1999).

6.3. Türkiye’de Kooperatifçilik Mevzuatı

Türkiye’de kooperatiflerin dayandığı mevzuat ve bunun tarihsel gelişimi şöyledir: Türkiye’de kooperatifler ya genel hükümlere ya da özel yasalara dayanılarak kurulurlar. 1969 yılına gelinceye kadar genel hükümlerden Türk Ticaret Kanunu amaçlanırdı. O tarihte kabul edilen 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, Türk Ticaret Kanunu’nun yerine geçmiştir. Özel kanunlar ise, Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunları ile Tütün Kooperatifleri Kanunu ve Toprak ve Tarım Reformu Kanunu’dur.

Bugüne gelinceye değin geçilen evrelere gelince: bu konuda ilk devlet mevzuatı olan Memleket Sandıkları Nizamnamesi’nden başlayarak şimdiye kadar çıkan bütün yasaları ve nizamnameleri sırasıyla görmek gerekmektedir.

1. Memleket Sandıkları Nizamnamesi: Mithat Paşa tarafından 1863 yılında kurulmaya başlanılan Memleket Sandıkları için 1867 yılında bir Nizamname hazırlanmıştır.

2. Menafi Sandıkları Mevzuatı: Memleket Sandıkları 1883 yılında Menafi Sandıklarına dönüştürülünce, Menafi Sandıkları için Hükümet buyrukları çıkartılmıştır.

3. Vilayetler İdaresi Kanunu: 1913 tarihli Vilayetler İdaresi Kanunu’nda “Zirai Tevaün Şirketlerinin” (kooperatiflerin) kurulmasına dair bir kayıt bulunmaktadır. Fakat bunun fiili hiçbir sonucu olmamıştır.

4. İstihsal, Alım ve Satım Ortaklık Kooperatifleri Nizamnamesi: 1923’ de Cumhuriyet’in ilanından önce, TBMM Hükümeti döneminde İktisat Vekaletince çıkarılan bu tüzük 97 maddeyi kapsıyor ve bütün kooperatif çeşitleri için yürürlüğe giriyordu. Bu tüzüğe dayanılarak birçok kooperatifler kurulmuştur.

5. Ticareti Berri-ye Kanunu (Kara Ticareti Kanunu): Türkiye’de 1850 yılından beri yürürlükte bulunan bu yasada kooperatiflere dair bir hüküm yoktu. Sadece yasada kolektif, komandit ve anonim şirket diye üç çeşit şirket sayılıyordu. Ancak, 1924 yılında yasanın şirketlerin çeşitlerini sayan 15. maddesine bir ekleme yapılmıştır. Eklenen fıkra şudur: “...işbu 15. maddede mezkur üç nev’ i şirketten maada kooperatif, yani ortaklık şirketleri de ticaret şirketlerindedir.” Böylece Ticaret Kanunu’na dayanılarak da kooperatif kurulabilecekti. Gerek bu yasaya, gerekse İstihsal, Alım ve Satım Ortaklık Kooperatifleri Nizamnamesine dayanılarak 1923-1928 arasında 40 kadar çeşitli kooperatif kurulmuştur.

6. İtibari Zirai Birlikleri Kanunu: 1924 yılında 498 sayılı İtibari Zirai Birlikleri Kanunu çıkmıştır. Bu, yasa olarak, tarım kooperatifleri hakkında ilk mevzuattır. Kredi ile pazarlama amaçlarının ikisine birden hizmet edecek kooperatiflerin kurulmasını öngören bu yasadaki beklenen sonuç alınamamış ve bu yasaya dayanılarak önemli bir uygulama yapılamamıştır.

7. 1926 Tarihli Ticaret Kanunu: 1926 yılında yeni Ticaret Yasası 865 sayılı ile yayınlanıp yürürlüğe girmiştir. Bu, ülkemizde çıkartılan ikinci Ticaret yasasıdır. Ticaret yasasının kabul ettiği beş çeşit ticaret şirketinden birisi de kooperatif şirketlerdir. Bu yasaya göre, hazırlanacak bir anasözleşmeye dayanılarak, bütün dallarda kooperatif kurulabilirdi. Yasaya göre, “ortakların meslek, sanat ve maiyetlerine ait ihtiyaç ve muamelelerini muavenet ve kefalet-i müteakabile sayesinde tedarik ve ifa eylemek maksadıyla teşkil edilen şirket kooperatiftir.” Eşitlik ilkesi kabul edilmiş olup, sermayesi ne olursa olsun, her ortağın genel kurulda tek bir oyu vardı.

Bu yasaya göre, 7 kişi bir araya gelmek suretiyle beş yüz liradan fazla pay sahibi bulunmamak koşulu ile kooperatif kurabilirdi. Yasanın getirdiği en önemli özelliklerden biri dayanışma ve karşılıklı yardımı kooperatif tanımı içine sokması; diğeri de, risturn verilmesini öngörmüş olmasıdır.

8. 1929 Tarihli Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu: 1924’de Kanunu ve 1926’da Nizamnamesi çıkarılan İtibari Zirai Birlikleri hiçbir gelişme göstermeyince, neden yasada bulunarak, daha elverişli olacağı düşüncesiyle yeni bir yasa hazırlanarak 1929 tarihli ve 1470 sayılı Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu çıkartılmıştır.

Bu yasaya göre, tarım işletmelerinin kısa vadeli üretim gereksinimlerini karşılamak üzere; köy, kent ve kasabalarda tarım kredi kooperatifi kurabilecekti. Köylerde kurulacak kooperatiflerde sınırsız sorumluluk, kasabalardakilerde ise, hem sınırsız hem de sınırlı sorumluluk esasları uygulanabilecekti. Ortaklık paylarına %5 faiz ödeniyor, fakat risturna yer verilmiyordu.

Ortaklık payı ne olursa olsun, herkesin genel kurulda bir oyu vardı. Kooperatif, ortaklarınca seçilen üç kişilik Yönetim Kurulunca yönetiliyordu. Fakat bütünüyle kooperatifler Ziraat Bankası’nın denetimine verilmişti.

9. 1935 Tarih ve 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu: 1935 yılında Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu ile birlikte 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasa 1984 yılına kadar yürürlükte

kalmıştır. Halen ülkemizde var olan tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin tümü bu yasa hükümlerine göre kurulmuşlardır.

Bu yasanın en büyük özelliği, devlet vesayeti altında güdümlü bir kooperatifçiliği öngörmesidir. Bu yasa nedeniyle kooperatifçiliğin demokratik yönetim ilkesi tarım satış kooperatifleri ve birliklerinde hiç uygulanamamıştır.

Bu yasa, 1984 yılında kaldırılarak yerine 238 sayılı kanun hükmünde kararname çıkartılmış; bu kararname de 1985 yılında 3186 sayılı yasaya dönüşmüştür.

10. 1935 Tarih ve 2836 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu: 1929 tarih ve 1470 sayılı yasayı ihtiyaca daha iyi cevap verebilir hale getirmek düşüncesiyle yeni bir yasa hazırlanmıştı. Bu yasa 1470 sayılı yasanın yerine geçtiğinden, böylece, “Zirai Kredi Kooperatifleri” de “Tarım Kredi Kooperatifleri” adını almışlardır.

2836 sayılı yasaya göre, tarım kredi kooperatiflerinde yalnız sınırsız sorumluluk esası geçerlidir. Ortakların bütün ürünleri, hayvanları ve tarımsal üretim araçları üzerinde kooperatifin yasal rehin hakkı bulunmaktadır. Bunlar üçüncü şahıslarca haczedilemez. Satış kooperatifleriyle sıkı bir ilişki kurulmuş olup, tarım kredi kooperatifleri ortakları, tarım satış kooperatiflerine de ortak olmak zorundadırlar. Ortaklar zincirleme kefillikle veya taşınmaz rehniyle kredi alırlar. Kooperatif çevirme kredilerinde 1 yıl, donatma kredilerinde 5 yıla kadar vadeyle kredi açabilir.

2836 sayılı yasaya göre kurulan tarım kredi kooperatiflerini denetim ve kontrole Ziraat Bankası yetkili kılınmıştır. Bu yasaya göre kurulan tarım kredi kooperatifleri mevduat toplama yetkisine sahip değildirler. Ancak, Ziraat Bankası’ndan aldıkları kredileri ortaklarına vermektedirler.

11. 1956 Tarihli Türk Ticaret Kanunu: 1926 tarihli Ticaret Kanunundan 30 yıl sonra 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu çıkartılmıştır.

1926 tarihli Ticaret Kanunu, kooperatifin tanımını yapmış ve kooperatif şirketlere dair esasları ayrı bir bölümde toplamıştı. 19256 tarihli Ticaret Kanunu da – aşağı yukarı- aynı tanımı yapmış ve aynı esasları koymuştur. Ancak eski yasada bir ortağın sahip olabileceği en yüksek pay miktarı 500 lira iken, yeni yasada bu miktar, yapı kooperatiflerinde 15.000 ve ötekilerde 5.000 liraya çıkarılmıştır.

Bu yasa 2836 ve 2834 sayılı Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri dışında kalan bütün kooperatifler için geçerli idi. Ancak 1969 yılında Kooperatifler Kanununun çıkması ile durum değişmiştir.

12. Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası: Madde 51- “Devlet kooperatifçiliğın gelişmesini sağlayacak her türlü tedbiri alır”.

13. 1969 Tarih ve 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu: Bağımsız bir Kooperatifler Yasası çıkartma görüşü, 1944 yılında toplanan I. Türk Kooperatifçilik Kongresi’nde ele alınmış ve İsviçre Borçlar Yasasının kooperatiflerle ilgili hükümlerine dayanılarak bir tasarı hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu suretle başlayan tasarı hazırlama işi 21 Aralık 1963’de toplanan V. Türk Kooperatifçilik Kongresine kadar sürüp gitmiştir.

1961 Anayasası 51. maddesinde kooperatifçiliğe özel bir yer verilmesi bu çalışmaları hızlandırmış ve nihayet ayrı bir Kooperatifler Kanunu 24.4.1969’da Parlamentoda kabul edilerek 1163 sayı ile 10 Mayıs 1969 günü “Resmi Gazete”de yayınlanmıştır.

Kooperatifler Kanunu, Türk Ticaret Yasasının “Kooperatif Şirketler” başlıklı on sekiz maddelik bölümünün yerine geçmektedir. Yeni yasa, tarım satış ve tarım kredi gibi kendi özel yasaları olan kooperatifler dışındaki bütün kooperatifler için uygulanacaktır. Ayrıca, adı geçen kooperatifler, yeni yasanın Birlikler, Merkez Birlikleri, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği ve Türkiye Kooperatifleri Dayanışma Kurulu hükümlerinden yararlanabileceklerdir.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu özetle şu yenilikleri getirmektedir.

1. Bu yasa ile kooperatifler, Ticaret Kanunundan çıkarak ayrı genel bir yasaya kavuşmuş olmaktadır.
2. Gerçek kişilerden başka, kamu tüzel kişilikleri, özel idareler, belediyeler, köyler ve dernekler de kooperatiflere ortak olabilmektedirler.
3. Ortaklık paylarının dörtte biri peşin ödenecektir.
4. Kooperatiflere aynı sermaye konulabilecektir.
5. En yüksek ortaklık payı 30.000 lira ile sınırlandırılmıştır.
6. Sınırlı sorumluluk esas alınmış; fakat sınırsız sorumluluk ve yüklenilmiş ortaklık payından fazla olarak belirli bir miktarla sorumluluğun da anasözleşmelerle kabul edilebileceği öngörülmüştür.
7. Gelir-gider farkının en az %10’u yedek akçeye ayrılacaktır.
8. Sermayeye sınırlı faiz verilmesi ilkesi gözetilmiş ve bu faizin en yüksek sınırının %7 olacağı hükme bağlanmıştır.

9. Gelir-gider farkının %50'si ortaklara alışveriş oranına göre risturn olarak dağıtılacaktır.

10. Kooperatiflere muhtelif vergi muafıkları tanınmıştır.

11. Kooperatiflerde siyasal faaliyetin yapılamayacağı ve bunların siyasal partilerden yardım alamayacakları ve kendilerinin de onlara maddi yardımda bulunamayacakları hükme bağlanmıştır.

12. Kooperatif üst örgütlerinin kurulması öngörülmüştür. Yasanın Türk Kooperatifçiliğine getirdiği en önemli yenilik olarak kabul ettiğimiz bu üst örgütlenme hükümlerine göre, kooperatifler, kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğini kurabileceklerdir.

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu, 1988 tarih ve 3476 sayılı yasa ile bazı değişikliklere uğramıştır.

14. 1969 Tarih ve 1196 sayılı Tütün Tarım Satış Kooperatifleri ve Bölge Birlikleriyle Türkiye Tütün Tarım Satış Kooperatifleri Genel Birliği Kanunu: Bu yasayla Türk tütüncülüğünün sorunlarını bölgeler arasında işbirliği sağlamak suretiyle incelemek; tütün alım ve satımının düzen içinde yapılması, tütüncülüğün kalkındırılması ve üretici emeğinin değerlendirilmesi için gerekli önlemleri almak üzere tütün kooperatifleri kurulması öngörülmüştür. Fakat bu yasa henüz önemli bir uygulama olanağı bulamamıştır.

15. 1972 tarih ve 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu: 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Yasasının ihtiyaca cevap vermemesi üzerine yerine 1972 yılında 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu çıkartılmıştır. Bundan böyle Tarım Kredi Kooperatifleri bu yeni yasaya göre kurulacak ve faaliyet göstereceklerdir. Bu yasa da, 1984 yılında çıkartılan 237 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile bazı değişikliklere uğramıştır. Bu kararname de 1985 yılında 3223 sayılı yasaya dönüşmüştür. En son olarak 1995 yılında çıkarılan 553 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1581 sayılı Kanunda demokratikleşme yönünde çok önemli değişiklikler yapılmıştır.

16. 1973 Tarih ve 1757 Sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu: Toprak ve tarım reformu bölgelerinde kurulacak toprak ve tarım reformu kooperatifleri bu yasanın 70-86. maddelerinde yer alan özel hükümlere göre kurulup işleyeceklerdir. Toprak dağıtımından yararlanan çiftçilerin o bölgede kurulmuş ve kurulacak olan toprak ve

tarım reformu kooperatiflerine ortak olma zorunluluğu, bu yasanın en önemli ayrıcalıklarından birisidir.

Bu yasa 1977 yılında Anayasa Mahkemesi'nce biçim yönünden iptal edilmiş ve yerine henüz yenisi çıkartılmamıştır.

17. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası: Kooperatifçiliğin geliştirilmesi.

Madde 171- "Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır. Kooperatifler, devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle işbirliği yapamazlar" (maddenin bu son fıkrası, Anayasa'da yapılan 23.7.1995-4121/15 md. değişikliği ile kaldırılmıştır).

18. 1985 Tarih ve 3186 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair

Kanun: 1935 tarih ve 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu 1984 yılında çıkarılan 238 sayılı KHK ile kaldırılmış; bu kararname de 1985 yılında 3186 sayılı yasaya dönüşmüştür. Bu yasa da, 1993 yılında çıkarılan 3947 sayılı yasa ile bazı değişikliklere uğramıştır.

1 Haziran 2000 tarihinde ise Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerini etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve mali yönden bağımsız kılmayı amaçlayan 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun kabul edilmiştir (Mülayim, 1999).

6.4. Kalkınma Planlarımızda Kooperatifçilik

6.4.1. I. Beş yıllık kalkınma planı' nda (1963-1967) kooperatifçilik

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967) tarım kredi kooperatiflerine mevduat toplama yetkisinin verilmesi, pazarlama kooperatiflerinin gelişmesinin sağlanması, ormancılık kooperatiflerinin kurulması, balıkçılık kooperatiflerinin ve konut kooperatiflerinin desteklenmesi şeklinde kooperatifçiliğe yer verilmiştir.

6.4.2. II. Beş yıllık kalkınma planı' nda (1968-1972) kooperatifçilik

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kooperatifçilik, bir önceki tarım, konut gibi çeşitli kesimlerdeki kooperatifleşmenin yetersiz olduğunu ileri sürerek söz konusu kesimler için politika önerilerinde kooperatifçiliği savunmuştur (Ürper, 1990).

Bu planda, Türk ekonomisinde gelişmeyi sınırlayan yapısal güçlükler sıralanırken, tarımsal gelişmeyi sınırlayan etmenler arasında örgütlenmenin yetersizliği gösterilmiş ve bu nedenle kooperatiflerin destekleneceği belirtilmiştir.

6.4.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1977) Kooperatifçilik

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "Kooperatifleşme" bir sektör olarak ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. 1973-1977 döneminde izlenecek kooperatifçilik politikasının amacını, Kalkınma Planı şöyle belirtmektedir: "Dağınık bireysel emek, güç, beceri ve tasarruf potansiyelini ekonomik ve sosyal kalkınmanın hızlandırılmasına yöneltmede kooperatiflerden bir araç olarak yararlanılacaktır. Kooperatifçilik, ortaklarına eşit haklar tanıyan ve eşit sorumluluk yükleyen demokratik örgütler olarak geliştirilecektir".

6.4.4. IV. Beş yıllık kalkınma planı' nda (1979-1983) kooperatifçilik

Ekonomik-toplumsal-siyasal bunalımları gidermek için izlenecek gelişme modelinde kooperatifçilik şu şekilde yer almıştır. Ülkede: "Halk girişimciliğinin ve kooperatifçiliğin desteklenip yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi,..... Toplumsal güvenliğin kooperatifleşmeyle bağlantılı biçimde köylüyü de kapsayarak yaygınlaştırılması" amaçlanmaktadır. Bu planda ekonomik ve toplumsal hedeflerden söz edilirken etkin ve demokratik kooperatifleşmeye önem verileceği, tüm sektörlerde kooperatiflerin etkin rol oynayacakları ve kooperatifler için çeşitli yatırımların yapılacağı öngörülmüştür.

6.4.5. V. Beş yıllık kalkınma Planı' nda (1985-1990) kooperatifçilik

1985-1990 dönemine rastlayan bu planda tarım satış kooperatifleri, balıkçılık kooperatiflerinin destekleneceği ile ilgili hükümler yer almıştır.

6.4.6. VI. Beş yıllık kalkınma planı' nda (1990-1994) kooperatifçilik

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1990-1994), Tarımsal Politikalar ile ilgili bölümünde mevcut durum şu şekilde ele alınmıştır; üretimin yönlendirilmesi, pazarlanması, fiyat oluşumu, üreticilere hizmet götürülmesine yönelik üretici düzeyinde örgütlenme yetersizdir denmektedir. Hayvancılıkta; hayvancılık birlik ve kooperatiflerinin ülke genelinde yaygın olmayışı başlıca sorunlar arasında gösterilmiştir.

Amaçlar, ilkeler ve politikalar da ise kooperatifçiliğe şu şekilde değinilmiştir; Tarımsal üretimin yönlendirilmesi, pazarlanması, ve üreticilere hizmet götürülmesi konularında faaliyet göstermek üzere üretici birliklerinin kurulmaları ve kooperatiflerin geliştirilmeleri özendirilecektir. Ayrıca, Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin yönetimleri özerkleştirilecek, üretim ve değerlendirme birimleri ve iştirakleri özelleştirilecektir (Anonim, 1990).

Bölümün hukuki ve kurumsal düzenlemeler kısmında; Tarım Satış Kooperatifi Birliklerine ilişkin kanunda değişiklik yapılacağı, 1177 sayılı Tütün Tekeli Kanunu, 1196 sayılı Tütün Tarım Satış Kooperatifleri Genel Birliği Kanunu ve 196 sayılı Ekici Tütün Satış Piyasalarının desteklenmesine dair kanunlar günün şartlarına uygun hale getirileceği yer almıştır.

Özellikle taze meyve ve sebze üreticilerinin ve üretici birlik ve kooperatiflerinin ürünlerini pazarlayabilmeleri, pazar sinyallerini kolaylıkla algılayarak üretimlerini yönlendirebilmeleri ve pazar fiyatlarından daha fazla pay alabilmeleri için Üretici Bölgesi Halleri Yasası çıkarılacaktır(Anonim, 1990).

Ayrıca, devlet eliyle kurulmuş sulama tesislerini işleten kooperatifin etkinliklerinin artırılması yönünde gerekli çalışmalar yapılacağı öngörülmüştür.

Kalkınma planında ayrıca, balık üreticileri örgütlenmelerinin destekleneceği belirtilmiştir.

6.4.7. VII. Beş yıllık kalkınma planı'nda (1996-2000) kooperatifçilik

1996-2000 Yıllarını kapsayan VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın "Tarımsal Politikalar İle İlgili Yapısal Değişim Projesi" başlıklı kısımda mevcut durum; "Üretimin yönlendirilmesi, pazarlanması, fiyat oluşumu, üreticilere hizmet götürülmesine yönelik üretici düzeyinde örgütlenme yetersizdir" şeklinde belirtilmiştir.

Hayvancılıkta ise; hayvancılık birlik ve kooperatiflerinin ülke genelinde yaygın olmayışı başlıca sorunlar arasında gösterilmiştir (Anonim, 1995).

Amaçlar, ilkeler ve politikalarda ise; "Tarımsal üretimin yönlendirilmesi, pazarlanması, ve üreticilere hizmet götürülmesi konularında faaliyet göstermek üzere birliklerin kurulmaları ve kooperatiflerin geliştirilmeleri özendirilecektir. Ayrıca, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin yönetimleri özertleştirilecek, üretim ve değerlendirme birimleri ve iştirakleri özelleştirilecektir."denmektedir(Anonim, 1995).

6.4.8. VIII. Beş yıllık kalkınma planı'nda (2001-2005) kooperatifçilik

2001-2005 yıllarını kapsayacak olan VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın "Kırsal Kalkınma" bölümünde mevcut durum şu şekilde ortaya konulmaktadır(Anonim, 2000c). "Ülkemizde kırsal örgütlenmenin; merkezi yönetimin taşra teşkilatları, yerel yönetimler, birlikler, kooperatifler, ortaklıklar, vakıflar ve sivil toplum örgütlenmeleri şeklinde oluştuğu görülmektedir."

Kırsal Kalkınmanın Amaç, İlkeler ve Politikalar bölümünde ise örgütlenmeye şu maddelerde yer verilmiştir.

Kırsal alanda istihdamın artırılması, insan gücü kaynaklarının geliştirilmesi, kırsal nüfusun gelirin, artırıcı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, etkili örgütlenme ve her düzeyde katılımçılık önem taşımaktadır. Sivil toplum örgütlerinin kalkınma sürecine katılımlarını artırıcı düzenlemeler yapılacaktır.

Kırsal altyapı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve etkinliğinin artırılmasında merkezi kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin eşgüdüm içerisinde çalışmaları sağlanacaktır(Anonim, 2000c).

Planın “Tarımsal Gelişme” bölümünde mevcut durum değerlendirilirken; Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun çıktığı belirtilmektedir.

“4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri hakkında Kanun 1 Haziran 2000 tarihinde TBMM Genel Kurulu’nda kabul edilmiştir.”

Amaç, ilke ve politikalar bölümünde ise; Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda özertleştirilmesi sağlanırken, söz konusu kurumların yeniden yapılandırılması durumunda sürdürülebilirliği sağlayıcı gerekli önlem ve politikalar uygulamaya konulacaktır(Anonim, 2000c).

Hayvancılık bölümünde amaç, ilke ve politikalarda ise; “Üreticilerin kooperatifleşmesi, şirketleşmesi ve üretici birliklerinin kurulması özendirilecektir” şeklinde yer almaktadır.

Planın “Kırsal Altyapı” bölümünde mevcut durum; “Tarımsal amaçlı kooperatifleri teknik ve mali yönden destekleme çalışmaları sürdürülmüş, ancak kırsal kesimin sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesinde yeterli gelişme sağlanamamıştır” şeklinde değerlendirilmiştir.

Amaç, ilke ve politikalarda ise; “Kırsal kesimin ekonomik yönden güçlendirilmesi için kooperatif organizasyonları altında teşkilatlanması sağlanacak ve kooperatifler teknik ve mali yönden desteklenecektir” denilmektedir.

Çizelge 6.1. Türkiye’de Tarımsal Amaçlı Kooperatifler ve Ortak Sayıları

**Tarımsal Amaçlı Kooperatif ve Üst Kuruluşlarının Sayısı ve Ortak Sayıları
(16.12.2002 itibariyle)**

Tabi Olduğu Kanun	BİRİM KOOPERATİF			BİRLİKLER			MERKEZ BİRLİĞİ	
	Çeşidi	Sayısı	Ortak Sayısı	Çeşidi	Sayısı	Ortak Koop. sayısı	Sayısı	Ortak Birlik sayısı
1163, 3476 S.K.	Tarımsal Kalkınma	4.898	722.679	Eski çok amaçlı	17	1.329	1	13
				Tarım	7	155	-	-
				Hayvancılık	14	131	-	-
				Ormancılık	15	751	1	15
	Çay	7	49	1	7			
1163, 3476 S.K.	Sulama	2.218	250.814	Sulama	11	442	1	7
1163, 3476 S.K.	Su Ürünleri	500	21.056	Su Ürünleri	8	95	-	-
1163, 3476 S.K.	Pancar Ekicileri	31	1.674.876	Pancar Ekicileri (Pankobirlik)	1	31	-	-
ARA TOPLAM		7.547	2.669.425		80	2.983	4	42
1581, 3223 S.K. ve 553 S.K.H.K	Tarım Kredi	2.359	1.534.399	Tarım Kredi	16	2.359	1	16
ARA TOPLAM		9.906	4.203.824		96	5.342	5	58
4572 S.K.	Tarım Satış	340	664.419	Tarım Satış	17	335	-	-
4572 S.K.	Tütün Tarım Satış	68	33.000	-	-	-	-	-
GENEL TOPLAM		10.314	4.901.243		113	5.677	5	58

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü kayıtları, 2002.

Tarımsal Kalkınma, Sulama, Su Ürünleri, Pancar Ekicileri ve Tarım Kredi kooperatifleri olmak üzere 4.203.824 ortağa sahip 9.906 kooperatif, 96 Birlik ve 5 Merkez Birliği, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı’nın; geriye kalan Tarım Satış, Tütün Tarım Satış Kooperatifleri ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın görev kapsamı içinde bulunmaktadır. Bu kooperatifler de ilave edildiğinde ortak sayısı 4.901.243 olmaktadır.

6.5. Trakya Bölgesi

Trakya Bölgesi, Türkiye’nin kuzeybatısında yer almakta ve Avrupa kıtasının yarımada şeklinde bir uzantısı konumundadır. Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli illerinin tamamı ile İstanbul ve Çanakkale illerinin bir bölümünü içine almaktadır. Trakya’nın yüzölçümü 24 378 km² olup, Türkiye topraklarının %2.99’ unu meydana getirmektedir. Bölge içerisinde toprak paylarına göre illerin sıralaması da Kırklareli (%26,9), Tekirdağ

(%26.5), Edirne (%25.7), İstanbul (%12.9) ve Çanakkale (%8) şekllindedi (Semerci, 1998).

Bölge topraklarının büyük bir kısmını tarıma uygun araziler oluşturmakta olup, bu arazilerin önemli bir kısmı işlenerek tarım yapmaya uygundur. İklim ve toprak koşulları birçok ürünün yetiştirilmesi açısından uygun ortam oluşturmaktadır. Ancak yaygın ve ekonomik anlamda üretimi yapılan ürünler arasında, ekim sahası genişliği ve üretim yönünden buğday ve ayçiçeği başta gelmektedir.

Trakya Bölgesi'nin sahip olduğu I. - IV. Sınıf arazi varlığı toplamının Türkiye'de aynı kıstastaki arazi varlığına oranı %5.83' tür. Bölgedeki topraklar tarım kültürüne oldukça elverişlidir.

Trakya Bölgesi üretici örgütlenmesi açısından iyi bir durumdadır. Bölgeyi oluşturan illerde tarım kooperatifleri gerek birim kooperatif sayısı gerekse ortak sayısı açısından diğer bölgelerimize oranla gelişmiş bir durumdadır. Tarım satış kooperatiflerinin tüm il ve ilçelerde, tarım kredi kooperatiflerinin tüm il, ilçe hatta nüfusu 1000' den büyük bazı köylerde şubeleri mevcuttur (İnan vd. 1999).

Trakya Bölgesi kooperatifçilik faaliyetleri açısından oldukça gelişmiş bir bölgemizdir. 2001 yılı verilerine göre ülkemizdeki tarım kooperatiflerinin %5.9'u Trakya bölgesinde yer almaktadır.

Çizelge 6.2. Trakya Bölgesi'ndeki Tarım Kooperatifleri ve Ortak Sayıları

Kooperatif Türü	TEKİRDAĞ		EDİRNE		KIRKLARELİ		ÇANAKKALE		İSTANBUL		TOPLAM	
	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı
Tarım Kredi	52	25 843	39	24 556	29	16 423	4	2 174	10	5 142	134	74 138
Tarım Satış	8	25 214	9	24 438	7	17 207	1	2 692	2	4 685	27	74 236
Tarımsal Kalk.	54	5 353	106	13 916	86	11 882	11	1 089	16	2 961	273	35 201
Sulama	21	2 094	67	10 493	30	3 424	2	301	5	451	125	16 763
Su Ürünleri	7	320	11	807	2	152	3	84	18	1 122	41	2 485
Pancar Ekicileri	-	-	-	-	1	116 867	-	-	-	-	1	116 867
TOPLAM	142	58 824	232	74 210	155	165 955	21	6 340	51	14 361	601	319 690

Kaynak: Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Çanakkale ve İstanbul İl Tarım Müdürlükleri, Tarım Kredi Bölge Müd. ve Trakya Birlik Kayıtları 2001

6.5. Türkiye’de kooperatifçiliğin sorunları

Kooperatiflerin başarılı olmaları ve diğer işletmeler gibi piyasada yer almaları, ancak kendi türü içerisindeki işletmelere oranla daha avantajlı işletmecilik yapabilmeleri ile mümkün olacaktır. Bunun için önemli koşul belirli branşlarda uzmanlaşmaya gitmektir ve kooperatifler bunu yapabilmelidir. Çalışma sistemlerini sürekli iyileştirmek, rekabete dayalı sistemi oluşturmak ve ağırlaşan rekabet koşullarını bertaraf edecek işletme yönetimini işbaşında bulunduran bir anlayışın kabulü gereklidir.

Kooperatif yönetiminin özel teşebbüs yönetiminden önemli bir farkı, özel teşebbüs inisiyatifi ve yönetimi ile ilgili stratejilerin belirlenmesinde zaman faktörünü kötü kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle rekabet yönetimine uyabilecek faaliyet stratejilerini zamanında belirlemelidirler. Kooperatif kuruluşların varlığı, ortakları menfaatine elde ettiği kazanç ile devam eder. Bu nedenle kooperatifler ortaklarının ihtiyaçlarını rakiplerinden avantajlı olarak onlara sunarlar. Ülkemizde mevcut tüm kooperatif türlerinin ortak sorunları yıllardır çözüm beklemektedir. Birden fazla yasa yürürlüktedir. Tüm kooperatiflerin finansman sorunları ağırlaşmakta, sermayesi yetersiz olan bu kuruluşlar ortaklarına sunmaya mecbur oldukları hizmetleri pahalı olarak sunabilmektedirler (Anonim, 1999a).

Eğitim ve araştırma konusunda kooperatiflerce sunulan hizmetler yetersizdir. Öncelikle toplumda kooperatifçilik bilincinin oluşmasını ve gelişmesini sağlayacak eğitim stratejileri belirlenmelidir. Üst örgütlenme konusunda ise; 1991 yılında Türkiye Milli Kooperatifler Birliği kurulmuş, üst örgütlerin sayısında artma görülmüştür. Ancak tarım satış kooperatifleri gibi büyük bir kesime hitap eden kooperatif türü bile henüz merkez birliğini kuramamıştır.

Diğer önemli bir sorun ise denetim sorunudur. Etkili denetim için yasal düzenlemeler yetersizdir. Ayrıca iç denetimi gerçekleştirecek olan ortaklar bu konuda yeterli bilgiye ve eğitime sahip olmadıklarından sorun hala devam etmektedir.

7. ARAŞTIRMA SONUÇLARI

7.1. Kooperatiflerin Evrenselliği

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayırımı yapılmaksızın kooperatifler ekonomik ve sosyal kalkınmada önemli rol oynamada, insanca çalışma olanakları sağlamada ve kaynak yaratmada önemli araçlardır. Tavsiye kararında da belirtildiği gibi kooperatiflere halkın tam katılımı sağlanmalıdır. Bu nedenlerle araştırma sırasında ortakları kooperatifleri nasıl gördüklerini belirlemek için çeşitli sorular yöneltilmiştir. Öncelikle kooperatifi nasıl tanımladıkları sorulmuş ve alınan yanıtlar çizelge 7.1.1. de verilmiştir.

Ortakların kooperatifi tanımlamaları istenildiğinde; %61' i ortakların kurduğu ve ortak menfaatlerini hedef alan bir kuruluş olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Ancak ortakların %19,5'i kooperatifi şirketten ayıramamıştır. Yaklaşık %19' u ise devletin hala kooperatifler üzerinde etkin olduğunu düşünmektedirler

Çizelge 7.1.1. Ortakların kooperatif tanımları

Tanımlar	Yüzde(%)
Ortakların kurduğu ve ortak menfaatlerini hedef alan bir kuruluş	61.0
Devletin gözetiminde ve denetiminde bir kuruluştur	3.8
Ortakların kurduğu devletin yönettiği kuruluşlardır	15.0
Ortakların sermayelerine göre kar alıp yönetimde söz sahibi oldukları kuruluşlardır	19.5
Fikrim yok	0.7
Toplam	100

Ortakların %75.3' ü kooperatif genel kuruluna katıldığını, %18.8' i ise katılmadığını belirtmiştir. Bazen katılıyorum diyenlerin oranı ise %5.9' dur. Bu kooperatif türlerine göre incelendiğinde; en fazla katılım oranının su ürünleri kooperatiflerinde %100, sulama kooperatiflerinde %88.5 ve kalkınma kooperatiflerinde %80 olduğu görülmektedir. 1997 yılında yapılan bir çalışmaya göre (Özdemir ve Mülâyim,1997) genel kurula katılım kalkınma kooperatiflerinde oldukça yüksek bulunmuştur. Bu durum demokratik ve özerk kooperatiflerde ortakların daha fazla kooperatifçilik bilincine sahip olduğunu göstermektedir

Çizelge 7.1.2. Kooperatif genel kuruluna katılıyor musunuz?

Genel Kurula katılım	Kooperatif Türü						Toplam (%)
	Kredi (%)	Satış (%)	Kalkınma (%)	Pancar (%)	Su Ürünleri (%)	Sulama (%)	
Evet katılıyorum	37.2	47.4	80.0	16.7	100.0	88.5	75.3
Hayır katılmıyorum	53.5	47.4	16.7	33.3		5.2	18.8
Bazen katılıyorum	9.3	5.2	3.3	50.0		6.3	5.9
Toplam (%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ankete katılan kooperatif ortaklarının %54.7' si yönetimde etkin rol oynayamadıklarını belirtmişlerdir. Kooperatif türlerine göre incelediğimizde; su ürünleri kooperatifleri ortakları büyük oranda (%81.8), kalkınma (%44.4) ve sulama (%44.8) kooperatifleri ortakları da yarıya yakın oranda yönetimde etkin rol oynayabildiklerini belirtmişlerdir. Pancar kooperatifi (%83.3) ve tarım kredi kooperatifi (%74.4) ortakları yönetimde etkin rol oynayamadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 7.1.3. Kooperatifin yönetiminde etkin rol oynayabiliyor musunuz?

Yönetimde etkin rol oynama	Kooperatif Türü						Toplam (%)
	Kredi (%)	Satış (%)	Kalkınma (%)	Pancar (%)	Su ürünleri (%)	Sulama (%)	
Evet	25.6	42.1	44.4	16.7	81.8	44.8	45.3
Hayır	74.4	57.9	55.6	83.3	18.2	55.2	54.7
Toplam(%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ortaklar genel anlamda yöneticilerin çalışmasından memnun gözükmektedirler (%79.8). Kooperatif türleri içinde ortaklar su ürünleri kooperatifi (%90.9), sulama kooperatifi (%86.5) ve kalkınma kooperatifi (%77.8) yöneticilerinin çalışmalarından memnundurlar. Pancar kooperatifi ortaklarının %83.3' ü yöneticilerin çalışmalarından memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 7.1.4. Kooperatif yöneticilerinin çalışmasından memnun musunuz?

Yönetici memnuniyeti	Kooperatif Türü						Toplam (%)
	Kredi (%)	Satış (%)	Kalkınma (%)	Pancar (%)	Su ürünleri (%)	Sulama (%)	
Evet	72.1	73.7	77.8	16.7	90.9	86.5	79.8
Hayır	27.9	26.3	22.2	83.3	9.1	13.5	20.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ortakların %31.7' si çevre konusunda çalışma yapılmadığı ve düşünülmediği yönünde görüş bildirmişlerdir. %9.7' si bölgenin önemli nehri Ergene' nin temizlenmesi için çalışmalara katıldığını belirtmiştir. Bunun dışında çevre konusunda yapılan

çalışmalar daha çok kooperatifin bulunduğu çevrenin düzenlenmesi, ağaçlandırılması şeklindedir.

Çizelge 7.1.5. Kooperatif olarak çevrenin korunması açısından yaptığınız ya da yapmayı düşündüğünüz çalışmalar nelerdir?

Çevre için yapılan çalışmalar	%
Çalışma yapılmamış, düşünülüyor	31.7
Çevrenin temiz tutulması için çalışmalar yapılıyor	9.8
Çalışma yapılmamış ama düşünülüyor	7.3
Bilgim yok	7.3
Ağaçlandırma ve yeşillendirme çalışması yapıldı	9.7
Kooperatifin bulunduğu çevre düzenlendi	9.8
“Ergene Temiz Aksın” kampanyasına destek verilmiş	9.7
Kooperatif çevreyi kirletmiyor	4.9
Kullanılan girdilerin doğaya en az zarar verenini seçerek ve işleme esnasında erozyonu düşünerek çevreye duyarlı olmaya çalışıyoruz	4.9
Fabrikalara arıtma tesisi kuruldu	2.4
Çalışmalar var ama uygulanmıyor	2.4
Toplam	100

7.2. Kooperatif Kimliğinin Korunması

Kooperatiflerin kendilerinden beklenen görevleri yerine getirebilmeleri için kooperatif kimliğine, ilkelerine ve değerlerine bağlı olması gerektiği tavsiye kararında belirtilmiştir. Bu nedenlerle ulusal politika ve mevzuatın kooperatifçilik değerleri ve ilkeleri ışığında hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu açıardan kooperatiflerimizi değerlendirmek için kooperatif ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini bilme durumu belirlenmiş ve çizelge 7.2.1. de verilmiştir. Daha sonra kooperatifçilik ilkelerini bilenlere ilkelerin uygulanması konusundaki düşünceleri sorulmuş ve çizelge 7.2.2. de verilmiştir. Daha sonra yöneticilere kooperatiflerinde ilkelerin uygulanma durumu sorulmuş ve yanıtlar çizelge 7.2.3 de verilmiştir.

Kooperatif ortaklarının %89.4 gibi büyük bir oranı kooperatifçilik ilkelerini bilmediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 7.2.1. Kooperatif ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini bilme düzeyi

İlke bilme düzeyi	%
Hepsini biliyorum	2.1
Bir kısmını biliyorum	8.5
Bilmiyorum	89.4
Toplam	100

İlkelerin uygulanması açısından ortaklar eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesinin çok az, gönüllü ve açık ortaklık ilkesinin tamamen ve diğer ilkelerin bazen uygulandığı görüşündedirler.

Çizelge 7.2.2. Kooperatif ortaklarının kooperatiflerinde kooperatifçilik ilkelerinin uygulanıp uygulanmadığı konusundaki düşünceleri

1	2	3	4	5
Tamamen uyg.	bazen uyg.	fikrim yok	çok az uyg.	hiç uyg.

Ortakların kooperatifçilik ilkelerinin uygulanması konusundaki düşünceleri	Ortalama Puan	%95 Güven Aralığı	
		Alt Sınır	Üst Sınır
Demokratik ortak kontrolü	2.81	1.94	3.67
Gönüllü ve açık ortaklık	1.47	1.12	1.82
Ortağın ekonomik katılımı	2.26	1.64	2.87
Özerklik ve bağımsızlık	3.22	2.19	4.24
Eğitim, öğretim ve bilgilendirme	4.00	2.96	5.03
Kooperatifler arası işbirliği	2.38	1.62	3.13
Toplumla ilgilenme	2.54	1.68	3.39

Ankete katılan yöneticiler genelde çizelgede verilen ilk dört ilkenin (demokratik ortak kontrolü, gönüllü ve açık ortaklık, özerklik ve bağımsızlık ve ortağın ekonomik katılımı) uygulandığı görüşündedirler. İlkeler içerisinde sadece eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesinin çok az uygulandığı görüşündedirler. Kooperatifler arası işbirliği ve toplumla ilgilenme ilkelerinin ise bazen uygulandığı görüşündedirler.

Çizelge 7.2.3. Yöneticilerin kooperatifçilik ilkelerinin uygulanması konusundaki düşünceleri

1	2	3	4	5
Tamamen uygulanıyor	bazen uygulanıyor	fikrim yok	çok az uygulanıyor	hiç uygulanmıyor

Yöneticilerin kooperatifçilik ilkelerinin uygulanması konusundaki düşünceleri	Ortalama Puan	%95 Güven	
		Alt Sınır	Üst Sınır
Demokratik ortak kontrolü	1.41	1.14	1.67
Gönüllü ve açık ortaklık	1.39	1.06	1.71
Ortağın ekonomik katılımı	1.75	1.32	2.17
Özerklik ve bağımsızlık	1.41	1.12	1.69
Eğitim, öğretim ve bilgilendirme	3.39	2.92	3.85
Kooperatifler arası işbirliği	2.19	1.74	2.63
Toplumla ilgilenme	2.04	1.60	2.47

Ürününü değerine iyi bir fiyatla satabilmek amacını birinci sırada gören ortakların oranı %65.1, ikinci sırada görenlerin oranı %25.3' tür. Üretim girdilerini ucuza, kaliteli uygun koşullarda alabilmek amacını birinci sırada gören ortakların oranı %65.1, ikinci sırada görenlerin oranı %19.5' tir. Gelir ve yaşam düzeyini yükseltmek amacını ikinci sırada önemli gören ortakların oranı % 31.5' tir.

Çizelge 7.2.4. Ortakların kooperatiflere ne amaçla ortak oldunuz? Önem sırasına göre numaralandırınız

Ortaklık Amacı	Önem Sırası (%)							Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	
Ürünümü değerine iyi bir fiyatla satabilmek için	65.1	25.3	7.5	-	0.7	1.4	-	100.0
Üretim girdilerini ucuza, kaliteli uygun koşullarda alabilmek için	65.1	19.5	10.4	1.8	3.2	-	-	100.0
Gelir ve yaşam düzeyini yükseltmek	12.4	31.5	27.0	17.9	5.6	4.5	1.1	100.0
Teknik bilgi ve yardım elde etmek	12.7	22.2	22.2	15.9	14.3	11.1	1.6	100.0
Dayanışma ve kolektif hareketin avantajı	18.1	28.9	22.9	19.3	4.8	6.0	-	100.0
Ürünümü satın alacak ve değerlendirecek bir kuruluş olduğu için	12.8	43.0	26.8	7.0	5.8	4.6	-	100.0
Diğer	14.3	17.1	31.4	8.6	5.7	2.9	20.0	100.0

Ankete katılan kooperatif ortaklarının %60.6' sı kooperatifle arasında sorun olmadığını belirtmiştir. Kooperatifle arasında sorun olan ortakların bu sorunları değerlendirmeleri istendiğinde; faizleri yüksek bulduğunu belirten ortakların oranı %75.3 olarak gerçekleşmiştir. Bunu %73.1 ile diğer seçeneği izlemiştir. Ürün bedellerinin ödenmesi sırasında problemlerle karşılaşanların oranı %44.0, kooperatif faaliyetleri hakkında detaylı bilgi alamadığını belirtenlerin oranı %40.0 olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 7.2.5. Kooperatifle olan ilişkilerinizde karşılaştığınız sorunlar

Sorunlar	Önem Sırası (%)					Toplam
	1	2	3	4	5	
Kooperatif faaliyetleri hakkında detaylı bilgi alamıyorum	40.0	34.5	18.2	7.3	-	100.0
Ürün bedellerinin ödenmesi sırasında problemler çıkmaktadır	44.0	32.0	20.0	4.0	-	100.0
Üretim girdilerinin temini ve dağıtım sırasında problemler çıkmaktadır	17.7	38.2	32.3	11.8	-	100.0
Faizleri yüksek buluyorum	75.3	17.8	4.1	2.8	-	100.0
Diğer	73.1	19.3	3.8	-	3.8	100.0

Faizlerin yüksek olması (%90.3) tarım kredi kooperatifi ortakları için, kooperatif faaliyetleri hakkında detaylı bilgi alamama (%100) ve üretim girdilerinin temini ve dağıtım sırasında karşılaşma (%100) su ürünleri kooperatifi ortakları için; tarım satış kooperatifi ortakları için ise, ürün bedellerinin ödenmesi sırasında karşılaşılan problemler (%62.5) ve faizlerin yüksekliği (%57.9), tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları için tüm sorunlar hemen hemen aynı oranlarda önemli görülmüştür. Sulama

kooperatif ortakları için diğer sorunlar (sulamanın zamanında yapılamaması, elektrik fiyatlarının yüksekliği, geciken sulama ücretleri faizinin yüksekliği vb.) (%100) ve kooperatif faaliyetleri hakkında detaylı bilgi alamama (%88.9) sorunlarıyla karşılaşmaktadır.

Çizelge 7.2.6. Kooperatif türlerine göre karşılaşılan sorunlar

Sorunlar	Kredi		Satış		Kalkınma		Pancar		Su Ürün.		Sulama	
	Ö.S.	(%)	Ö.S.	(%)	Ö.S.	(%)	Ö.S.	(%)	Ö.S.	(%)	Ö.S.	(%)
Kooperatif faaliyetleri hakkında detaylı bilgi alamıyorum	1	9.5	1	37.5	1	53.8	1	33.3	1	100	1	88.9
	2	57.1	2	37.5	2	23.1	2	-	2	-	2	11.1
	3	23.8	3	12.5	3	23.1	3	33.3	3	-	3	-
	4	9.5	4	12.5	4	-	4	33.4	4	-	4	-
	5	-	5	-	5	-	5	-	5	-	5	-
Ürün bedellerinin ödenmesi sırasında problemler çıkmaktadır	1	16.7	1	62.5	1	57.1	1	25.0	1	-	1	-
	2	16.7	2	25.0	2	28.6	2	75.0	2	-	2	-
	3	50.0	3	12.5	3	14.3	3	-	3	-	3	-
	4	16.6	4	-	4	-	4	-	4	-	4	-
	5	-	5	-	5	-	5	-	5	-	5	-
Üretim girdilerinin temini ve dağıtımını sırasında problemler çıkmaktadır	1	6.3	1	-	1	44.4	1	-	1	100	1	-
	2	43.7	2	25.0	2	55.6	2	-	2	-	2	-
	3	31.2	3	50.0	3	-	3	100	3	-	3	100
	4	18.8	4	25.0	4	-	4	-	4	-	4	-
	5	-	5	-	5	-	5	-	5	-	5	-
Faizleri yüksek buluyorum	1	90.3	1	57.9	1	66.6	1	50.0	1	-	1	33.3
	2	7.3	2	31.5	2	16.7	2	25.0	2	-	2	66.7
	3	2.4	3	5.3	3	16.7	3	-	3	-	3	-
	4	-	4	5.3	4	-	4	25.0	4	-	4	-
	5	-	5	-	5	-	5	-	5	-	5	-
Diğer	1	-	1	-	1	85.7	1	-	1	-	1	100
	2	100	2	33.3	2	14.3	2	-	2	-	2	-
	3	-	3	33.3	3	-	3	-	3	-	3	-
	4	-	4	-	4	-	4	-	4	-	4	-
	5	-	5	33.4	5	-	5	-	5	-	5	-

Ortakların % 47.4' ü kooperatifin sorunlarının bir kısmını çözebildiğini, %36.6'sı sorunları çözebildiğini ve %16' sı da çözemediğini belirtmiştir. Kooperatif türlerine göre; su ürünleri kooperatifi ortaklarının sorunlarını %63.6 oranında çözmekte bunu kalkınma (%43.3) ve sulama (%41.7) kooperatifleri izlemektedir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Çizelge 7.2.7. Kooperatifinizin sorunlarınızı çözdüğüne inanıyor musunuz?

	Kredi	Satış	Kalkınma	Pancar	Su ürünleri	Sulama	Toplam (%)
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	
Evet	2.3	21.0	43.3	-	63.6	41.7	36.6
Bir kısmını	65.1	57.9	44.5	33.3	27.3	47.9	47.4
Hayır	32.6	21.1	12.2	66.6	9.1	10.4	16.0
Toplam(%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ortaklar kooperatifinizin başarılı olması öncelikle nelere bağlıdır sorusuna; ortaklar öncelikle yöneticilerin etkin ve dürüst çalışması yönünde (%49.5), % 39.9 oranında ortaklar arası dayanışmanın olması, ortakların kooperatife bağlılığı ve yönetime katılması şeklinde, %20' si ise devletin uygun ortam sağlamasına bağlamıştır.

Çizelge 7.2.8. Kooperatifinizin başarılı olması neye bağlıdır? Önem sırasına göre belirtiniz

Kooperatifin başarı koşulları	Önem Sırası (%)				
	1	2	3	4	Toplam
Devletin uygun ortam sağlamasına (Mali yardım, mevzuat, yatırım projeleri, teşvikler vs.)	20.0	15.0	65.0	-	100.0
Ortaklar arası dayanışmanın olmasına, ortakların kooperatife bağlılığına ve yönetime katılmasına	39.9	45.6	14.5	-	100.0
Yöneticilerin etkin ve dürüst çalışmasına	49.5	40.2	10.3	-	100.0
Diğer	42.9	28.7	14.2	14.2	100.0

Ankete katılan ortakların %14.3' ü bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir. Fikir bildiren ortakların %60.6'sı ürünleri işleyerek pazarlama, %53.5' i üretim girdilerinin temini, %31.8'i piyasanın tanzimi ve fiyat stabilizasyonu, %25' i kooperatifçilik eğitimi ve %22.9' u da finansman konusu üzerine eğilmesini gerektiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 7.2.9. Size göre kooperatifiniz hangi konuların üzerine eğilmelidir?

Konular	Önem Sırası (%)					Toplam
	1	2	3	4	5	
Üretim girdilerinin temini	53.5	33.7	8.2	1.7	2.9	100.0
Ürünleri işleyerek pazarlama	60.6	25.0	10.6	3.0	0.8	100.0
Finansman	22.9	37.4	22.9	12.0	4.8	100.0
Kooperatifçilik eğitimi	25.0	21.2	23.8	12.5	17.5	100.0
Piyasanın tanzimi ve fiyat stabilizasyonu	31.8	26.9	19.2	14.4	7.7	100.0

Ankete katılan yöneticilerin % 27'si girdileri uygun koşullarda sağlayarak üretim ve verimliliği artırmak, alternatif ürünler yetiştirmek şeklinde, %19.6' sı devlet desteklemeli, girdiler uygun koşullarda sağlanmalı, %14.6' sı yöneticilerin bilinçli ve

profesyonel olması gerektiği ve %14.6' sı da kooperatifçilik eğitiminin yaygınlaştırılması yönünde görüş bildirmişlerdir.

Çizelge 7.2.10. Kooperatifinizin gelişmesi açısından düşünceleriniz, neler yapılabilir?

Kooperatif gelişimi için yapılabilecekler	%
Girdileri uygun koşullarda sağlayarak üretim ve verimliliği artırmak, alternatif ürünler yetiştirmek	27.0
Devlet desteklemeli, girdiler uygun koşullarda sağlamalı (kredi imkanı ve kolaylığı)	19.6
Yöneticiler bilinçli ve profesyonel olmalı	14.6
Kooperatifçilik eğitimi yaygınlaştırılmalı	14.6
Ortaklar kooperatife karşı sorumluluklarını yerine getirmeli ve kooperatife sahip çıkmalı	7.3
Personel verimlilik ilkeleri uygulanmalı	4.9
Kooperatiflerle ilgili denetimin çok iyi yapılması gerekir	2.4
Bankadan kredi kullanmak yerine, karının büyük bir kısmını anapara olarak bırakıp bunu ortaklarının ihtiyacını karşılamada kullanabilir	2.4
Kooperatifler kalkınma aracı olarak kullanılmalı ve bununla ilgili kararlar alınıp uygulanmalıdır	2.4
Kooperatifler siyasetten arındırılmalıdır	2.4
Akılcı olmayan yatırımlar terk edilmelidir	2.4
Toplam	100

Ankete katılan yöneticilerin %26.8' i üst örgütlenmenin olması gerektiğini ve %24.4' ü girdi ve pazarlama sorunlarının üst örgüt vasıtasıyla daha kolay çözüldüğünü belirtmişlerdir.

Üst örgüte bağlı olmak istemiyoruz şeklinde görüş bildiren yöneticilerin oranı %9.8, üst örgütün kendine düşen görevi yapmadığını düşünen yöneticilerin oranı ise %7.3' tür. Üst örgüte üye olduğumuz için kurumlar vergisi ödemiyoruz diyenler %9.8, yeterince özgür olduklarında bölge ve ülke ekonomisine faydalı olacaklarını düşünenlerin oranı %7.3, bu konuda fikir belirtmeyenlerin oranı da %4.9' dur.

Çizelge 7.2.11. Üst örgütlenme konusundaki düşünceleriniz

Üst örgütlenme konusundaki düşünceler	%
Üst örgütlenme olmalıdır	26.8
Girdi ve pazarlama sorunlarımız üst örgüt vasıtasıyla daha kolay çözülüyor	24.4
Üst örgüte bağlı olmak istemiyoruz	9.8
Üst örgüte üye olduğumuz için kurumlar vergisi ödemiyoruz	9.8
Üst örgüt kendine düşen görevi yapmıyor	7.3
Yeterince özgür olduklarında bölge ve ülke ekonomisine faydalı olacaklardır	7.3
Fikrim yok	4.9
Sadece kooperatifin kurulmasına yardım etti	2.4
Üst örgütler vasıtasıyla zarar eden kooperatiflerin faaliyetini sürdürmesi sağlanabilir	2.4
Üst örgütlerde eğitilmiş ve bilinçli kişiler bulunmalı	2.4
Bölgesel örgütlenme kooperatifler için daha uygun merkezi örgütlenmede bölge dışındaki kooperatiflerin zararı kar edenlerden karşılanıyor.	2.4
Toplam	100

Ankete katılan yöneticilerin %95.1' i kooperatif üst örgütünün varlığını belirtmişlerdir.

Çizelge 7.2.12. Kooperatifinizin üst örgütü var mı?

Üst örgütün varlığı	%
Evet	95.1
Hayır	4.9
Toplam	100

Anket uygulanan kooperatif yöneticilerinin %51.4'ü üst örgütün kooperatifçilik konusunda yapmış olduğu faaliyetleri artırması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Üst örgütün faaliyetlerini yeterli bulanların oranı %21.6' dır.

Çizelge 7.2.13. Üst örgütünüzün kooperatifçilik konusundaki faaliyetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kooperatifçilik konusundaki faaliyet	%
Artırılmalı	51.4
Yeterli	21.6
Yetersiz	18.9
Faaliyet yok	18.9
Toplam	100.0

Yöneticilerin %18.9' u üst örgütün teknik eğitim ve yayım faaliyetlerini gerçekleştirmediğini, %45.9' u ise bu konudaki faaliyetlerin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 7.2.14. Üst örgütünüzün teknik eğitim ve yayım faaliyetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Teknik eğitim ve yayım faaliyetleri	%
Artırılmalı	45.9
Yeterli	16.3
Yetersiz	18.9
Faaliyet yok	18.9
Toplam	100.0

Anket uygulanan yöneticilerin %95 gibi büyük bir oranı üst birliğin kooperatif çalışanlarına ve ortaklarına kooperatifçilik konusunda eğitim vermesini istemiştir.

Çizelge 7.2.15. Kooperatif üst birliğinin ya da kooperatifinizin çalışanlarına ya da ortaklarına kooperatifçilik konusunda eğitim vermesini ister misiniz?

Eğitim isteği	%
Evet	95.1
Hayır	4.9
Toplam	100

Ankete katılan yöneticilerin %95 gibi çok büyük bir oranı eğitim isteğinde bulunmuşlardır. Yapılacak eğitimin %43.9'lük bir oranla seminer şeklinde, %26.4'ünün dönemsel toplantılar ve %21.9'u da kurslar düzenlenerek gerçekleşmesi gerektiği yönünde fikir belirtmişlerdir.

Çizelge 7.2.16. Bu eğitim şekli nasıl olmalıdır?

Eğitim şekli	%
Kurslar düzenlenmeli	21.9
Seminerler yapılmalı	43.9
Broşürler ve kitapçıklar hazırlanmalı	4.8
Dönemsel toplantılar düzenlenmeli	26.8
Diğer	2.4

Yöneticilerin %95.1' i Türkiye Milli Kooperatifler Birliği hakkında bilgi sahibi olmadıklarını, %4.9' u ise duyduklarını ama bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum kooperatif yöneticilerinin kooperatifçiliğin sosyal yönünü ihmal ettikleri ve kooperatifçiliğin tanıtımını ve yayılmasını sağlayan kuruluş hakkında %95 gibi büyük bir oranda bilgi sahibi olmamaları yöneticilerin daha çok kooperatifçiliğin ekonomik yönü ile ilgilendikleri izlenimini vermektedir.

Çizelge 7.2.17. Türkiye Milli Kooperatifler Birliği hakkında ne biliyorsunuz?

TMKB bilinme düzeyi	%
Bilgim yok	95.1
Duydum ama bilgi sahibi değilim	4.9
Toplam	100

7.3. Kooperatiflerin geliştirilmesinde devletin rolü

Tavsiye Kararında kooperatiflere devlet desteğinin kooperatifçilik değerleri ve ışığında olması gerektiği belirtilmiş, devletin ancak kamusal ve sosyal amaçların gerçekleşmesi söz konusu olduğunda genel olarak kooperatifleri değil, türlerine göre kooperatif faaliyetlerinin desteklenmesi gerektiği, diğer işletme ve sosyal organizasyonlar ile eşit biçimde muameleye tabi tutulması, dezavantajlı gruplar için finansman kaynaklarına ulaşması gibi tedbirler alması gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenlerle araştırmada yöneticilere kooperatif devlet ilişkilerinin nasıl olması gerektiği sorulmuş ve yanıtları çizelge 7.3.1. de verilmiştir.

Ankete katılan yöneticilerin %63'ü kooperatiflerin devlet yardımına ihtiyacı olduğunu, ancak devletin müdahalesini istemediklerini belirtmişlerdir. Yöneticilerin %19.5'i devletin hiçbir şekilde müdahalesini istememektedir.

Çizelge 7.3.1. Yöneticilerin devlet kooperatif ilişkileri hakkındaki görüşleri

Devlet kooperatif ilişkileri	%
Devlet kooperatifin yönetimine hiçbir müdahalede bulunmamalıdır	19.5
Devlet kooperatiflere mali yardım, mevzuat, yatırım projeleri, teşvikler vb. konularda yardımcı olmalı, fakat yönetimine karışmamalıdır	63.4
Devlet kooperatif yönetimine gerekçikçe müdahalede bulunmalıdır	12.2
Kooperatifler devletin birer organı durumunda olmalıdır	4.9
Toplam	100

7.4. Toplumsal Örgütlerle ilişkiler

ILO'nun 193 sayılı Tavsiye Kararında kooperatiflerin sendikalar, işveren örgütleri ve diğer toplumsal örgütlerle sağlıklı ilişkiler kurmaları, ortakların çıkarları ve toplum yararının korunması amacıyla ortak eylem ve çalışmalarda bulunmaları öngörülmektedir. Bu açıdan kooperatif yöneticilerine kooperatiflerinin diğer örgütlerle ilişki düzeyleri sorulmuş ve düşünceleri çizelge 7.4.1. verilmiştir.

Diğer kooperatifler, birlikler, üst birlikler, belediyeler ve diğer sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerinin genelde iyi olduğunu sadece sendikalarla pek iyi ilişkilerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Çizelge 7.4.1. Yöneticilerin diğer örgütlerle ilişkiler konusundaki düşünceleri

	1	2	3	4	5
	Çok iyi	iyi	bilgim yok	pek iyi değil	hiç iyi değil
Yöneticilerin diğer örgütlerle ilişkiler konusundaki düşünceleri	Ortalama Puan		%95 Güven Aralığı		
			Alt Sınır	Üst Sınır	
Diğer kooperatifler	2.51		2.09	2.92	
Sendikalar	3.48		3.06	3.89	
Birlikler	2.91		2.48	3.33	
Üst birlikler	2.50		2.11	2.88	
Belediyeler	2.41		2.05	2.76	
Diğer(sivil toplum kur vb.)	2.33		1.98	2.67	

Ankete katılan yöneticilerin %53.7'si bölgede kooperatifin çalıştığı konuda çalışan başka kuruluşlar olduğunu ve bu kuruluşlarla olan ilişkilerin daha çok rekabet halinde gerçekleştiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 7.4.2. Bölgede kooperatifin çalıştığı konuda çalışan başka kuruluşlar var mı?

Kooperatifin çalıştığı konuda çalışan diğer kuruluşun varlığı	%
Evet	53.7
Hayır	46.3
Toplam	100

Çizelge 7.4.3. Aynı konuda çalışan diğer kuruluşla faaliyetler;

Kooperatifin çalıştığı konuda çalışan diğer kuruluşla faaliyetler	%
İşbirliği şeklinde	24.4
Rekabet halinde	29.2
Toplam	100

Yöneticilerin %29.3' ü ortakların aynı ve nakdi ihtiyaçlarının uygun koşullarda sağlandığı, pazarlamada avantaj sağladığı yönünde, %26.9' u ortakların birbirini tanıdığı, yönetime katılımın daha fazla oluşu nedeniyle diğer örgütlere nazaran ekonomik ve ortaklarla ilişkiler açısından avantajlı oldukları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Çizelge 7.4.4. Diğer örgütlere göre ekonomik ve ortaklarla ilişkiler açısından avantaj ve dezavantajlarınız

Avantajlar-dezavantajlar	%
Ortakların aynı ve nakdi ihtiyaçları uygun koşullarda sağlanıyor, pazarlamada avantaj sağlıyor	29.3
Ortaklar birbirini tanıyor, yönetime katılım daha fazla	26.9
Fikrim yok	22.0
Ortaklarla ilişkiler daha samimi olduğundan her türlü ihtiyaç karşılanıyor. Ancak ortaklar fazla bilinçli olmadığından ekonomik ilişkiler biraz zayıf kalıyor	7.3
Avantajı yok	4.8
Avantajı kooperatifler daha organize şekilde örgütlenmişlerdir, ancak yöneticiler bu konuda bilinçli değildir	2.4
Kooperatiflerin mecliste çıkan yasaları etkileme durumları diğer örgütlere göre daha azdır	2.4
Kendi kanunları ve tüzüğü doğrultusunda çalışan bir kuruluş	2.4
İşler hızlı ve zamanında yapılıyor	2.4
Toplam	100

7.5. Yerel kalkınmaya Aktif Katılım ve İstihdam yaratma

Yöneticilerin %51.2'si kooperatiflerin buldukları bölgede kalkınma faaliyetleri gerçekleştirmediklerini, %48.8' i ise faaliyette bulduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 7.5.1. Bölge kalkınması için kooperatifin faaliyeti oldu mu?

Bölge kalkınması için faaliyet	%
Evet	48.8
Hayır	51.2
Toplam	100

Anket uygulanan yöneticilerin %75'i kooperatifin üretim ve yaşam için gerekli olan ihtiyaçları karşılayarak kalkınmaya katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu ihtiyaçlar; üretim için gerekli selektör alımı, alım merkezinin kurulması, köye su deposunun kurulması, hayvancılığın geliştirilmesi için kredilerdir. %16.6'lık bir kısım da kooperatiflerin sahip oldukları fabrikalar ve tesisler vasıtasıyla kalkınmaya katkıda bulduklarını belirtmişlerdir. Kooperatifin bulunduğu çevreyi güzelleştirerek katkıda bulunduğunu düşünenlerin oranı ise %8.3'tür.

Çizelge 7.5.2. Bölge kalkınması için kooperatifin yaptığı faaliyetler

Faaliyetler	%
Üretim ve günlük yaşam için gerekli her türlü ihtiyaç karşılanıyor	75.0
Bölgede kooperatiflerinin sahip olduğu fabrikalar var	8.3
Kooperatifin faaliyette bulunduğu yer güzelleştirildi	8.3
Tesis kuruldu	8.3
Toplam	100

Yöneticilerin %53.7'si buldukları bölgede istihdam yarattıklarını belirtmişlerdir. %46.3' ü ise istihdam yaratamadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Çizelge 7.5.3. Bölgede istihdam yaratabildiniz mi?

Bölgede istihdam yaratıldı mı?	%
Evet	53.7
Hayır	46.3
Toplam	100

Bölgede yaratılan istihdam olanaklarının %42.9'unu kooperatifte çalışanlar, %23.8' ini kooperatiflerin satış mağazalarında çalışanlar, %14.3'ünü kooperatiflerin sosyal tesislerinde çalışanlar, %14.3'ünü sözleşmeli olarak çalışanlar ve %4.8'ini ise mübayaaya döneminde alınan elemanlar oluşturmaktadır.

Çizelge 7.5.4. Bölgede yaratılan istihdam olanakları

İstihdam olanakları	%
Kooperatifte çalışanlar var	42.9
Satış mağazalarında çalışanlar var	23.8
Kooperatifin sosyal tesisi vasıtasıyla	14.3
Sözleşmeli personel	14.3
Mübayaa döneminde alınan geçici eleman	4.8
Toplam	100

Ortakların %71.4' ü kooperatifin bölgede iş olanağı yaratamadığı görüşünde birleşmişlerdir. Su ürünleri kooperatifi ortaklarının % 69.7' si kooperatiflerinin iş olanağı yarattığı, tarım kredi kooperatifi ortaklarının tamamına yakını (% 97.7) iş olanağı yaratamadığı görüşünde birleşmişlerdir.

Çizelge 7.5.5. Kooperatifiniz bölgenizde iş olanağı yaratabildi mi?

İş olanağı yaratma	Kooperatif Türü						Toplam (%)
	Kredi (%)	Satış (%)	Kalkınma (%)	Pancar (%)	Su ürünleri (%)	Sulama (%)	
Evet	2.3	31.6	25.6	-	69.7	30.2	28.6
Hayır	97.7	68.4	74.4	100	30.3	69.8	71.4
Toplam(%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yaratılan iş olanağından ortakların büyük bir kısmı % 20.3 yararlanamamıştır.

Çizelge 7.5.6. Kooperatifin yarattığı iş olanağından yararlanma durumu

İş olanağı yararlanma	%
Evet	8.0
Hayır	20.3
Toplam	28.3

Ankete katılan yöneticilerin %46.3' ü kooperatifleri ekonomik krizden çıkış yolu olarak gördüklerini, %36.6' sı ise görmediğini belirtmiştir.

Çizelge 7.5.7. Ülkemizin ekonomik krizden çıkması için kooperatifleri bir çıkış yolu olarak görüyor musunuz?

Ekonomik krizden çıkış yolu	%
Evet görüyorum	46.3
Hayır görmüyorum	36.6
Üretim artırılıp faizlerin düşürülmesi ile olabilir	4.9
İş olanağı yaratarak istihdama katkıda bulunabilirler	3.6
Düşük fiyatla ürün sunarak enflasyonu düşürebilirler	3.6
Devlet desteklerse olur	2.4
Politikadan arınmalı, ekonomik yönden güçlü olmalı	2.4
Yanıt vermeyenler	0.2
Toplam	100

7.6. Uluslararası işbirliği

Tavsiye Kararı, istihdam ve gelir yaratılması, mevzuat, eğitim yöntem ve teknikleri, teknoloji ve ürün standardı konularında örnek olayların değiş tokuşunda ve kooperatif gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliği geliştirilmesi konusunda geniş kapsamlı bir uluslararası işbirliği çağrısında bulunmaktadır. Ayrıca, kooperatifler konusunda ortak bölgesel kurallar ve yasalar çıkarılması olanaklarının araştırılmasını da önermektedir. Bu açıdan kooperatif yöneticilerine öncelikle Uluslararası Çalışma Örgütü, Uluslararası Kooperatifler Birliği ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği gibi örgütleri bilip bilmedikleri değerlendirilmiştir. Bu konudaki bilgilerinin ileride bu örgütlerle işbirliği için temel oluşturacağı düşünülmüştür.

Yöneticilerin %41.5'i kooperatiflerin uluslararası rekabet ortamında ulusal ve uluslararası açıdan rekabet edecek kadar ekonomik güce ve potansiyele sahip olmadığını, %14.6' sı her sektörde rekabetin gelişeceğini, üretimin kalitesinin artacağını belirtmiştir. %14.6' sı ise görüş bildirmemiştir.

Çizelge 7.6.1. Yöneticilerin kooperatiflerin uluslararası rekabet ortamında ulusal ve uluslararası açıdan nasıl rol oynayabileceği konusundaki düşünceleri

Kooperatiflerin oynayacağı rol	%
Rekabet edecek kadar ekonomik güce ve potansiyele sahip değiller	41.5
Her sektörde rekabet gelişir, üretimin kalitesi artar	14.6
Fikrim yok	14.6
Birlikler rol oynayabilir, belli ürünlerde rekabet edebilir	7.3
Çiftçinin ürününü pazarlama aşamasında rol oynamalıdır. Üretici ürününü gerçek değerinin çok altında pazarlayabilmektedir. Kooperatifler bunu başarabildikleri takdirde ülke bazında üretim ve kalitenin artmasına katkı sağlamış olurlar. Bu da ulusal ve uluslararası rekabet gücünü artırır.	4.9
Ekonomik değeri olan ürünler pazarlandığında etkili olabilir	2.4
Ürünün kalitesini artırıp, fiyatını düşürerek pazarlama imkanı yaratabilir	2.4
Üretim, pazarlama ve finansman açısından kaynakların verimli kullanımını sağlar	2.4
Ülke dışındaki diğer kooperatiflerle kooperatifçiliğin gelişmesi için işbirliği içerisine girebilirler	2.4
Kooperatiflerin A.Ş.'ye dönmeleri gerekir. Bu hali ile faaliyeti hizmete dayandığı için etkili olması mümkün değil	2.4
Kooperatiflere düşük faizli kredi olanağı sağlanırsa rol oynayabilirler	2.4
Kooperatifler girdi fiyatlarında piyasa dengesi sağlıyorlar. Kooperatif ürünleri AB normlarına uygun hale getirilip ihracat yapılabilir. Devlet politika kolaylığı sağlamalı	2.4
Toplam	100

Yöneticilerin %21.9' u AB'ye üyelik konusunda kooperatiflerin rol oynayacak güce sahip olmadıklarını, %19.5' i rolü olamayacağını, %19.5' i tabanda AB konusunda fikir birliği oluşturabileceğini ve örgütlenmeye katkı sağlayabileceğini belirtmişlerdir. %19.5' lik bir oran görüş bildirmemiştir.

Çizelge 7.6.2. AB'ye üye olunulması düşünülen şu dönemde kooperatiflerin rolü ne olabilir?

	%
O güçte değiller	21.9
Rolü olamaz	19.5
Fikrim yok	19.5
Tabanda AB konusunda fikir birliği oluşturabilir, örgütlenmeye katkı sağlayabilirler	19.5
AB'deki kooperatiflerle bağlantı sağlayabilirler	4.9
Halkı bilinçlendirme ve bir arada tutma	4.9
Üst örgüt olarak AB kalitesinde mal üretimi sağlar	4.9
Standartlara uygun üretim yapmak	2.4
Kısa zamanda üretici birliklerine dönüştürülerek ortaklarına ve tüketicilere kaliteyi sunmada artış sağlayabilirler	2.4
Toplam	100

Ankete katılan yöneticilerin %85.4 gibi büyük bir oranı Uluslararası Çalışma Örgütü hakkında bilgi sahibi olmadıklarını, %9.8' i duyduğunu ama bilgi sahibi olmadığını, %2.4' ü çalışma standartlarını belirleyen kuruluş olduğunu ve %2.4' ü çalışma şartlarının uluslararası standartlara göre düzenlenmesini sağlayan kuruluş olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 7.6.3. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) hakkında ne biliyorsunuz

ILO' nun bilinme düzeyi	%
Bilgim yok	85.4
Duydum ama bilgi sahibi değilim	9.8
Çalışma standartlarını belirleyen kuruluş	2.4
Çalışma şartlarının uluslararası standartlara göre düzenlenmesini sağlayan kuruluş	2.4
Toplam	100

Yöneticilerin %85.4' ü Uluslararası Kooperatifler Birliği hakkında bilgilerinin olmadığını, %9.8' i duyduğunu ama bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Sadece %4.9' luk bir oran kooperatif üst birliklerinin dünya çapında oluşturduğu organizasyondur şeklinde görüş bildirmiştir.

Çizelge 7.6.4. ICA (Uluslararası Kooperatifler Birliği) hakkında ne biliyorsunuz?

ICA' nın bilinme düzeyi	%
Bilgim yok	85.4
Duydum ama bilgi sahibi değilim	9.8
Kooperatif üst birliklerinin dünya çapında oluşturduğu organizasyondur	4.9
Toplam	100

7.7. Kooperatif Ortaklarının Genel Durumu

Ankete katılan ortakların %61'i 39-58 yaş arasında değişen orta yaş grubunu oluşturmaktadır. %22'lik bir oranla gençler yer almaktadır. %17.1'lik bir oran da 59 ve üzeri yaşı içermektedir. Genç nüfusun oranının azlığı, tarımda yer alan nüfusa tarımsal faaliyetlerin yeterli gelmemesi sonucu başka alanlara kaymasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 7.7.1. Yaş

Yaş	%
18-28	3.5
29-38	18.5
39-48	36.6
49-58	24.4
59-...	17.1
Toplam	100

Anket uygulanan kooperatif ortaklarının %64'ü ilkökul mezunu, %13.6'sı ortaokul mezunu, %16'sı lise mezunudur. Ortakların ancak %2.1'i yüksekokul ve 2.8'i de üniversite mezunudur. Bu durum kooperatif ortaklarının eğitimlerine verilmesi gereken önemi açıkça ortaya koymaktadır.

Çizelge 7.7.2. Eğitim durumu

Eğitim Durumu	%
Okur-yazar değil	-
Okur-yazar	1.4
İlkokul	64.1
Ortaokul	13.6
Lise	16.0
Yüksekokul	2.1
Üniversite	2.8
Toplam	100

Anket uygulanan kooperatif ortaklarının %38.3'ü bitkisel üretim, %1.4'ü hayvansal üretim ve % 8'i de su ürünleri konusunda faaliyet göstermektedir. Ortakların % 48.4'ü hem bitkisel hem hayvansal üretimde, %3.1'i hem bitkisel üretim hem su

ürünlerinde, %0.3'ü bitkisel üretim, hayvansal üretim ve tarım dışı faaliyette ve %0.3'i de bitkisel üretim, hayvansal üretim ve su ürünleri faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.

Çizelge 7.7.3. İşletmedeki faaliyet alanları

Faaliyet Alanı	(%)
Bitkisel Üretim	38.3
Hayvansal Üretim	1.4
Su Ürünleri	8.0
BÜ+HÜ	48.4
BÜ+SÜ	3.1
BÜ+HÜ+TD	0.3
BÜ+HÜ+SÜ	0.3
Toplam	100

Tarım kredi kooperatifi ortaklarının %68.8'i aynı zamanda tarım satış kooperatifine, %18.6'sı sulama kooperatifine de ortaktır. Tarım Satış kooperatifi ortaklarının %31.6'sı tarım kredi kooperatifine, %15.8' i diğer (Önder Çiftçi Üretim ve Pazarlama Kooperatifi) kooperatif türüne ortaktır. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %46.7' si tarım satış kooperatifine, %31.1'i tarım kredi kooperatifine ve %31.1' i de pancar kooperatifine ortaktır. Pancar üreticileri kooperatifi ortaklarının %50.0' si aynı zamanda tarım satış kooperatifine de ortaktır.

Çizelge 7.7.4. Ortak olunan kooperatif türleri (%)

	Tarım kredi	Tarım satış	Tarımsal kalk.	Pancar ürt.	Su ürünleri	sulama
Tarım Kredi	100	31.6	31.1	33.3	12.1	33.3
Tarım Satış	69.8	100.0	46.7	50.0	3.0	55.2
Tarım Kalk.	2.3	-	100.0	-	3.0	27.1
Pancar Ür.	4.7	10.5	31.1	100.0	-	31.3
Su Ürünleri	-	-	1.1	-	100.0	3.1
Sulama	18.6	10.5	25.6	16.7	18.2	100.0
Diğer	16.3	15.8	1.1	-	-	-
Toplam	43	19	90	6	33	96

Kooperatif ortaklarının büyük bir çoğunluğunu fakirlik sınırının altında yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir. %31.7'lik gibi bir oran 2 ile 5 milyar arasında değişen yıllık gelire sahiptir. Bunu izleyen %29.6'lık kısım 5 ile 8 milyar arasında yıllık gelire sahiptir. Bu; ülkemizde geçimlik tarım yapıldığının en önemli göstergelerinden birisidir. Sadece %11.8 gibi bir oran 15 milyarı üzerinde bir gelire sahiptir.

Çizelge 7.7.5. Yıllık Gelir Miktarı (2002)

Gelir Miktarı (Milyar TL)	(%)
...-2	6.6
2 - 5	31.7
5 - 8	29.6
8 - 10	13.6
10 -15	6.6
15- ...	11.8
Toplam	100

Ankete katılan ortakların % 66.8 gibi büyük bir oranı 100 ve > 100 da' dan küçük arazi genişliğine sahiptir. Bu da ülkemiz tarımının en önemli sorunlarından biri olan küçük ve parçalı arazi genişliğinin hala önemini sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Ortakların %28' lik bir oranı 100 da' dan büyük bir araziye sahiptir. 500 da ve üzeri arazi genişliğine sahip olan ortakların oranı ise %5'tir.

Çizelge 7.7.6. Arazi miktarı

Arazi Miktarı (da)	(%)
> 50	34.0
51-100	32.8
101-500	28.2
500 <	5.0
Toplam	100

7.8. Kooperatif Yöneticilerinin Genel Durumu

Ankete katılan yöneticilerin %49 gibi büyük bir oranı 31 ile 41 arasında değişen yaşlara sahiptir. 41-50 yaş arasındaki yöneticilerin oranı da %29'dur. Bu kooperatif hareketin dinamikliği, kooperatif faaliyetlerinin daha hızlı gerçekleşmesi açısından önemlidir.

Çizelge 7.8.1. Yaş

Yaş	%
31-40	48.8
41-50	29.3
51-60	19.5
60 ve üzeri	2.4
Toplam	100

Ankete katılan yöneticilerin %51 gibi büyük bir oranı ilkokul ve ortaokul mezunudur. Yüksekokul ve üniversite mezunu yöneticilerin oranı ise %22'dir. Lise ve dengi okullardan mezun yöneticilerin oranı %26.8'dir. Bu kooperatiflerin yer aldıkları ekonomide karar mekanizmasında yer alan kişilerin büyük bir oranının hala yeterli eğitime sahip olmadığını göstermektedir.

Çizelge 7.8.2. Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	%
İlkokul	29.3
Ortaokul	21.9
Lise ve dengi	26.8
Yüksekokul	9.8
Üniversite	12.2
Toplam	100

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün dünyadaki gelişmeler ışığında kooperatiflerle ilgili 193 No'lu Tavsiye Kararı'nı oluşturması ve ülkemiz kooperatiflerinin buna ne derece uyum sağlayabileceği Trakya Bölgesi tarım kooperatifleri örnek alınarak araştırılmıştır. Trakya Bölgesi tarımsal kooperatifçilik açısından oldukça gelişmiş bir bölgedir. Tüm tarım kooperatiflerinin 601'i (%5.9) bu bölgede yer almaktadır ve bu kooperatiflerin de 319.690 ortağı bulunmaktadır.

ILO'nun Tavsiye Kararı'nı ortaya çıkaran nedenler gelişmekte olan ülkeler açısından ele alındığında ülkemiz için çoğunlukla geçerli nedenlerdir. Bunlar;

- özellikle sömürgeci güçler tarafından gelişim araçları olarak sunulan devlet kontrolü altındaki kooperatiflerle uzun yıllar uğraşmak zorunda kalınması,
- birçok hükümetlerin bağımsız demokratik kooperatifleri iktidara karşı tehlikeli potansiyel rakipler olarak değerlendirmesi,
- kooperatif planlayıcıları ve politika belirleyicilerinin kooperatifin nasıl çalıştığı konusunu yanlış anlamaları,
- kooperatiflerin gerçekte ne başarabilecekleri konusundaki gerçekçi olmayan beklentiler,
- kooperatiflerin başarılı bir kooperatif gelişimi için gerekli minimum koşulların yerine getirilip getirilmediğine bakılmaksızın kurulması ve kooperatif büyümesinin yapay olarak ivmelendirilmesi,
- kırsal kesimin sürekli gözardı edilmesi gibi nedenlerdir.

Bu nedenleri ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek amacıyla oluşturulan 193 sayılı Tavsiye Kararı; kooperatiflerin evrenselliği, kooperatiflerin geliştirilmesinde devletin rolü, toplumsal örgütlerle ilişkiler, yerel kalkınmaya aktif katılım ve istihdam yaratma ve uluslararası işbirliği gibi temel yenilikler getirmiştir.

Araştırma sonuçlarını kooperatiflerin evrenselliği açısından incelediğimizde; Tavsiye Kararı ile kooperatiflerin küresel ekonomik ve sosyal kalkınmada oynadıkları rol teyit edilmiş, kooperatiflerin insanca çalışma olanaklarını sağlama, gelir getirici faaliyetlerde bulunma ve kaynak yaratmada önemli araçlar oldukları belirtilmiştir. Bu nedenle halkın kooperatifçiliğe katılımının sağlanması Tavsiye kararı açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında; incelediğimiz kooperatiflerde ortaklar kooperatifin

ne olduğunu çoğunlukla (%61) bilmektedirler. Ayrıca yine katılım açısından genel kurula katılım incelenmiş, bunun da genelde yüksek (%75.3) olduğu görülmüştür. Özel olarak da demokratik ve özerk kooperatiflerde ortakların kooperatifçilik bilincinin yüksek olduğu görülmüştür. Kooperatif ortaklarının yarıdan fazlası (%54.7) kooperatif yönetiminde etkin rol oynayamadıklarını, ancak bunu kooperatif türlerine göre ayırdığımızda kalkınma (%81.8) ve pancar (%85.3) kooperatifleri ön plana çıkmaktadır. Çevreye duyarlılık açısından kooperatifleri incelediğimizde çok yeterli olmadıkları görülmüştür.

Kooperatif kimliğinin korunması açısından değerlendirdiğimizde; kooperatiflerin kendilerinden beklenen görevleri yerine getirebilmeleri için kooperatif kimliğine, ilkelerine ve değerlerine bağlı olması gerektiği Tavsiye Kararında vurgulanmıştır. Kooperatifçilik ilkeleri açısından kooperatif ortaklarının ilkeleri bilme düzeyi oldukça düşüktür (%10.6). İlkelerin uygulanması açısından ortaklar eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesinin çok az, gönüllü ve açık ortaklık ilkesinin tamamen ve diğer ilkelerin bazen uygulandığı görüşündedirler.

Ortakların kooperatiflerle olan ilişkilerinde karşılaştıkları sorunlar kooperatif türleri açısından incelendiğinde; faizlerin yüksek olması (%90.3) tarım kredi kooperatifi ortakları için, kooperatif faaliyetleri hakkında detaylı bilgi alamama (%100) ve üretim girdilerinin temini ve dağıtımını sırasında karşılaşma (%100) su ürünleri kooperatifi ortakları için; tarım satış kooperatifi ortakları için ise, ürün bedellerinin ödenmesi sırasında karşılaşılan problemler (%62.5) ve faizlerin yüksekliği (%57.9), tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları için tüm sorunlar hemen hemen aynı oranlarda önemli görülmüştür. Sulama kooperatif ortakları için diğer sorunlar (sulamanın zamanında yapılamaması, elektrik fiyatlarının yüksekliği, geciken sulama ücretleri faizinin yüksekliği vb.) (%100) ve kooperatif faaliyetleri hakkında detaylı bilgi alamama (%88.9) sorunlarıyla karşılaşılmaktadır.

Kooperatiflerin ortakların sorunlarını çözmedeki durumu incelendiğinde, su ürünleri kooperatifi ortaklarının sorunlarını %63.6 oranında, kalkınmanın %43.3, sulamanın %41.7 oranında çözdüğü görülmüştür.

Ortaklar kooperatifin başarılı olmasını %49.5 oranında yöneticilerin etkin ve dürüst çalışmasına bağlamışlardır. Daha önce ortakların yöneticilerin çalışmasından

memnunluk konusundaki görüşleri (%79.8) ile karşılaştırıldığında ortaklar açısından çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yine kooperatif kimliğinin geliştirilmesi açısından üst örgütlerin çalışmaları değerlendirilmiş, kooperatif yöneticilerinin %95' i üst örgütlerin kooperatifçilik eğitimi vermesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Tavsiye Kararında kooperatiflere devlet desteğinin kooperatifçilik değerleri ve ışığında olması gerektiği belirtilmiş, devletin ancak kamusal ve sosyal amaçların gerçekleşmesi söz konusu olduğunda genel olarak kooperatifleri değil, türlerine göre kooperatif faaliyetlerinin desteklenmesi gerektiği, diğer işletme ve sosyal organizasyonlar ile eşit biçimde muameleye tabi tutulması, dezavantajlı gruplar için finansman kaynaklarına ulaşması gibi tedbirler alması gerektiği belirtilmiştir. Ankete katılan yöneticilerin %63'ü kooperatiflerin devlet yardımına ihtiyacı olduğunu ancak devletin müdahalesini istemediklerini belirtmişlerdir. %19.5'i devletin hiçbir şekilde müdahalesini istememektedir.

Yeni Tavsiye Kararı, kooperatiflerin işçi ve işveren örgütleri ve diğer toplumsal örgütlerle iyi ilişkiler içinde bulunmaları, ortakların çıkarları ve toplum yararının korunması amacıyla ortak çalışmalarda bulunmalarını öngörmektedir. Araştırmada kooperatiflerin sendikalar dışında diğer kuruluşlarla ilişkilerinin iyi olduğu görülmüştür.

Yerel kalkınmaya aktif katılım ve istihdam yaratma; bölge kalkınması için kooperatiflerin herhangi bir faaliyeti olmadığı %51.2 oranında belirtilmiştir. Faaliyette bulunduğunu düşünen ortakların %75' i üretim ve yaşam için gerekli olan ihtiyaçları karşılayarak katkıda bulunduğunu düşünmektedir. Bölgede istihdam yaratma açısından yöneticiler %53.7 oranında olumlu görüş bildirmişlerdir. Ancak ortaklar bu konuda %71.4 oranında olumsuz görüş bildirmişlerdir. Bölgede iş olanağı yaratabilme açısından en fazla su ürünleri kooperatifi %69.7 oranında yer almış bunu tarım satış kooperatifi %31.6 izlemiştir. Tarım kredi kooperatifi ortaklarının %97.7'si iş olanağı yaratamadığı görüşünde birleşmişlerdir.

Kooperatif yöneticilerinin %46.3' ü kooperatifleri ekonomik krizden çıkış yolu olarak görmektedirler. Ancak araştırmada yöneticiler ülkemizdeki kooperatifleri ulusal ve uluslararası alanda rekabet edecek ve gelişmeyi sağlayacak güce ve potansiyele sahip olmadıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 7.6.1.).

Ülkemizde ulusal ve uluslar arası ekonomide rol oynayan önemli kooperatif türü olarak karşımıza tarım satış kooperatifleri çıkmaktadır. Bu kooperatifler ülkemizde 17 bölge birliği ile piyasada farklı ürünlerle faaliyetini sürdürmekte ve ihracat yapmaktadır. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri, yasında yer alan bir maddeden dolayı yıllarca devlet adına destekleme alımında bulunmuşlardır ve devlet bu birliklerin yönetiminde söz sahibi olmuştur. Destekleme alımları sonucu oluşan zararlar bu birliklerin zararları olarak lanse edilmiştir. Dolayısıyla kooperatifler devleti zarara uğratan sektör durumuna gelmiştir. Bu durumu ortadan kaldırmak için 2000 yılında yasa değişikliğine gidilmiştir. Yasanın oluşturulma ve uygulanma süreci için Yeniden Yapılandırma Kurulu oluşturulmuştur. Tavsiye Kararında belirtilenin aksine devlet bu kurulda da ağırlığını göstermiştir. Yasanın çarpıcı bir maddesi bu birliklerin sahip oldukları işleme tesislerinin 3 yıl içinde Anonim Şirkete dönüştürülecek olmasıdır. Bu işlem gerçekleştiğinde bu kooperatifler ulusal ve uluslar arası ekonomide etkili bir biçimde var olamayacaklardır. Bunun ekonomik boyutu yanında sosyal boyutu da göz ardı edilmiştir. Kooperatiflerin piyasadaki dengeleyici rolleri, ortaklarının tarımsal faaliyetlerini sürdürme istekleri, ürünlerin gerçek fiyatına değerlendirilmesi gibi sorunlar daha da artacaktır. Dolayısıyla ulusal gelişmenin önemli bir ayağı ortadan kalkmış olacaktır.

Uluslar arası işbirliği açısından değerlendirdiğimizde; Tavsiye Kararı, istihdam ve gelir yaratılması, mevzuat, eğitim yöntem ve teknikleri, teknoloji ve ürün standardı konularında örnek olayların değiş tokuşunda ve kooperatif gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliği geliştirilmesi konusunda geniş kapsamlı bir uluslararası işbirliği çağrısında bulunmaktadır. Ayrıca, kooperatifler konusunda ortak bölgesel kurallar ve yasalar çıkarılması olanaklarının araştırılmasını da önermektedir.

Yöneticilerin %41.5'i kooperatiflerin uluslararası rekabet ortamında ulusal ve uluslararası açıdan rekabet edecek kadar ekonomik güce ve potansiyele sahip olmadığını, %14.6' sını her sektörde rekabetin gelişeceğini, üretimin kalitesinin artacağını belirtmiştir. %14.6' sını ise görüş bildirmemiştir.

Yöneticilerin %21.9' u AB'ye üyelik konusunda kooperatiflerin rol oynayacak güce sahip olmadıklarını, %19.5' i rolü olamayacağını, %19.5' i tabanda AB konusunda fikir birliği oluşturabileceğini ve örgütlenmeye katkı sağlayabileceğini belirtmişlerdir. %19.5' lik bir oran görüş bildirmemiştir.

Ülkemizde Türkiye Milli Kooperatifler Birliği, Türk Kooperatifçilik Kurumu ve bazı merkez birlikleri Uluslar arası Kooperatifler Birliği' ne (ICA) üyedirler. Ülkemizin birden fazla ve farklı bakış açlarına sahip üst örgüt tarafından temsil edilmesi bir avantaj gibi görölse de, mevzuat, eğitim yöntem ve teknikleri, istihdam ve gelir yaratılması gibi konularda bilgi alışverişini güçleştirebilir. Ülkemizin belirli konularda tek bir üst örgüt tarafından temsil edilmesi Tavsiye Kararını uygulamada kolaylık sağlayacaktır.

Türk kooperatifçiliğinin varolan mevzuat sorununun çözümlenmesi ve kooperatiflerin tek bir çerçeve yasa altında faaliyet göstermesi gerekir. Tavsiye Kararında da belirtildiği gibi, kooperatiflerle ilgili yasa ve yönetmeliklerin hazırlanmasında, yasalarda değişiklik yapılmasında ve ilgili politikaların saptanmasında hükümetler işveren ve işçi kuruluşları ile kooperatif örgütlere danışmalıdır.

İşçi ve işveren kuruluşları ile kooperatifler arasındaki ilişkilerin de geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kuruluşlar kooperatifçiliği teşvik etmeli, teknik, finansal ve ticari destekleme hizmetleri sağlanmasında kooperatiflere destek olmalıdırlar.

İş hacmi fazla olan kooperatiflerde kooperatif işletmelerin başına getirilecek atanmış kişilerin profesyonel yönetici olmalarında yarar vardır. Bu yöneticilerin girişimcilik ve yönetim becerileri geliştirilmelidir. Ulusal ve uluslar arası alanda rekabet edebilmek için bu becerilerin yanında kooperatifçilik ilke ve değerleri çerçevesinde karar almalıdırlar.

Tavsiye Kararı' nın oluşturulma aşamasında yaşanan gelişmeler ve kabulünden sonra Karar için ilgili bakanlık tarafından henüz herhangi bir işlem yapılmaması bu konuya gereken önemin verilmediğini ortaya koymaktadır. Tavsiye Kararı' nın oluşturulma aşamasında Çalışma Bakanlığı Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından ülkemizde birçoğu devlet kuruluşu olan teşkilat ve bakanlıklara, işçi ve işveren sendikalarına ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği' ne görüş alınmak üzere ILO tarafından gönderilen anketler yollanmıştır (EK-E). Anketlerden elde edilen yorumların 89. Çalışma Konferansı' nda ülkemizin görüşleri olarak ele alınması gerekiyordu. Ancak bürokratik nedenlerden dolayı bu kuruluşların bildirdikleri görüşler dikkate alınmadan sadece "Evet" ve "Hayır" cevapları aktarılmıştır. Bunun yanında Konferansa katılan hükümet ve sendika temsilcilerinin Türkiye' deki kooperatifçilik

faaliyetleri, sorunları vb. konularda yeterli bilgiye sahip olmamaları da ülkemizde kooperatifçiliği etkileyecek önemli kararların alınmasını zorlaştırmaktadır. Bu gibi durumlarda Konferanslara konu uzmanlarının götürülmesi yerinde olacaktır.

Tavsiye Kararı' nın uygulamada yer alması henüz gerçekleşmemiştir. Türkiye Milli Kooperatifler Birliği' nin bu konuda çalışmaları olsa da, ilgili bakanlık tarafından bir çalışma yapılmadığı belirtilmiştir. Bakanlık yetkililerinin kooperatifçilik ilke ve değerleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları Tavsiye Kararı' nın uygulanmasında da sorunlar yaratmıştır. Tavsiye Kararını uygulamakla yükümlü olan Bakanlığın bu görevi Kararın oluşturulma aşamasından itibaren her türlü çalışmayı çıkardığı dergi ile tüm Türk kooperatifçilerine duyuran Türkiye Milli Kooperatifler Birliği' ne devredilmesi veya yetki vermesi yerinde olacaktır. Bu bağlamda karşılıklı görüş alışverişi de sağlanabilir. Dolayısıyla uygulamada yaşanan bürokratik engeller ve zaman kaybı ortadan kalkmış olur. Herşeyin hızla değiştiği dünyada kooperatifçiliğimizin hak ettiği yere ulaşabilmesi için bu işlemin yapılması yerinde olacaktır.

Türk kooperatifçiliği, özerklik ve bağımsızlık karakterine zarar gelmeyecek şekilde, devlet tarafından desteklenmelidir. Kooperatifler ekonomide oynadıkları rol ve ortaklarına sağladığı yararlar nedeniyle toplum için yaşamsal öneme sahiptirler.

Uluslar arası Çalışma Örgütü' ne üye tüm ülkelerce kabul edilen 193 No'lu Kooperatifçiliğin Teşviki Tavsiye Kararı evrensel bir konumdur. Bu Kararın uygulamaya konulması ve AB Uyum Paketi içerisinde yer alması ülkemiz açısından olumlu bir gelişme olabilir.

KAYNAKLAR

- www.ilo.org, Uluslar arası Çalışma Örgütü İnternet Sitesi.
- www.calisma.gov.tr, Çalışma Bakanlığı İnternet Sitesi.
- www.tisk.org.tr, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu İşveren Dergileri Haziran 2001 Bülteni.
- www.die.gov.tr, Devlet İstatistik Enstitüsü İnternet Sitesi.
- ANONİM, 1990., Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları, Ankara.
- ANONİM, 1995., Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları, Ankara.
- ANONİM, 1999a., Türkiye Koop Dergisi, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği, Temmuz, s.16.
- ANONİM, 1999b., Türkiye Koop Dergisi, Ekim, s.16.
- ANONİM, 2000a., Türkiye Koop Dergisi, Nisan- Mayıs, s.15.
- ANONİM, 2000b., Türkiye Koop Dergisi, Aralık, s.11-12.
- ANONİM, 2000c., Uzun Vadeli Strateji Planı ve 8. 5 Yıllık Kalkınma Planı.
- ANONİM, 2001a., ILO, International Labour Conference, 89. session 2001, Promotion of Cooperatives Report V(1), Geneva,2001.
- ANONİM, 2001b., Türkiye Koop Dergisi, Ocak, s.11-12.
- ANONİM, 2001c., DİE, Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar, Mayıs-Haziran, s.178.
- ANONİM, 2002a., Çalışma Bakanlığı Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Dokümanları
- ANONİM, 2002b., XVII. Milletlerarası Kooperatifçilik Kongresi, 31 Ekim-2 Kasım,s.105-109, Ankara.
- ANONİM, 2003., Türkiye Koop Dergisi, Şubat, s.15.
- ARIKAN, R., Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma, Tutubay Yayınları, Ankara, 1995.
- COCHRAN,W.C., Sampling Techniques, 2nd Ed., A Wiley International Edition, 1963.
- ÇIKIN, A., NERGİS, N.K., AB ve Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik Hareketleri, s.269.
- DUYMAZ, İ., 1995., Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin Yeniden Yapılanması, Ekonomi Forumu, Friedrich Ebert Vakfı.
- İNAN, İ.H., 2001., Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, 5.Baskı.Tekirdağ
- İNAN, İ.H., KUMKALE, İ., GAYTANCIOĞLU, O., Trakya’da Kırsal Kesimin Örgütlenmesinde Tarım Kooperatifleri, Üretici Birlikleri ve Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin Rolü, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları No: 91, s.17, 33, Ankara, 1999.
- LIDLAW, A. F., 2000 Yılında Kooperatifler, (Çeviren Haluk UZEL), Yol Koop Yayınları No.7,s.43, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara,1981.
- MCCLAVE, J.T., BENSON, P.G., Statistics for Business and Economics, 4th Ed. Dellen Pub. Co., San Fransisko,1988.

- MURALT, J. V., 1993.,** Dünya Kooperatifçiliğinde Son Gelişmeler, ‘. Kooperatifçilik Kurultayı, 26-27 Haziran, TMKB Yayın No:4, Ankara.
- MÜLAYİM, Z.G., 1999,** Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Yenilenmiş Üçüncü Baskı, s.48-57, 97-106, Ankara.
- ÖZDEMİR, G., MÜLAYİM, Z.G.,** Tekirdağ İlinde Tarımsal Kooperatiflerde Ortak İlişkileri, Kooperatif Dünyası Dergisi, Sayı 314, s.2-12, 1997.
- SEMERCİ, A.,** Doktora Tezi, Trakya’da Tarımsal Yapı ve Başlıca Tarım Ürünlerinde Verimlilik Analizleri, s.46, 53, Tekirdağ 1998.
- ÜRPER, Y.,** Türkiye’de Hükümetlerin Kooperatifçilik Politikaları ve Sonuçları (1960-1980), Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:83, Eskişehir, 1990.

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında İstanbul' da doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Silivri' de tamamladım. 1996 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Meslek Yüksekokulu Kooperatifçilik Programı' ndan, 1999 yılında Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü' nden mezun oldum.

2000 yılında Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü' nde yüksek lisans eğitimime, 2001 yılında aynı anabilim dalında araştırma görevlisi olarak göreve başladım. Halen Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü' nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım.

EK -A. ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ'NE ÜYE ÜLKELER

- Afganistan
- Almanya
- Amerika Birlesik Devletleri
- Angola
- Antigua ve Barbuda
- Arnavutluk
- Arjantin
- Avustralya
- Avusturya
- Azerbaycan
- Bahama
- Bahreyn
- Banglades
- Barbados
- Belçika
- Belize
- Benin
- Beyaz Rusya
- Birlesik Arap Emirlikleri
- Birlesik Krallık (İngiltere)
- Bolivya
- Bosna Hersek
- Botswana
- Brezilya
- Bulgaristan
- Burkina Faso
- Burundi
- Cezayir
- Cibuti
- Çad
- Çek Cumhuriyeti
- Çin
- Danimarka
- Dominik
- Dominik Cumhuriyeti
- Ekvator
- Ekvator Ginesi
- El Salvador
- Endonezya
- Eritre
- Ermenistan
- Estonya
- Etiyopya
- Fas
- Fiji
- Fildisi Sahili
- Filipinler
- Finlandiya
- Fransa
- Gabon
- Gana
- Gine
- Gine-Bissau
- Grenada
- Guetamala
- Guyan
- Gürcistan
- Haiti
- Hırvatistan
- Hindistan
- Hollanda
- Honduras
- Irak
- İran, İslam Cumhuriyeti
- İrlanda
- İsrail
- İsveç
- İsviçre
- İspanya
- İtalya
- İzlanda
- Jamaya
- Japonya
- Kamboçya
- Kamerun
- Kanada
- Kap Verde
- Katar
- Kazakistan
- Kenya
- Kıbrıs
- Kırgızistan
- Kolombiya
- Komoro
- Kongo
- Kosta-Rika
- Kore Cumhuriyeti
- Küba
- Kuveyt
- Laos Halk Demokratik Cumhuriyeti
- Letonya
- Lesoto
- Liberya
- Libya Arap Cemahiriyesi
- Litvanya
- Lübnan
- Lüksemburg

- Macaristan
- Madagaskar
- Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti
- Malevi
- Malezya
- Mali
- Malta
- Moritanya
- Mauritius
- Meksika
- Mısır
- Moğolistan
- Moldova Cumhuriyeti
- Mozambik
- Myanmar
- Namibia
- Nepal
- Nijer
- Nijerya
- Nikaragua
- Norveç
- Orta Afrika Cumhuriyeti
- Özbekistan
- Pakistan
- Panama
- Papua Yeni Gine
- Paraguay
- Peru
- Polonya
- Portekiz
- Romanya
- Rusya Federeasyonu
- Rwanda
- San marino
- Sao Tome ve Principe
- Senegal
- Seyseller
- Sierra Leone
- Singapur
- Slovakya
- Slovanya
- Solomon Adaları
- Somali
- Sri Lanka
- St. Lucia
- Sudan
- Surinam
- Suriye Arap Cumhuriyeti
- Suudi Arabistan
- Swaziland
- Sili
- Tacikistan
- Tanzania Birlesik Cumhuriyeti
- Tayland
- Togo
- Trinidad ve Tobago
- Tunus
- Türkiye
- Türkmenistan
- Uganda
- Ukrayna
- Umman
- Uruguay
- Ürdün
- Venezuela
- Vietnam
- Yemen
- Yeni Zelanda
- Yugoslavya
- Yunanistan
- Zaire
- Zambia
- Zimbabwe

EK -B. ÜLKEMİZCE ONAYLANAN ILO SÖZLEŞMELERİ

No:	Sözleşmenin Konusu	Türkiye Onay Tescil Tarihi	İLO Kabul Tarihi
2	İşsizlik	14.07.1950	1919
11	Tarım İşçilerinin Dernek Kurma Hakları	29.03.1961	1921
14	Sınai Müesseselerde Hafta Tatili	27.12.1946	1921
15	Terimci ve Ateşçilerin Asgari Yaşı	29.09.1959	1921
26	Asgari Ücret Tespit Usulleri	29.01.1975	1928
29	Cebri Çalıştırma	30.10.1998	1930
34	Ücretli İş Bulma Büroları (2)	27.12.1946	1933
42	Meslek Hastalıklarının Tazmini	27.12.1946	1934
45	Yer Altı İşlerinde Kadınların Çalıştırılması	21.04.1938	1935
58	Deniz İşkolunda Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yaş Hadleri (3)	29.09.1959	1936
59	Sanayi İşlerinde Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yaş Haddi(4)	12.07.1993	1937
77	Gençlerin Tıbbi Muayenesi	02.11.1984	1946
80	Sözleşmelerin Son Maddelerinin Değiştirilmesi	13.07.1949	1946
81	Sanayi ve Ticarete İş Teftişi	05.03.1951	1947
87	Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması	12.07.1993	1948
88	İş ve İşçi Bulma Servisleri Kurulması	14.07.1950	1948
94	Amme Makamı Tarafından Yapılan Mukavelelere Konulacak Çalışma Şartları	29.03.1961	1949
95	Ücretin Korunması	29.03.1961	1949
96	Ücretli İş Bulma Büroları(5)	23.01.1952	1949
98	Teşkilatlanma ve Toplu Müzakere Hakkı	23.01.1952	1949
99	Tarımında Asgari Ücret Tespit Usulleri	23.06.1970	1951
100	Eşit İşe Eşit Ücret	19.07.1967	1951
102	Sosyal Güvenliğin Asgari Normları(6)	29.01.1975	1952
105	Cebri Çalıştırmanın İlgasıP	29.03.1961	1957
111	İş ve Meslekte Ayrımcılık	19.07.1967	1958
115	İşçilerin İyonizan Radyasyondan Korunması	15.01.1968	1960
116	Sözleşmenin Nihai Maddelerinin Değiştirilmesi	02.09.1968	1961
118	Vatandaşlarla Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit Muamele Yapılması(7)	25.06.1974	1962
119	Makinelere Gerekli Koruyucularla Teçhizi	13.11.1967	1963
122	İstihdam Politikası	13.12.1977	1964
123	Yeraltı Madenlerinde İşe Alınmada Asgari Yaş	08.12.1992	1965
127	Tek İşçinin Taşıyabileceği Yükün Azami Ağırlığı	13.11.1975	1967
135	İşletmelerde İşçi Temsilcilerinin Korunması	12.07.1993	1971
138	Asgari Yaş(8)	30.10.1998	1973
142	İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim ve Yönlendirmenin Yeri	12.07.1993	1975
144	Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının Geliştirilmesinde Üçlü Danışma	12.07.1993	1976
151	Kamu Hizmetinde Örgütlenme Hakkının Korunması ve Çalışma Koşullarının Belirlenmesi İşlemleri	12.07.1993	1978
158	İş İlişkilerinin İşveren Tarafından Sona Erdirilmesi	04.01.1995	1982
159	Sakatların Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdamı	26.06.2000	1983
182	Çok Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi	25.01.2001	1999

(1) : 138 sayılı Sözleşmenin onaylanması nedeniyle 30.10.1998 tarihinde ülkemiz tarafından feshedilmiştir.

(2) : 96 sayılı Sözleşmenin onaylanması nedeniyle 23.01.1952 tarihinde ülkemiz tarafından feshedilmiştir.

(3) : 138 sayılı Sözleşmenin onaylanması nedeniyle 30.10.1998 tarihinde ülkemiz tarafından feshedilmiştir.

(4) : 138 sayılı Sözleşmenin onaylanması nedeniyle 30.10.1998 tarihinde ülkemiz tarafından feshedilmiştir.

(5) : Türkiye III Bölüm hükümlerini kabul etmiştir.

(6) : II, III, IV, V, VI, VIII, IX ve X. bölümler onaylanmıştır. Sözleşmenin 1. madde 3. paragrafı gereğince, Hükümet II. Ve VIII. bölümlerden doğan yükümlülükleri 9 d) ve 48 c) maddelerinde belirtilen geçici aykırı hükümler saklı kalmak kaydıyla kabul eder.

(7) : a) dan g)'ye kadar (g dahil) olan sigorta kolları.

(8) : Asgari yaş 15 olarak belirlenmiştir.

EK -C. ILO ANAYASASI MADDE 19

1. Eger Konferans gündemindeki bir madde ile ilgili önerilerin kabul edilmesi konusunda karar verirse, (a) bir uluslararası Sözleşme şeklinde mi yoksa (b) Sözleşme kabulü için zamanın uygun ve elverişli olmadığı konu ve durumda ortaya çıkan koşulları karşılamak üzere bir Tavsiye Kararı şeklinde mi olacağını belirleyecektir.
2. Her iki durumda, bir Sözleşme veya Tavsiye Kararının konferans tarafından kabulü için son oylamada hazır bulunan delegelerin oylarının üçte iki çoğunluğu gereklidir.
3. Konferans, genel uygulamaya yönelik bir Sözleşme veya Tavsiye Kararı hazırlarken, iklim koşulları, sınıai örgütün yetersiz gelişimi ya da diğer özel durumların sanayi koşullarını esaslı şekilde farklılaştırdığı ülkeleri dikkate alacak ve bu ülkelere özgü duruma cevap verebilecek değişiklikleri önerecektir.
4. Sözleşme veya Tavsiye Kararının iki nüshası Konferans Başkanı ve Genel Müdür tarafından imzalanacaktır. Bu nüshalardan birisi Uluslararası Çalışma Bürosu arşivine konulacak, diğeri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne gönderilecektir. Genel Müdür Sözleşme veya Tavsiye Kararının onaylı bir nüshasını üye ülkelerin her birine gönderilecektir.

5- Sözleşme söz konusu olduğunda

- a) Sözleşme tüm üye ülkelere onaylanmak üzere gönderilecektir.
- b) Üye ülkelerden her biri, Konferans oturumunun kapanışından itibaren bir yıllık süre içerisinde veya istisnai koşullar nedeniyle bir yıllık süre ve konferans oturumunun kapanışından itibaren 18 ayı geçmeyecek şekilde sözleşmeyi mevzuat haline getirecek makam veya makamlara sunmayı üstlenir;
- c) Üye ülkeler, Sözleşmenin söz edilen yetkili makam veya makamlara sunulması için bu madde gereğince alınan önlemler ile yetkili sayılan bu makam veya makamlarla ilgili ayrıntılı bilgiler ve bu makamlar tarafından alınan uygulama kararları hakkında Uluslararası Çalışma Bürosu genel müdürüne bilgi verecektir.
- d) Üye ülke, yetkili makam veya makamların olurlarını almış ise Sözleşmenin resmi onayını genel müdüre ileticek ve sözleşme hükümlerine yürürlük kazandırmak üzere gerekli önlemleri alacaktır.
- e) Üye ülke, yetkili makam veya makamların olurlarını alamamış ise, üye ülkeye, yönetim kurulu tarafından istenilen uygun dönemlerde sözleşmeyi ilgilendiren konulara ilişkin mevzuat ve uygulama hakkında sözleşme hükümlerinden herhangi birinin mevzuat, idari önlemler, toplu sözleşme ve diğer şekillerle ne dereceye kadar yürürlüğe konulduğunu ya da konulmasının önerildiğini göstermek ve bu tür sözleşmenin onaylanmasını engelleyen ya da geciktiren güçlükleri belirlemek suretiyle Uluslararası Çalışma Bürosu Genel müdürüne rapor göndermek dışında herhangi bir zorunluluk yüklenmeyecektir.

6-Tavsiye kararı söz konusu olduğunda;

- (a) Tavsiye Kararı ulusal mevzuat ya da başka şekillerde yürürlüğe konulmak amacıyla incelenmek üzere tüm üye ülkelere gönderilecektir.
- (b) Üye ülkelerden her biri konferans oturumunun kapanışından itibaren en fazla bir yıllık süre içerisinde veya istisnai koşullar nedeniyle bir yıllık süre içerisinde yapma olanağı olmadığı takdirde, mümkün olan en yakın sürede ve konferans oturumunun kapanışından itibaren 18 ayı geçmeyecek şekilde Tavsiye kararını mevzuat haline getirmek veya başka türlü önlem almak üzere bu husustaki yetkili makam veya makamlara sunmayı üstlenir;
- (c) Üye ülkeler, Tavsiye kararının söz edilen yetkili makam veya makamlara sunulması için bu madde gereğince alınan önlemler ile yetkili sayılan bu makam veya makamlarla ilgili ayrıntılı bilgiler ve bu makamlar tarafından alınan uygulama kararları hakkında Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürü'ne bilgi verecektir.

(d) Tavsiye kararının söz edilen yetkili makam veya makamlara sunulmasından dolayı üye ülkelere, Yönetim Kurulu tarafından istenilen uygun dönemlerde Tavsiye Kararını ilgilendiren konulara ilişkin o ülkelerdeki mevzuat ve uygulama hakkında Tavsiye Kararı hükümlerinin ne dereceye kadar yürürlüğe konulduğunu ya da konulmasının önerildiğini göstermek ve bu hükümlerin kabul edilmesi ve uygulanması için gerekli görülen veya görülebilecek olan değişiklikleri Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürü'ne rapor göndermek dışında herhangi bir zorunluluk yüklenmeyecektir.

EK-D. Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişimlerinde Kooperatiflerin Rolü Hakkındaki 127 Sayılı Tavsiye Kararı

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Genel Konferansı, Uluslararası Çalışma Ofisi'nin Yönetim Kurulu tarafından Cenevre'de toplantıya çağrıldı ve 1 Haziran 1966'da konferansın 50. Oturumunda Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişimlerinde Kooperatiflerin Rolü hakkındaki kesin önerilerin kabul edilmesine karar verildi. Oturumun gündemindeki 4. madde, ve karar verilen bu öneriler Tavsiye Kararı şekline getirildi. Aşağıdaki Tavsiye, 21 Haziran 1966'da kabul edildi. Bundan Kooperatifler (Gelişmekte Olan Ülkelerdeki) Tavsiyesi olarak söz edilmelidir.

I. Uygulama alanı

1. Tüketim kooperatifleri, arazi iyileştirme kooperatifleri, tarımsal ürün ve işleme kooperatifleri, kırsal tedarik kooperatifleri, tarımsal pazarlama kooperatifleri, balıkçılık kooperatifleri, hizmet kooperatifleri, el sanatları kooperatifleri, çalışanların ürün kooperatifleri, işçilik anlaşmalı kooperatifler, kooperatif tasarruf ve kredi birlikleri ve bankaları, konut kooperatifleri, taşımacılık kooperatifleri, sigorta kooperatifleri ve sağlık kooperatiflerini içeren tüm kooperatif türleri bu Tavsiye Kararını uygular.

II. Kooperatiflerle ilgili politika amaçları

2. Kooperatiflerin kurulması ve gelişmesi; gelişmekte olan ülkelerde insani gelişme kadar, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme açısından ekonomi için en önemli araçlardan biri olarak dikkate alınmalıdır.

3. Kooperatifler aşağıda belirtilen amaçlar doğrultusunda kurulmalı ve geliştirilmelidir:

(a) sınırlı kaynakları ve fırsatları olan kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel konumlarını geliştirmek ve girişimcilik ruhunu teşvik etmek.

(b) bireysel ve ulusal para kaynaklarını artırmak için tasarrufu teşvik etmek, tefeciliği ortadan kaldırmak ve krediyi doğru kullanırmak,

(c) yedek akçenin eşit dağılımını sağlayarak ve ekonomik faaliyetin demokratik kontrolünü artırarak ekonomiye katkıda bulunmak

(d) kaynakların etkin kullanımıyla ulusal geliri, ihracat gelirlerini ve istihdamı artırmak, örneğin tarım reformu uygulanmasında ve arazi tahsisinde bölgesel hammaddeyi işleyecek, modern endüstrinin gelişimini sağlayacak verimli yeni araziler hedeflenmelidir,

(e) barınma, sağlık, eğitim ve iletişim gibi alanlarda sosyal şartları ve hizmetleri geliştirmek

(f) ortaklarının genel ve teknik bilgi seviyesinin artmasına yardım etmek

4. Gelişmekte olan ülkelerin hükümetleri kooperatiflerin bağımsızlıklarını ve diğer özelliklerini etkilemeksizin, onlara ekonomik, finansal, teknik ve kanuni yönden yardım ve teşvik sağlamalıdır.

5. (1) Böyle bir politika geliştirilirken, kooperatiflerin ülkenin gelişmesinde oynayabileceği rol, ekonomik ve sosyal koşullar, mevcut kaynaklar dikkate alınmalıdır.

(2) Bu politika gelişme planlarına, kooperatiflerin başlıca özellikleri ile tutarlı olduğu ölçüde entegre edilmelidir.

6. Bu politika, gözlem altında tutulmalı ve sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar ile teknolojik süreç uyarlanmalıdır.

7. Politikanın uygulanmasında -eğer mümkünse- mevcut kooperatifler de bu formülasyona dahil edilmelidir.

8. Politikanın uygulanmasında, organizasyonların ortak amaçlarına uygun bir şekilde kooperatif hareket formülasyon içerisinde işbirliği aramaya teşvik edilmelidir.

9. (1) İlgili idari teşkilatlar, ulusal ekonomik planlar ile genel ekonomik önlemlerin belirtilmesi arasında ilişki kurmalıdır. En azından bu tür plan ve önlemlerle kooperatiflerin faaliyetleri taahhüt altına girer. Bunun yanı sıra kooperatifler böyle plan ve önlemlere kendi temel özellikleriyle tutarlı olduğu sürece uygulamalarıyla ortak olmalıdırlar.

(2) Bu tavsiyenin Paragraf 7, Paragraf 9 ve altparagraf (1) de açıklanan amaçları için, kooperatif federasyonlarının kendi üye birliklerini mahalli, bölgesel ve ulusal seviyelerde temsil etmelerine izin verilmelidir.

III. Kooperatiflerle ilgili olarak politikaları uygulama yöntemleri

A. Mevzuat

10. Mevcut kooperatiflerin müracaatlarını içeren bütün uygun önlemler alınmalıdır.

(a) Aleyhte davranarak kooperatiflerin gelişimini engelleyen etkiye sahip, kanun ve düzenlemelerde bulunan şartları meydana çıkarmak ve elimine etmek

örneğin: vergilendirme veya lisans ve kotaların tahsisi ve başarısızlıkları durumunda kooperatiflerin özel karakterini dikkate almak veya kooperatiflerin belirli işlem kurallarını hesaba katmak

(b) gelecekteki kanun ve düzenlemelerin benzer şartları kapsamından kaçınmak;

(c) mali yasalar ve düzenlemeleri kooperatiflerin özel durumlarına uyarlamak.

11. Kooperatiflerin kuruluşu ve fonksiyonlarıyla ilgili kanun veya düzenlemeler olmalı ve aynı dönemlerdeki diğer girişimlerden daha az olmayacak şekilde kendi haklarının korunması sağlanmalıdır. Bu kanun ve düzenlemeler kooperatiflerin tüm kategorilerine uygulanabilmelidir.

12. (1) Böyle kanunlar ve düzenlemeler her durumda aşağıdaki hükümleri içermelidir.

(a) bir kooperatifin başlıca özelliklerini ortaya çıkaran tanımı veya tanımlanması, yani gönüllü olarak biraraya gelmiş insanların ortak amaçlar doğrultusunda demokratik olarak kontrol edilen bir yapıda, ortakların aktif katılımıyla gereken sermayenin ve risklerle girişimlerden elde edilen kazançların adil paylaşımı

(b) kooperatifin amaçları, kurulması ve tescili için gerekli işlemler, bu kanunların değişikliği ve kooperatifin sona erdirilmesinin tanımlanması

(c) ortaklık koşulları, her ortaklık payının alacağı maksimum miktar gibi, uygun durumda, ortaklığı kabul ettiği anda ödemesi gerekli olan ortaklık payının oranı ve tüm ödemeler için izin verilen süre, ortakların görevleri ve hakları daha da ayrıntılarıyla kooperatif kanunlarında belirtilmelidir.

(d) yönetim, idare ve iç denetim, ve yetkili organların kuruluş ve işleyişi için prosedürlerin yöntemleri

(e) kooperatif isminin korunması

(f) kooperatiflerin dış denetimi ve yol göstermesi ile kanun ve düzenlemeleri için yaptırım mekanizması

(2) Kanunlar veya düzenlemeler için sağlanan prosedürler, özellikle kayıt prosedürleri kooperatiflerin yapısı ve gelişimini engellemeyecek şekilde basit ve pratik olmalıdır.

13. Kooperatiflerle ilgili yasalar ve yönetmelikler kooperatiflerin federasyon kurmalarına yetki verilmelidir.

B. Eğitim ve Öğretim

14. Gelişmekte olan ülkelerin insanları arasında kooperatifin prensiplerinin, metodlarının, olanak ve kısıtlarının olabildiğince geniş ölçekte yayılması için önlemler alınmalıdır.

15. Konu hakkında uygun eğitim sadece kooperatif okullarında, liselerde ve diğer özelleşmiş merkezlerde değil, bunun yanında aşağıdaki eğitim kurumlarında da verilmelidir.

- (a) üniversiteler ve yüksek öğrenim merkezleri
- (b) öğretmen eğitim kolejleri
- (c) tarım okulları ve diğer yerel eğitsel kuruluşlar ve çalışanların eğitim merkezleri
- (d) liseler
- (e) ilköğretim

16. (1) Kooperatif ilkeleri ve yöntemlerindeki pratik tecrübenin desteklenmesi maksadıyla, okullardaki ve fakültelerdeki öğrenci kooperatiflerinin yapılması ve işlemesi desteklenmelidir.

(2) Benzer biçimde, işçi ve işveren organizasyonları kooperatifçiliği teşvik etmeli ve kooperatiflerin desteklenmesine yönelik planların gerçekleştirilmesinde yardımcı olmalıdır.

17. İlk olarak yerel düzeydeki yetişkin nüfusa kooperatiflerin prensipleri, yöntemleri ve imkanlarının tanıtılması konusunda adımlar atılmalıdır.

18. Kitaplar, konferanslar, seminerler, çalışma ve tartışma grupları, gezici eğitimciler, kooperatif sorumluluklarındaki rehber turları, basın, filmler, radyo ve televizyon ile diğer kitle iletişim araçlarının tam kullanımı sağlanmalıdır bunlar her ülkenin özel durumlarına uyarlanmalıdır.

19. (1) Koşullar, kooperatif yayıncıları ve reklamcılar kadar, kooperatif personelinin, ortaklarının ya da diğer ofis çalışanlarının gerektiğinde kooperatifçilik prensipleri ve metodları konusunda eğitimini ve uygun teknik eğitimi de içerecek şekilde hazırlanmalıdır.

(2) Varolan nitelikler yetersiz kaldığında, uzmanlaşmış öğretmenler yada kooperatif hareketinin liderleri ülkenin ihtiyaçlarına uyarlanmış öğretim materyalleri ile uzmanlaşmış kolej (yüksek öğrenim kurumları) yada okullarda eğitim verilmesini sağlamalıdır; bu tür uzmanlaşmış kuruluşlar oluşturulmazsa, muhasebe, ticaret ve yönetim (iş idaresi) okullarının desteğiyle yazışma yoluyla yada işbirliği üzerine eğitim verilmelidir.

(3) Uygulamalı eğitim özel programlarının kullanımı üyelerin öğretimi ile basit ve ileri eğitimine katkıda bulunan yöntemlerden biri olmalıdır, bu programlar yerel kültürel durumları, ve okuryazarlık ile temel aritmetik bilgisi gereksinimini hesaba katmalıdır.

C. Kooperatiflerin finansal yardımına destek

20. (1) Kooperatiflere, girişimde bulunacakları zaman ya da büyümeyle ilgili sorunlarla karşılaştıklarında ya da yapısal değişim için dışarıdan finansal yardım verilmelidir.

(2) Böyle bir yardım, kooperatiflerin bağımsızlığına veya çıkarına aykırı hiçbir yükümlülüğü gerektirmemelidir ve kooperatif ortaklarının çabası ve girişimin yerine geçmekten ziyade teşvik etmeyi tasarlamalıdır.

21. (1) Bu tür bir yardım borç veya kredi garantisi şeklinde olmalıdır.

(2) Vergilerden muafiyet ya da vergi indirimleri ya da yardımları da özellikle mali yardım için sağlanabilmelidir

- (a) tanıtım, teşvik edici ve eğitsel kampanyalar
- (b) kamuyu ilgilendiren konularda görevler açıkça belirtilmeli

22. Bu yardım kooperatif tarafından yapılmamalı, tercihen hükümet ya da diğer kamu kurumları tarafından verilmelidir. Yardım kaynakların dağılımının aşırı kullanımından kaçınacak şekilde koordine edilmelidir.

(1)Yardım ve vergi muafiyeti veya indirimler, ulusal yasalar ve düzenlemelerin belirlediği koşullara göre özellikle de yardımın nerede kullanılacağı ve miktarı, dolayısıyla borçlanma koşulları ve kredi garantisi her duruma göre kendi içinde tanımlanmalıdır.

(2)Konuya hakim yetkililer maddi yardımın kullanımı ve borçlanma durumunda paranın geri ödemesi koşullarını yeterince açıklar şekilde danışmanlık yapmalıdır.

23. (1)Yardımlar, vergi muafiyetleri ya da indirimleri ve özellikle yapılan yardımın miktarının ve kullanımının arasındaki ilişki ulusal yasalar ve düzenlemeler tarafından belli durumlara bağlı olmalıdır. Bu yüzden borçlanma şartları ve kredi garantileri her durumda belirlenmiş olmalıdır.

(2)Yetkili otorite; borçlanma durumunu ve finansal yardımın kullanımını garanti altına almalıdır. Borç ödemeleri uygun bir biçimde denetlenir.

24. (1)Kamu yada yarı-kamu kaynaklarından sağlanan finansal yardım bir ulusal kooperatif bankası ya da olmadığı taktirde, bu kaynakların sorumluluğunu alabilen diğer merkezi kooperatif kuruluş vasıtasıyla kanalize edilmelidir. Uygunsa yardım, bu gibi kuruluşların kuruluşunu bekleyene kadar, doğrudan birim kooperatiflere verilebilir.

(2) Bu Tavsiyedeki paragraf 20. alt paragraf 2 ye göre özel kuruluşlardan alınan maddi yardım doğrudan birim kooperatiflere verilebilir

İdari Yardım

25. Başlangıçtan beri, kooperatifin yönetim ve idaresinde ortaklar tarafından seçilmiş kişiler ve ortakların sorumluluğu zorunlu iken, yetkili otorite uygun durumda ve normal olarak başlangıç dönemi için sadece

(a) yetkili personeli sağlamada ve ücretinin ödenmesinde kooperatiflere yardım etmelidir

(b) rehberlik ve danışmanlık için kooperatif şahısların yetkisini dilediği gibi kullanabilme hakkı verilmelidir.

26. (1)Genel olarak kooperatifler, rehberlik ve danışmanlık hizmeti sağlayabilmelidir. Bu hizmetler teknik konularda olduğu kadar yönetim ve idare ile ilgili konularda da kooperatif personelinin, organlarının ve ortaklarının sorumluluğuna ve özerkliğine saygı duymalıdır.

(2) Bu tür bir tavsiye ve danışmanlık hizmeti tercihen kooperatifler federasyonu ya da yetkili bir otorite tarafından verilmelidir.

D. Uygulama için Sorumluluk ve Denetim

27. (1) Kooperatifler, yasalara göre kurulduklarından, amaçlarına uygun olarak faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak için tasarlanmış denetim formlarından birine tabi olmalıdırlar.

(2) Denetim tercihen kooperatifler federasyonun ya da yetkili otoritenin sorumluluğunda olmalıdır.

28. Kooperatifler federasyonu için birleşen kooperatiflerin hesaplarının denetimi federasyonun sorumluluğunda olmalıdır. Böyle bir federasyon kurulmadığı taktirde ya da federasyon bu hizmeti sağlayınca kadar yetkili otorite ya da yetkili bağımsız bir kurul bu görevi üstlenebilir.

29. Bu Tavsiyenin 27. ve 28. paragraflarında bahsedilen bu önlemler şu şekilde planlanmalı ve yürütülmelidir:

(a) kooperatiflerin iyi şekilde yönetim ve idaresini sağlamak,

(b) 3. tarafları korumak,

(c)kooperatif ortaklarına ve çalışanlarına tam bir eğitim fırsatı sağlamak, bunu sağlarken pratik yapmak ve hataları değerlendirmek.

30. (1) Kooperatiflerin teşvik etmenin fonksiyonu, kooperatiflerle ilgili eğitimin tüm gereksinimlerini sağlamak ve kooperatiflerin personel ortaklarının ve ofis çalışanlarının eğitimi için çalışmak ve onların organizasyonlarına verilen yardım, tutarlı iş için tercihen merkezi bir kurul tarafından yerine getirilmelidir.

(2) Bu fonksiyonların yerine getirilmesi tercihen bir kooperatifler federasyonunun sorumluluğunda olmalıdır. Böyle, bir yetkili otorite kuruluncaya kadar, uygun olan yerlerde diğer yetkili kurullar bu görevi üstlenebilirler.

31. (1) Bu Tavsiyenin 30. paragrafında bahsedilen bu fonksiyonlar, uygun olduğu durumda tam zamanlı iş olarak yerine getirilmelidir.

(2) Bu tür görevlerin yerine getirilmesi bu konuda özel eğitim almış kişiler tarafından sağlanmalıdır; bu tür eğitim bu konuda uzmanlaşmış kurumlarca temin edilmeli ya da Tavsiye Kararının 19. paragrafında söz edilen uygun yerlerdeki fakülte ve okullardaki özel kurslar sayesinde gerçekleştirilmelidir.

32. Bu yetkili otorite kooperatiflerin büyümesine ve faaliyetlerine ilişkin rapor ve istatistikleri en azından yılda bir kez toplamalı ve yayınlamalıdır.

33. Diğer mevcut kuruluşların ya da kooperatiflerin federasyonlarının hizmetleri araştırma ihtiyacını yeterince gideremediğinde, tecrübe ve yayınların değiştirilmesi hizmeti sağlayan özel kuruluşlar mümkün olduğu takdirde bütün ülkede yada birkaç bölgede kurulmalıdır.

IV. Uluslararası İşbirliği

34. (1) Gelişmekte olan ülkelerdeki kooperatiflere sağlanan teşvik ve yardım için ortaklar mümkün olduğu ölçüde işbirliği yapmalıdırlar.

(2) Bu işbirliği:

(a) gelişmekte olan ülkeler arasında,

(b) özel bir bölgedeki ülkeler arasında, özellikle bölgesel örgüt yapılarının bulunduğu ülkelerde, mevcut organizasyon varsa,

(c) gelişmekte olan ülkelerde ve kooperatifçilik hareketinin kuruluşu eskiye dayanan ülkeler arasında göze alınmalıdır.

(3) Uygun olduğunda, ulusal kooperatif organizasyonlarının böyle bir işbirliği için yardımı sağlanmalı ve yardımın kullanımı uluslararası kooperatif organizasyonlarının ve diğer ilgili uluslararası kurulların çabalarını düzenlemek maksadıyla bilhassa yapılmalıdır.

(4) Bu işbirliği aşağıda belirtilen önlemleri kapsamalıdır:

(a) hükümet dışı ve hükümet içi, farklı kuruluşları içeren koordine edilmiş programlar biçiminde gelişmekte olan ülkelerdeki kooperatifçilik hareketine teknik yardımın artırılması.

(b) kooperatif yetkili personelinin ve ofis çalışanlarının eğitiminde ve işbirliğinin sağlanması, mevzuat tasarisının hazırlanmasına katkıda bulunma, eğitim için işitme ve görme araçları, ders kitapları ve bilginin hazırlanması ve sunulması.

(c) nitelikli personelin değişimi,

(d) burs verme,

(e) uluslararası seminerler ve tartışma gruplarının organizasyonu,

(f) malların ve hizmetlerin kooperatifler arasında değişimi,

(g) gelişmekte olan ülkelerde kooperatif hareketlerinin yapısı, çalışma yöntemleri ve sorunlarıyla ilgili sistematik araştırmaların başlatılması.

V. Özel Problemlerle İlgilenen Kooperatiflerin Rolü ile İlgili Özel Koşullar

35. Anlaşılmalıdır ki, kooperatifler belirli durumlarda gelişmekte olan ülkelere has problemlerle ilgili özel bir role sahip olabilirler.

36. Önerilerin kullanımını, bundan yararlananların yaşam düzeylerindeki gelişmeyi ve tarım reformunun başarıyla uygulanmasını kooperatiflerin çeşitli türleri sağlayabilir. Bunlar aşağıda bu Tavsiyenin ekler kısmında verilmektedir.

EKLER

1. Kooperatifler genel ekonomik ve sosyal gelişimi teşvik eden ve kırsal kalkınmaya doğrudan etki eden araçlar olarak, aynı zamanda kırsal halkın eğitimsel ve kültürel değerlerini dikkate alarak, tarımsal reform programların gerçekleştirilmesinde yaşamsal role sahip olabilirler.

2. Tarımsal reformların hazırlanmasında ve planlanmasında, kırsal halkın çıkarlarını savunmada ve problemlerini çözmeye kooperatifler bir araç olarak kullanılmalıdır. Onlar aynı zamanda tarımcılar arasında bilgi akışını sağlamada hizmet etmeli, tarımsal reformların ilkelerinin ve yöntemlerinin iyi anlaşılmasına yardımcı olmalıdır.

3. Tarım reformunun aşamalarına ve değişik koşullarına uygun kooperatif türlerinin geliştirilmesine özel önem verilmelidir. Kooperatifler üreticilerin işletmelerini etkin ve verimli bir şekilde işletmelerine yardımcı olmalı ve ortakların yönetime katılmalarını sağlamak için olabildiğince kolaylık sağlamalıdır.

4. Uygun olduğu yörelerde arazi kullanma kooperatifinin gönüllülük esasına dayanan formları teşvik edilmelidir. Bu formlar belirli hizmetlerin ve tarımsal faaliyetlerin organizasyonundan, arazi, işgücü ve her türlü ekipmanın bir araya getirilip kullanılmasıyla toplu tarım (arazi kullanma kooperatifleri) uygulanmasına kadar değişebilir.

5. Kooperatifler aracılığıyla uygun olan her yerde parçalar halindeki arazilerin gönüllü birleştirilmesi teşvik edilmelidir.

6. Mülkiyetin transferi veya büyük işletmelerin bölünmesi için ileride yapılacak tarımsal reformlarda arazi kullanma kooperatiflerinin organizasyonu dikkate alınmalıdır.

7. Özellikle araziyi ıslah ve geliştirme programlarında ve kırsal yerleşimle ilgili olarak ortak tarımsal işletme faaliyetlerinin ve hizmetlerinin düzenlenmesi için mevcut kooperatiflerin kurulması düşünülmelidir.

8. Tarımsal reformlardan yararlananların ve küçük çiftçilerin aşağıdaki hizmetlerden yararlanabilmeleri için kredi kooperatiflerinin ve kooperatif bankalarının geliştirilmesi teşvik edilmelidir

(a) üreticilere makine ve ekipman satın almaları için kredi sağlamak

(b) sermaye birikimi sağlamak ve tasarruflarında bulunmak için çiftçilere yardım ve onları teşvik etmek

(c) normalde örgütlenmiş kredi kaynaklarına ulaşamayan tarım işçileri de dahil olmak üzere kırsal ailelerin tasarruflarında bulunmalarını teşvik etmek için kredi sağlamak.

(d) Özel devlet kredi programlarının yürütülmesini kolaylaştırmak için kredilerin bunlardan yararlanacaklara etkili bir şekilde dağıtılması ve bunların zamanında geri ödemelerinin sağlanması için kredi kullanımının denetlenmesi

9. Çok amaçlı kooperatiflerin gelişiminin teşvik edilmesi amacıyla;

(a) kaliteli tarımsal üretim araç ve gereçlerini zamanında ve toplu satın almak

(b) tarım işçileri için temel ev gereksinimleri sağlamak

(c) Tarımsal ürünlerin pazarlanması ve işlenmesini birlikte düzenlemek

10. Ürün ve hayvan sigortası ve sulama olanakları, hayvan hastalıkları ve zararlı böceklerle ilgili kontrol hizmetleri, çiftlik hayvanlarının ıslahı, elektrifikasyon, tarım makinelerinin ortak kullanımı gibi çeşitli hizmetleri çiftçilere sunarak kooperatiflerin geliştirilmesi teşvik edilmelidir.

11. İstihdam olanaklarıyla çalışma koşullarını düzeltme ve geliri artıma açısından uygun koşullarda topraksız tarım işçilerinin emek sözleşme kooperatiflerine gönüllülük esasına göre ortak olmalarına yardım edilmelidir.

12. Tarım reformlarının uygulandığı farklı yerleşim alanlarındaki tarım kooperatiflerinin ekonomik açıdan avantajlı olan faaliyetlerinin birleştirilmesi teşvik edilmelidir.

13. Ortaklarına ya da onların ailelerine yarı zaman veya tam zamanlı tarım dışı istihdam olanakları (örneğin, köy el sanatları vb konularda) sağlayan, devletin sunmadığı tüketim mallarını ve sosyal hizmetleri (örneğin, sağlık, eğitim, kültür, rekreasyon veya taşıma) adaletli bir şekilde ortaklara sunan diğer kooperatif faaliyetleri geliştirilmeli ve teşvik edilmelidir.

14. Tarım Reformuyla ilgili olarak kooperatiflerle ilgili yöntemler, fırsatlar ve kısıtlamalara ilişkin bilgilerin değişimi ve yayılması her türlü araçlarla teşvik edilmelidir. Böylece edinilen deneyim çok sayıda ülkenin kullanımına sunulabilir.

EK-E. 20001 Yılında Yapılacak 89. Uluslararası Çalışma Konferansı'nın Gündemindeki KOOPERATİFLERİN TEŞVİKİ Konusunda Soru Formu

I. Uluslararası belgenin biçimi:

1. Uluslararası Çalışma Konferansının kooperatiflerin teşviki konusunda yeni bir belge kabul etmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
2. Cevabınız evet ise, söz konusu belge bir Tavsiye Kararı şeklinde mi olmalıdır?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:

II. Başlangıç

3. Belge aşağıdaki belgelere atıfta bulunan bir başlangıç bölümü içermeli midir?
 - (a) İstihdam Politikası Sözleşmesi, 1964 (Sayı 122), ve İstihdam politikası (Ek hükümler) Tavsiye Kararı, 1984 (Sayı 169)?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
 - (b) Tarım İşçileri Örgütleri Sözleşmesi, 1975 (Sayı 141), ve Tavsiye Kararı (Sayı 149)?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme: Lütfen belirtiniz
 - (c) İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Sözleşmesi, 1975 (Sayı 142), ve Tavsiye Kararı (Sayı 150)?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
 - (d) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde İstihdam Yaratılması Tavsiye Kararı, 1998 (Sayı 189)?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
 - (e) Diğer belgeler?
Evet () Hayır ()
Lütfen belirtiniz.

III. Amaç, kapsam ve tanım

4. Belge, üye ülkelere aşağıdaki amaçlar bakımından destek olmak üzere, gelişme düzeyleri ne olursa olsun tüm ülkelerdeki kooperatiflerin sahip olduğu önemli potansiyeli teşvik etmeye çalışmalı mıdır:
 - (a) İstihdam yaratmak ve gelir getirici faaliyetlere girişi genişletmek?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
 - (a) Sosyal refahı geliştirmek?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
 - (b) Tasarruf ve yatırımları arttırmak?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
 - (c) Diğer ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşmak?
Evet () Hayır ()
Lütfen belirtiniz:
5. Belgenin kooperatiflerin her tür ve biçimine ve kooperatiflerin faaliyet gösterdiği tüm ekonomik ve sosyal sektörlere uygulanması gerektiğini düşünüyor musunuz?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- 6.1. 1966 tarihli ve 127 sayılı Kooperatifler (Gelişmekte olan ülkeler) Tavsiye Kararı'nda yer alan tanım çerçevesinin hala geçerli ve yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
Evet () Hayır ()
Hayır ise, bir kooperatifin tanımı ne olmalıdır?
- 6.2. Kooperatiflerin tanımı tamamıyla milli mevzuat ve uygulamaya bırakılmaya devam edilmeli midir veya belgenin içinde bir tanıma yer verilmeli midir?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:

A. Belge, kooperatiflerin aşağıdaki özgün niteliklere dayanan kimliğini teşvik etmeli ve

a) Günlük hayatın her alanında ortaklık?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

b) Demokratik ortak denetimi?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

c) Ortağın ekonomik katılımı?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

d) Özerklik ve bağımsızlık?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

e) Eğitim, mesleki yetiştirme ve enformasyon?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

f) Kooperatifler arasında işbirliği?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

g) Topluma yönelik ilgi?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

B. Belge, kooperatiflerin toplumdaki dezavantajlı grupların ihtiyaçlarına cevap vermelerine imkan sağlayan önlemleri teşvik etmeli midir?

Evet () Hayır ()

Evet ise, bu önlemler neleri içermelidir?

• Hükümetler, işveren ve işçi kuruluşları ile kooperatiflerin rolü ve aralarındaki ilişkiler:

9.1. Belge, kooperatiflerin teşviki ve düzenlenmesinde hükümetler için aşağıdaki rolü öngörmeli midir?

a) Bir politika ve yasal çerçeve oluşturulması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

b) Kooperatiflerin hızlı ve basit bir biçimde tesciline imkan tanıyan kurumsal bir çerçeve oluşturulması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

c) Dikey bir kooperatif yapısını (Birincil, ikincil ve zirve) teşvik amacıyla politika ve yasal çerçeve oluşturulması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

d) Kooperatiflerin gözetimi için özel önlemlerin kabulü?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

9.2. Belge, kooperatiflerin teşviki ve düzenlenmesi ile ilgili olarak hükümetler için başka sorumluluklar öngörmeli midir?

Evet () Hayır ()

Evet ise, lütfen neler olması gerektiğini belirtiniz:

a) İşveren sendikaları aşağıdaki konularda teşvik edilmeli midir?

a) Kooperatiflere uygun destek hizmetlerini sağlamaları?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

b) Kooperatiflere bölgesel, ulusal ve yerel gruplarında –bilhassa bu sonuncuların kooperatifleri etkileyen politika ve programlarla ilgilendikleri hallerde- yer vermeleri?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

c) Deneyim teatisine ve kooperatifler ile diğer işletme biçimleri arasında ticari bağlantılar kurulmasına katılmaları?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

d) Kooperatifleri ilgilendiren sosyal ve iş piyasası konuları hakkında incelemelere katılmaları?

- Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- e) Kooperatiflerin ürün ve hizmet kalitesini iyileştirmeyi ve piyasa imkanlarından yararlanmalarını sağlamayı amaçlayan programlara katılmaları?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- f) İşçilerin tüketim kooperatifleri, tasarruf ve kredi kooperatifleri ve konut kooperatifleri kurmalarını desteklemeleri konusunda üyelerine tavsiyede bulunmaları?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- g) Başka faaliyetler yürütmeleri?
Evet () Hayır ()
Lütfen belirtiniz:
- b) İşçi sendikaları aşağıdaki konularda teşvik edilmeli midir?
a) Temel gıda maddeleri, krediler, konut ve sosyal hizmetlere erişimi kolaylaştırma özel amacıyla kooperatifler kurmaları için üyelerine tavsiyede bulunmaları?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- b) Küçük işletmelerin rekabet gücünü artırmak ve sosyal hizmetleri düzenlemek amacıyla kayıt dışı sektörde kooperatiflerin kurulmasını teşvik etmeleri?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- c) Kooperatifleri etkileyen ekonomik ve sosyal konuları görüşmek için ulusal ve yerel düzeylerdeki komite ve çalışma gruplarına katılmaları?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- d) Özel veya kamu işletmelerinden dönüştürülen işçi kooperatifleri örneğinde olduğu gibi yeni kooperatiflerin kurulmasına katılmaları?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- e) Kooperatifler için düzenlenen ve verimliliği ve fırsat eşitliğini iyileştirmeyi amaçlayan programlara katılmaları?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- f) Başka faaliyetler yürütmeleri?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- c) Kooperatif örgütleri bilhassa birlikleri ve federasyonları aşağıdaki faaliyetleri yapmaya devam etmeli midir?
a) Kooperatiflerin gelişimi için olumlu bir ortam yaratmak amacıyla işveren ve işçi sendikaları ve kalkınma kuruluşları ile aktif bir ortaklık kurmaları?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- b) Yönetim danışmanlığı, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve dış mali denetim dahil kendi teknik destek hizmetlerini finanse etmeleri ve yönetmeleri?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- c) Üye kooperatiflere ticari ve mali hizmetler sağlamaları?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- d) Ulusal kooperatif hareketini uluslararası düzeyde temsil etmeleri?
Evet () Hayır ()
Değerlendirme:
- e) Diğer faaliyetleri yürütmeleri?
Evet () Hayır ()
Lütfen belirtiniz.

V. Politika Çerçevesi

13.1. Belge, ulusal ekonomik ve sosyal kalkınmanın hedeflerinden biri olarak gönüllü ve bağımsız kooperatiflerin teşvikini tavsiye etmeli midir?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

13.2. Bu tür kooperatifler ile diğer işletmeler veya sosyal kuruluşlar eşit biçimde mi muamele etmelidir?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

14.1. Üye ülkelerin politikaları, yürürlükteki uluslararası standartlarla tavsiye edildiği gibi, aşağıdakileri öngören önlemleri içermeli midir?

a) Kooperatifler için uygun bir yasal ve kurumsal çerçevenin oluşturulması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

b) Kooperatiflerin kredi almalarının kolaylaştırılması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

c) Kooperatif ortaklığı ilke ve uygulamalarında eğitimin teşviki?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

d) Ortakların ve yöneticilerin teknik ve yönetsel yeteneklerinin geliştirilmesi?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

e) Kooperatifler hakkındaki bilgilerin yayılmasına katkıda bulunulması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

f) Kooperatifler tarafından üretilen mal ve hizmetlerin kalitesinin ve verimlilik düzeyinin iyileştirilmesi?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

g) Kooperatiflerin piyasalara erişiminin kolaylaştırılması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

h) Kalkınma politikalarının şekillendirilmesi ve uygulanması amacıyla kooperatifler hakkındaki ulusal istatistiklerin geliştirilmesi?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

14.2. Belge aşağıdaki önlemleri de tavsiye etmeli midir?

a) Kooperatiflerle ilgili olarak devletin rolünün düzenleyici işlevler, fesih ve kooperatif mevzuatının uygulanması ile sınırlandırılması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

b) Kooperatiflere ilişkin politika ve düzenlemelerin belirlenmesi ve uygulanmasının mümkün olduğunca bölgesel ve yerel düzeylere bırakılması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

c) Kooperatifler üzerindeki yasal yükümlülüklerin diğer herhangi bir işletmeden istendiği gibi aynı şekilde tescil, mali denetim, ruhsat alımı ve faaliyet raporlarının kabulü ile sınırlandırılması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

VI. Kooperatiflerin teşviki politikalarının uygulanmasına yönelik önlemler:

1. Mevzuat

15. Üye ülkelerin kooperatiflere ilişkin özel mevzuat kabul etmeleri ve bu mevzuatı periyodik olarak gözden geçirmeleri arzu edilmekte midir?

Evet () Hayır ()

Evet ise, bu mevzuat yukarıda 7. soruda sıralanan kooperatif niteliklerini açık biçimde tanımalı mıdır?

Değerlendirme:

16. Belge, kooperatif mevzuatının belirlenmesinde ilgili işveren ve işçi sendikaları ile kooperatiflere danışılmasını tavsiye etmeli midir?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

2. Kooperatifler için destek hizmetlerinin oluşturulması

17.1. Kooperatifler ekonomik sağlıklarını ve istihdam ve gelir yaratma kapasitelerini güçlendirmek üzere bir destek hizmeti paketine erişim imkanına sahip olmalı mıdır?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

17.2. Evet ise, bu hizmetler aşağıdakileri içermeli midir?

I. Kooperatiflerin ortaklarının, yönetici ve çalışanlarının girişimci yeteneklerinin geliştirilmesi için eğitim programları ?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

II. Araştırma ve yönetim danışmanlığı hizmetleri?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

III. Finans ve yatırıma erişim?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

IV. Dış mali denetim ve muhasebe?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

V. Yönetim ve enformasyon hizmetleri?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

VI. Enformasyon ve halkla ilişkiler hizmetleri?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

VII. Teknoloji ve yenilikler hakkında danışmanlık hizmetleri?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

VIII. Hukuk ve vergi hizmetleri?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

(i) Diğer iltisat hizmetleri?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

17.3.1. Yukarıdaki hizmetler paketi ilke olarak kooperatiflerin kendileri tarafından mı finanse edilmelidir?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

17.3.2. Bu finansman şeklinin uygun olmadığı düşünülüyor ve halihazırda mümkün görülüyor ise bu hizmetler nasıl finanse edilmelidir?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

18. Belge, kooperatiflerin yatırım finansmanı ve krediye erişimini kolaylaştırmak üzere önlemler tavsiye etmeli midir?

Evet () Hayır ()

Evet ise.

• Bürokratik işlemler, düşük düzeyde kooperatif kıymetleri, kredi işlemleri maliyeti gibi sorunların çözümü için ilave önlemler alınmalı mıdır?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

• Kooperatifler için özerk bir finansman sistemi sağlamak amacıyla kredi ve tasarruf kooperatifleri, kooperatif bankaları ve kooperatif sigortası dahil olmak üzere özel önlemler alınmalı mıdır?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

• Diğer işletmelere olduğu gibi, kredi ve finans imkanları piyasa koşullarında mı sunulmalıdır?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

• Zayıf gruplara özel koşullar mı sunulmalıdır?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

19. Belge, kooperatif hareketinin geliştirilmesi için deneyim teatisini ve risk ve avantaj paylaşımını teşvik etmek amacıyla tüm kooperatif türleri arasındaki bağların geliştirilmesini teşvik etmeli midir?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

• **Uluslararası İşbirliği:**

20. Belge, aşağıdaki alanlarda uluslararası işbirliğini kolaylaştırmak amacıyla üye ülkelerin uygun önlemleri almasını tavsiye etmeli midir?

- Kooperatiflerin ortakları için istihdam ve gelir yaratmada etkili olduğu görülen politika ve programlar hakkında bilgi teatisi?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

- Kooperatiflerin gelişimiyle ilgilenen ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki bağların aşağıdaki amaçlarla teşviki ve geliştirilmesi?

IX. Personel ve fikir teatisi?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

(ii) Eğitim ve kurs malzemelerinin, metodolojilerin ve referans malzemelerinin değişimi?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

(iii) Kooperatifler ve gelişimleri hakkında araştırma malzemelerinin ve diğer verilerin biriktirilmesi ve kullanımının kolaylaştırılması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

(iv) Kooperatifler arasında birlikler ve uluslararası ortaklıklar kurulması?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

(v) Kooperatif değer ve ilkelerini koruma ve geliştirme?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

(vi) Diğer faaliyetler yürütme?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

- Piyasa bilgileri, mevzuat, eğitim yöntem ve teknikleri, teknoloji ve ürün standartları gibi ulusal ve uluslararası verilere kooperatiflerin erişiminin teşviki?

Evet () Hayır ()

Değerlendirme:

EK-F. Önerilen sonuçlar (Tavsiye Kararının Taslak Metni)

Belgenin şekli

1. Uluslararası Çalışma Konferansı kooperatiflerin teşviki konusunda evrensel nitelikte bir belge kabul etmelidir.

Bu belge bir Tavsiye Kararı şeklinde olmalıdır.

Başlangıç

3. (1) Belge, aşağıda belirtilen ILO' nun ilgili belgelerine atıfta bulunan bir başlangıç bölümü içermelidir: ILO' nun Çalışma Temel Hak ve İlkelerine İlişkin 1998 tarihli Deklarasyonu, 1948 tarihli Sendikal Özgürlük ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin Sözleşme, 1949 tarihli Örgütlenme ve Toplu Görüşme Hakkına İlişkin Sözleşme, 1958 tarihli Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi, 1952 tarihli Sosyal Güvenlik (Asgari normlar) Sözleşmesi, 1964 tarihli İstihdam Politikası Sözleşmesi ve 1984 tarihli İstihdam Politikası Tavsiye Kararı (Ek Hükümler), 1975 tarihli Tarım İşçileri Örgütlerine İlişkin Sözleşme ve Tavsiye Kararı, 1975 tarihli İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesine İlişkin Sözleşme ve Tavsiye Kararı ve 1998 tarihli Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde İstihdam Yaratılmasına Dair Tavsiye Kararı.

(2) Başlangıç bölümünde, küreselleşmenin kooperatifler için yeni ve farklı baskılar, sorunlar ve fırsatlar oluşturduğu belirtilmelidir.

(3) Başlangıçta, Philadelphia Deklarasyonunun çalışmanın bir mal olmadığını özellikle belirttiği hatırlatılmalıdır.

(4) Başlangıçta, çalışanlar için her yerde saygın işin gerçekleştirilmesinin ILO' nun en başta gelen hedefi olduğu hatırlatılmalıdır.

Uygulama alanı, tanımlar ve hedefler

4. Belge bütün kooperatif kategorilerine ve şekillerine uygulanmalıdır.

5. Belge, "kooperatif"i, demokratik yönetimine aktif bir şekilde katılarak, risklerini ve getirilerini adil biçimde paylaşmayı kabul ederek ve gerekli sermayeye eşit şekilde katkıda bulunarak, mülkiyetin ortak olduğu bir işletme kurmak suretiyle ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını ve özlemlerini gerçekleştirmek için gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin oluşturduğu özerk bir örgüt olarak tanımlamalıdır.

6. Belge, kooperatiflerin kimliklerinin geliştirilmesini ve güçlendirilmesini

kooperatiflerin kendi kendine yetme, kişisel sorumluluk, demokrasi, eşitlik, hakkaniyet ve dayanışma gibi değerleri ve

kooperatiflerin, gönüllü ve herkese açık ortaklık, ortaklar tarafından yerine getirilen demokratik idare, ortakların ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim, enformasyon ve bilgilendirme, kooperatifler arasında işbirliği, topluluğa karşı sorumlu olma gibi uluslararası tanınmış ilkelere dayanarak teşvik etmelidir.

7. Üye ülkeler, gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun bütün ülkelerde kooperatiflerin sahip olduğu potansiyeli teşvik edici tedbirleri almak ve ortaklarına:

- gelir getirici faaliyetler ve saygın ve sürdürülebilir istihdam yaratmaları ve geliştirmelerine.
- insan kaynakları kapasitesinin ve kooperatif hareketi bilincinin eğitim ve formasyon yoluyla geliştirilmesine,
- kurumsallaşmış finansman elde etmelerine ve pazara girmelerine,
- tasarruf ve yatırımın artırılmasına,
- her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması gerekliliğini göz önüne alarak ekonomik ve sosyal refahın geliştirilmesine yardımcı olmalıdırlar.

8. Belge, kooperatiflerin dayanışma ruhuyla oluşturulmuş işletme ve kuruluşlar olarak, topluma kazandırılmaları amacıyla dezavantajlı grupların ihtiyaçları dahil toplumun ihtiyaçlarını karşılamalarına imkan sağlayacak özel tedbirler alınmasını teşvik etmelidir.

Politika çerçevesi ve üye ülkelerin rolü

9. Üye ülkelerin kooperatifler açısından rolü, kooperatiflerin doğasına ve işleyişine uygun ve kooperatiflerin 6. paragrafta sayılan değer ve ilkeleri çerçevesinde oluşturulmuş ve;

- kooperatiflerin, mümkün olduğunca hızlı, basit ve zaman kaybını önleyecek bir şekilde tesciline imkan sağlamak amacıyla bir kurumsal çerçeve oluşturulmasını,
- kooperatiflerin gözetimi konusunda, doğasına ve işlevlerine uygun koşullarda, kooperatiflerin özerkliğine özen gösteren ve diğer işletme ve sosyal örgüt şekillerine sağlananlardan daha az elverişli olmayan düzenleyici önlemlerin alınmasını,
- kooperatif ortaklarının ihtiyaçlarına göre kooperatif oluşumlarını teşvik etmek amacıyla bir politika ve yasal çerçeve oluşturulmasını,
- önemli bir role sahip oldukları veya diğer örgütlerce verilmeyen hizmetleri verdikleri alanlar dahil kooperatiflerin gelişiminin teşvik edilmesini,

destekleyici bir politika hedefleyen ve yasal çerçeve ortaya konulması esasına dayanmalıdır.

10. (1) Üye ülkeler, kooperatiflerin 6. paragrafta sayılan değerler ve ilkeler çerçevesinde yönlendirilmiş teşvikinin ulusal ve uluslararası ekonomik ve sosyal gelişimin hedeflerinden birini oluşturduğunu kabul etmelidirler.

(2) Üye ülkeler, kooperatiflere, diğer işletme ve sosyal örgüt biçimlerine sağlanandan daha elverişsiz koşullar sağlamamalıdır. Gerekirse, kooperatiflerin dezavantajlı gruplara veya bölgelere hitap eden faaliyetlerin uygulamaya konması veya istihdamın teşviki gibi bazı sosyal ve kamusal hedefleri içeren faaliyetleri yararına destek tedbirleri alınmalıdır. Bu tedbirler, diğerlerinin yanında ve mümkün olduğunca, vergi avantajlarını, kredileri, bağışları, imar (bayındırlık işleri) programlarından yararlanma kolaylıklarını ve satın alma konusunda özel hükümleri içerebilecektir.

(3) Üye ülkeler, kadınların kooperatif hareketinin bütün aşamalarına katılımını artırma amacına özel bir dikkat göstermelidirler.

11. (1) Üye ülkelerin politikaları,

- ayırım gözetmeksizin kooperatiflerin bütün çalışanları için ILO'nun temel çalışma normlarını ve Çalışma Hayatına İlişkin Temel Hak ve İlkeler Deklarasyonunu teşvik etmeli ve şekil değiştirmiş istihdam ilişkileri oluşturulmasına hizmet etmek ya da çalışma mevzuatından kaçmak amacıyla kooperatiflerin kurulması ya da yönlendirilmesini sağlamalı,
- kooperatiflerde ve bunların faaliyetlerinde cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmeli,
- üyelerin, çalışanların ve idarecilerin, teknik ve mesleki bilgilerini, girişimcilik ve idari kapasitelerini, ticari potansiyel bilgisini ve ekonomik ve sosyal politika konusundaki genel bilgilerini geliştirmeli ve enformasyon ve iletişim teknolojilerinden faydalanmayı kolaylaştırmalı,
- ulusal eğitim ve öğretim sisteminin uygun olan tüm aşamalarında ve toplumun genelinde kooperatif ilkeleri ve uygulamalarının eğitim ve öğretimini teşvik etmeli,

- kooperatiflerin üretim düzeyini ve ürettikleri hizmet ve malların kalitesini artırmak amacıyla diğer yardım şekilleri ile formasyonun ve işyerinde güvenlik ve sağlığın sağlanması için önlemlerin alınmasını teşvik etmeli,
- kooperatiflerin kredi almalarını kolaylaştırmalı,
- kooperatiflerin piyasalara girmelerini kolaylaştırmalı,
- kooperatiflere ilişkin bilgi yayımını teşvik etmeli ve
- gelişme politikalarının hazırlanması ve uygulanmasında kullanılmaya hazır kooperatiflere ilişkin ulusal istatistiklerin iyileştirilmesine çalışmalıdırlar.

(2) Bu politikalar;

1. uygun olduğu takdirde kooperatiflere ilişkin politikaların ve düzenlemelerin hazırlanması ve uygulanması sorumluluğunun bölgesel ve yerel düzeylere dağıtılmasını sağlamalı,
2. kayıt, mali ve sosyal denetim ve ruhsat alınması gibi alanlarda kooperatiflere ilişkin yasal zorunlulukları belirlemeli ve
3. kooperatiflerde toplu yönetime ilişkin örnek uygulamaları teşvik etmelidir.

12. Üye ülkeler kooperatiflerin, çoğunlukla marjinal olan (bazen "informel sektör" olarak adlandırılan) hayatta kalma faaliyetlerinin yasal bir korumadan yararlanan ve ekonomik hayata tam olarak entegre olan bir çalışmaya dönüşmesindeki önemli rolünü teşvik etmelidir.

Kooperatiflerin teşvikine ilişkin politikaların uygulamaya konulması

13 (1) Üye ülkeler, 6. paragrafta sayılan kooperatif değerleri ve ilkeleriyle yönlendirilen kooperatiflere ilişkin özel bir mevzuat benimsemeli ve gerektiğinde bu mevzuatı gözden geçirmelidirler.

(2) Üye ülkeler, kooperatiflere ilişkin mevzuatın hazırlanması ve gözden geçirilmesinde kooperatif örgütlerinin ve ilgili işçi ve işveren örgütlerinin görüşlerini alacaklardır.

14 (1) Kooperatifler, ekonomik olarak hayatta kalma yetilerini ve istihdam ve gelir yaratma kapasitelerini güçlendirmek amacıyla destek hizmetlerinden yararlanmalıdırlar.

(2) Mümkün olduğu takdirde, bu hizmetler aşağıda belirtilen öğeleri içermelidir.

- insan kaynaklarının geliştirilmesi programları,
- araştırma ve yönetim danışmanlığı,
- finans ve yatırıma erişim,
- muhasebe ve mali denetim,
- yönetim konusunda bilgilendirme,
- bilgilendirme ve halkla ilişkiler,
- teknoloji ve yenilikler hakkında danışmanlık,
- yasalar ve vergiler hakkında danışma,
- belirli ekonomik sektörlerde faaliyet gösteren kooperatiflere diğer destek hizmetleri.

(3) Üye ülkeler, bu destek hizmetlerinin uygulanmasını kolaylaştırmalıdır. Kooperatifler ve bunların örgütleri bu hizmetlerin örgütlenmesine ve idaresine katılmaya teşvik edilmelidir ve mümkün ve yapılması uygun olduğunda bu hizmetleri finanse etmelidirler.

15. Üye ülkeler, kooperatiflerin yatırımlarının finansmanını ve kredi almalarını kolaylaştıracak önlemler almalıdırlar.

Bu önlemler özellikle:

- kredi ve diğer finansman araçlarından yararlanmaya imkan sağlamalı,
- idari işlemleri basitleştirmeli, kooperatiflerin zayıf sermayelerine yardım etmeli ve kredi işlemlerinin maliyetini azaltmalı,
- tasarruf ve kredi, bankacılık ve sigorta dallarındaki kooperatifler de dahil olmak üzere kooperatiflere özerk bir finansman sistemi uygulanmasını kolaylaştırmalı ve
- dezavantajlı gruplar için özel hükümler içermelidir.

16. Kooperatif hareketinin teşviki için, üye ülkeler, tecrübe alışverişini ve risk ve karların paylaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla her türden kooperatifler arasında teknik, ticari ve mali bağların gelişimini himaye edecek koşulları teşvik etmelidirler.

İşçi ve işveren kuruluşları ile kooperatif örgütlerinin rolü ve aralarındaki İlişkiler

17. İşveren kuruluşları, uygun olduğunda kendilerine katılmak isteyen kooperatiflere üyelik yolunu açma konusunu düşünmeli ve diğer üyelerine uyguladıklarıyla aynı koşullarda uygun destek hizmetleri sağlamalıdır.

18. İşçi kuruluşları:

- kooperatif çalışanlarına işçi kuruluşlarına üyelik konusunda tavsiyede bulunmaya ve yardım etmeye.
- üyelerine, özellikle temel mal ve hizmetlerden yararlanmalarını kolaylaştırmak amacıyla kooperatif kurmalarında yardımcı olmaya.
- kooperatifler üzerinde etkisi olan ekonomik ve sosyal konuları ele alan yerel ve ulusal düzeydeki çalışma gruplarına ve komitelere katılmaya,
- işletmelerin kapatılmasının öngörüldüğü zamanlar dahil olmak üzere, istihdamın sürdürülmesi veya yaratılması amacıyla yeni kooperatifler kurulmasına katılmaya.
- üretimi artırmayı ve fırsat eşitliğini teşvik etmeyi hedefleyen kooperatiflere yönelik programlara katılmaya ve
- kooperatiflerin teşviki için, eğitim ve formasyon dahil her türlü faaliyette bulunmaya teşvik edilmelidir.

19. Kooperatif kuruluşları özellikle de kooperatif birlikleri ve federasyonları:

- kooperatiflerin gelişimine elverişli bir ortam yaratmak amacıyla işçi ve işveren kuruluşları ile ilgili hükümet kuruluşları ve hükümet dışı kuruluşlarla etkin bir ilişki kurmaya,
- kendi teknik destek hizmetlerini idare etmeye ve finansmanlarına katılmaya,
- Bağlı kooperatiflere ticari ve mali hizmetler sunmaya,
- Ücretlilere yönelik insan kaynaklarının geliştirilmesine yatırımda bulunmaya,
- Ulusal kooperatif hareketini uluslararası düzeyde temsil etmeye,
- Kooperatiflerin teşviki için her türlü faaliyette bulunmaya teşvik edilmelidir.

Uluslararası işbirliği

20. Üye ülkeler uluslararası işbirliğini

kooperatif ortakları için gelir üretme ve istihdam yaratmada etkili olduğu kabul edilen programlar ve politikalar hakkında bilgi alışverişi

- i) personel ve fikir, eğitim ve formasyon malzemesi, yöntem ve kaynak malzeme alışverişine.
- ii) kooperatifler ve gelişimleri hakkında araştırma malzemesi ve diğer verilerin derlenmesi ve kullanılmasına.
- iii) kooperatifler arasında uluslararası ortaklık ve işbirliği oluşturulmasına ve

iv) kooperatif değer ve ilkelerinin yükseltilmesi ve korunmasına imkan sağlamak için kooperatiflerin gelişiminde rol oynayan ulusal ve uluslararası örgütlerin ve kuruluşların geliştirilmesi ve teşvik edilmesi, kooperatiflerin, piyasalara ilişkin bilgilendirme, mevzuat, formasyon yöntemleri ve teknikleri, üretim teknolojisi ve normları gibi ulusal ve uluslararası verilerden faydalanmaları ve mümkün olduğunda, kooperatifler ve ilgili işçi ve işveren kuruluşlarının görüşleri alınarak kooperatiflere ilişkin ortak bölgesel mevzuatın ve direktiflerin geliştirilmesi yoluyla uluslararası işbirliğini kolaylaştıracak uygun önlemleri almalıdırlar.

EK-G. 193 No'lu Tavsiye Kararı

Uluslararası Çalışma Bürosu'nun daveti üzerine 03 Haziran 2002 tarihinde Cenevre'de 90. Toplantısını yapan Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı, İstihdam yaratma, kaynakların harekete geçirilmesi, yatırım oluşturma ve ekonomiye katkılarında kooperatiflerin önemini kabul ederek ve Kooperatiflerin değişik türleriyle tüm insanların tam olarak ekonomik ve sosyal kalkınmaya katılımlarını teşvik ettiğini kabul ederek ve Küreselleşmenin kooperatifler için yeni ve farklı baskılar, sorunlar ve fırsatlar oluşturduğunu ve buna bağlı olarak küreselleşmenin yararlarının daha hakça dağılımını kolaylaştırmak için insanlar arasında ulusal ve uluslararası düzeyde daha güçlü bir dayanışmanın gerekliliğini kabul ederek ve Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 1998 yılında gerçekleştirilen 86. toplantısında kabul edilen ILO'nun Çalışma Temel Hak ve İlkelerine İlişkin Bildirgesi kaydedilerek ve Uluslararası çalışma sözleşmeleri ve tavsiye kararlarında özellikle de 1930 tarihli Zorla Çalıştırma Sözleşmesi, 1948 tarihli Sendikal Özgürlük ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin Sözleşme, 1949 tarihli Örgütlenme ve Toplu Görüşme Hakkına İlişkin Sözleşme, 1951 tarihli Eşit Ücret Sözleşmesi, 1952 tarihli Sosyal Güvenlik (Asgari normlar) Sözleşmesi, 1957 tarihli Zorla Çalıştırmanın Kaldırılması Sözleşmesi, 1958 tarihli Ayırımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi, 1964 tarihi İstihdam Politikası Sözleşmesi, 1973 tarihli Asgari Yaş Sözleşmesi, 1975 tarihli İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesine İlişkin Sözleşme ve Tavsiye Kararı, 1984 tarihli İstihdam Politikası (Ek Hükümler)Tavsiye Kararı, 1998 tarihli Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde İstihdam Yaratılmasına Dair Tavsiye Kararı ve Kötü Şartlardaki çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesinde belirtilen hak ve ilkeler kaydedilerek ve Philadelphia Bildirgesinde ifade edilen çalışmanın bir tecim eşyası (mal) olmadığına ilişkin ilke hatırda tutularak ve Çalışanlar için her yerde saygın işin gerçekleştirilmesinin ILO' nun en başta gelen hedefi olduğu hatırda tutularak ve Toplantı gündeminin 4. maddesini oluşturan kooperatiflerin teşvikine ilişkin bazı önerilerin kabulüne ve bu önerilerin bir Tavsiye Kararı şeklini almasına karar verdikten sonra, 2002 yılı Haziran ayının işbu yirminci günü 2002 tarihli Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı adını taşıyacak olan aşağıdaki Tavsiye Kararı'nı kabul eder.

I. Uygulama Alanı, Tanımlar ve Hedefler

1. Kooperatiflerin ekonominin tüm sektörlerinde faaliyet gösterdiği kabul edilir. Bu Tavsiye Kararı bütün kooperatif kategorilerine ve şekillerine uygulanır.

2. Bu Tavsiye Kararı bakımından "kooperatif" deyimini, demokratik bir şekilde yönetilen ve mülkiyetin ortak olduğu bir işletme kurmak suretiyle ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını ve özlemlerini gerçekleştirmek için gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin oluşturduğu özerk bir örgütü ifade eder.

3. Kooperatiflerin kimliklerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi

a) kooperatiflerin kendi kendine yetme, kişisel sorumluluk, demokrasi, eşitlik, hakkaniyet ve dayanışma değerlerinin yanısıra dürüstlük, açıklık, sosyal sorumluluk ve başkalarını düşünme gibi ahlaki değerler ve

b) gönüllü ve herkese açık ortaklık, ortaklar tarafından yerine getirilen demokratik idare, ortakların ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim, formasyon ve bilgilendirme, kooperatifler arasında işbirliği, topluma karşı sorumlu olma şeklinde uluslararası kooperatif örgütünce belirlenen ve ekte yer alan kooperatif ilkeleri esasına dayanarak teşvik edilmelidir.

4. Gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun bütün ülkelerde kooperatiflere ve ortaklarına

a) gelir getirici faaliyetler ve saygın ve sürdürülebilir istihdam yaratmaları ve geliştirmeleri,

- b) insan kaynakları kapasitesinin ve kooperatif hareketinin değerleri, avantajları ve yararlarına ilişkin bilincin eğitim ve formasyon yoluyla geliştirilmesi,
 - c) girişimcilik ve idari kapasiteleri dahil olmak üzere ticari potansiyellerinin geliştirilmesi,
 - d) rekabet g¼çlerinin artırılmasının yanısıra kurumsallaşmış finansmana ve pazara erişimleri,
 - e) taşarruf ve yatırımın artırılması,
 - f) her t¼rl¼ ayrımıcılığın ortadan kaldırılması gerekliliğini g¼z¼n¼ne alarak ekonomik ve sosyal refahın geliştirilmesi,
 - g) s¼rd¼r¼lebilir insan gelişmesine katkıda bulunulması ve
 - h) ekonomide, kooperatiflerin de dahil olduğu, toplumun sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap verecek g¼çlü ve diğerlerinden farklı dinamik bir sekt¼r¼n kurulması ve geliştirilmesi
- konularında yardımcı olmak üzere kooperatiflerin sahip olduğu potansiyeli teşvik edici ¼nlemler alınmalıdır.

5. Kooperatiflerin dayanışma ruhuyla oluşturulmuş işletme ve kuruluşlar olarak, topluma kazandırılmaları amacıyla dezavantajlı grupların ihtiyaçları dahil toplumun ihtiyaçlarını karşılamalarına imkan sağlayacak ¼zel tedbirler alınması teşvik edilmelidir.

II. Politika erevesi ve H¼k¼metlerin Rol¼

6. Dengeli bir toplum için g¼çlü bir kamu sekt¼r¼ ile ¼zel sekt¼r¼n yanısıra kooperatiflerin ve diğer sosyal ve h¼k¼met dışı kuruluşların içinde bulunduğu g¼çlü bir sekt¼r¼n varlığı da gereklidir. Bu bağlamda, h¼k¼metler, kooperatiflerin doğasına ve işleyişine uygun ve kooperatiflerin 3. paragrafta sayılan değer ve ilkeleri çerçevesinde

- a) kooperatiflerin m¼mk¼n olabildiğince hızlı, basit, maddi bakımdan y¼k olmayacak ve zamanı kaybını ¼nleyecek bir Şekilde tesciline imkan sağlamak amacıyla bir kurumsal ereve oluşturulmasını,
- b) kooperatiflerde dayanışma fonu ve en azından bir kısmı taksim olunamaz uygun ihtiyaç kaynaklarının oluşturulmasına izin veren politikaların teşvikini,
- c) kooperatiflerin g¼zetimi konusunda, doğasına ve işlevlerine uygun koşullarda, kooperatiflerin ¼zerklięine ¼zen g¼steren, ulusal yasalara ve uygulamalara ve diğer işletme ve sosyal ¼rg¼t Şekillerine uygulananlardan daha az lehte olmayan d¼zenleyici ¼nlemlerin alınmasını,
- d) kooperatif ortalaşarının ihtiyaçlarına cevap veren kooperatif oluşumlarında kooperatif ortaklığını kolaylaştırmayı ve
- e) ¼zellikle ¼nemli bir role sahip oldukları veya diğer kuruluşlarca verilmeyen hizmetleri verdikleri alanlarda ¼zerk ve kendi ortaklarınca y¼netilen işletmeler olan kooperatiflerin gelişiminin teşvik edilmesini hedefleyen destekleyici bir politika ve yasal ereve ortaya koymalıdır.

7. (1) 3. paragrafta sayılan değerler ve ilkeler çerçevesinde ortaya konan kooperatiflerin teşviki konusu ulusal ve uluslararası ekonomik ve sosyal gelişmenin dayanaklarından birisi olarak g¼r¼lmelidir.

(2) Kooperatiflere, ulusal yasa ve uygulamalara uygun, diğer işletme ve sosyal ¼rg¼t biçimlerine sağlanandan daha az lehte olmayan koşullar sağlanmalıdır. H¼k¼metler, gerekirse, kooperatiflerin dezavantajlı gruplara veya b¼lgelere hitap eden faaliyetlerin geliştirilmesi veya istihdamın teşviki gibi bazı sosyal ve kamusal hedefleri içeren faaliyetleri yararına destek tedbirleri almalıdır. Bu tedbirler, diğerlerinin yanında ve m¼mk¼n olduğunca, vergi avantajlarını, kredileri, bağışları, imar (bayındırlık işleri) programlarından yararlanma kolaylıklarını ve satın alma konusunda ¼zel h¼k¼mleri içerebilecektir.

(3) Kadınların kooperatif hareketinin bütün aşamalarına, özellikle yönetimde ve liderlik düzeyinde, katılımlarının artırılmasına özel bir dikkat gösterilmelidir.

8. (1) Ulusal politikalar özellikle

- a) ayırım gözetmeksizin kooperatiflerin bütün çalışanları için ILO'nun temel çalışma normlarını ve Çalışma Hayaına İlişkin Temel Hak ve İlkeler Deklarasyonunu teşvik etmeli,
- b) şekil değiştirmiş istihdam ilişkileri oluşturulmasına hizmet etmek ya da çalışma mevzuatından kaçmak amacıyla kooperatiflerin kurulmaması ya da kullanılmamasını sağlamalı ve çalışma mevzuatının tüm işletmelerde uygulanmasını sağlayarak işçi haklarını ihlal eden sahte kooperatiflerle mücadele etmeli.
- c) kooperatiflerde ve bunların faaliyetlerinde cinsiyet eşitliğini teşvik etmeli,
- d) konuya ilişkin bilgiye erişim de dahil olmak üzere kooperatiflerde örnek çalışma uygulamalarının gerçekleştirilmesini sağlayacak önlemleri teşvik etmeli,
- e) ortakların, çalışanların ve idarecilerin, teknik ve mesleki becerilerini, girişimcilik ve idari kapasitelerini, ticari potansiyel bilgisini ve ekonomik ve sosyal politika konusundaki genel bilgilerini geliştirmeli ve enformasyon ve iletişim teknolojilerinden faydalanmalarını kolaylaştırmalı.
- f) ulusal eğitim ve öğretim sisteminin uygun olan tüm aşamalarında ve toplumun genelinde kooperatif ilkeleri ve uygulamalarının eğitim ve öğretimini teşvik etmeli,
- g) işyerinde güvenlik ve sağlığın sağlanması için önlemlerin alınmasını teşvik etmeli,
- h) kooperatiflerin üretim ve rekabet düzeylerini ve ürettikleri hizmet ve malların kalitesini artırmak amacıyla diğer yardım şekilleri ile formasyon imkanını sağlamalı,
- i) kooperatiflerin kredi almalarını kolaylaştırmalı,
- j) kooperatiflerin piyasalara girmelerini kolaylaştırmalı.
- k) kooperatiflere ilişkin bilgi yayımını teşvik etmeli ve
- l) gelişme politikalarının hazırlanması ve uygulanmasında kullanılmak üzere kooperatiflere ilişkin ulusal istatistiklerin iyileştirilmesine çalışmalıdır.

(2) Bu politikalar

- a) uygun olduğu takdirde kooperatiflere ilişkin politikaların ve düzenlemelerin hazırlanması ve uygulanması sorumluluğunun bölgesel ve yerel düzeylere dağıtılmasını sağlamalı,
- b) kayıt, mali ve sosyal denetim ve ruhsat alınması gibi alanlarda kooperatiflere ilişkin yasal zorunlulukları belirlemeli ve
- c) kooperatiflerde toplu yönetime ilişkin örnek uygulamaları teşvik etmelidir.

9. Hükümetler, kooperatiflerin, çoğunlukla marjinal olan (bazen "informel sektör" olarak adlandırılan) hayatta kalma faaliyetlerinin yasal bir korumadan yararlanan ve ekonomik hayata tam olarak entegre olan bir çalışmaya dönüşmesindeki önemli rolünü teşvik etmelidir.

III. Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Kamu Politikalarının Uygulamaya Konulması

10. (1) Hükümetler, 3. paragrafta sayılan kooperatif değerleri ve ilkeleriyle yönlendirilen kooperatiflere ilişkin özel bir mevzuat ve yönetmelik düzenlemeli ve gerektiğinde bu mevzuatı ve yönetmeliği gözden geçirmelidirler.

(2) Hükümetler, kooperatiflere ilişkin mevzuatın, politikaların ve düzenlemelerin hazırlanması ve gözden geçirilmesinde kooperatif örgütlerinin ve ilgili işçi ve işveren örgütlerinin görüşlerini almalıdırlar.

11. (1) Hükümetler, kooperatiflerin, ekonomik olarak hayatta kalma yetilerini ve istihdam ve gelir yaratma kapasitelerini güçlendirmek amacıyla destek hizmetlerinden yararlanmalarını kolaylaştırmalıdır.

(2) Mümkün olduğu takdirde, bu hizmetler aşağıda belirtilen öğeleri içermelidir.

- a) insan kaynaklarının geliştirilmesi programları,
- b) araştırma ve yönetim danışmanlığı,
- c) finans ve yatırıma erişim,
- d) muhasebe ve denetim hizmetleri,
- e) yönetim konusunda bilgilendirme,
- f) bilgilendirme ve halkla ilişkiler,
- g) teknoloji ve yenilikler hakkında danışmanlık,
- h) yasalar ve vergiler hakkında danışmanlık,
- i) piyasaya yönelik destek hizmetleri ve
- j) uygun görülen diğer destek hizmetleri.

(3) Hükümetler, bu destek hizmetlerinin tesisini kolaylaştırmalıdır. Kooperatifler ve bunların örgütleri bu hizmetlerin örgütlenmesine ve idaresine katılmaya, mümkün ve yapılması uygun olduğunda bu hizmetleri finanse etmeye teşvik edilmelidir.

(4) Hükümetler, kooperatiflerin ve kooperatif örgütlerinin ulusal ve yerel düzeydeki önemini kabul eder ve ulusal ve yerel düzeyde kooperatiflerin kurulması ve güçlendirilmesine yönelik uygun araçları geliştirir.

12. Hükümetler, uygun olduğu durumlarda, kooperatiflerin yatırımlarının finansmanını ve kredi almalarını kolaylaştıracak önlemler almalıdırlar. Bu önlemler özellikle:

- a) kredi ve diğer finansman araçlarından yararlanmaya imkan sağlamalı,
- b) idari işlemleri basitleştirmeli, kooperatiflerin yetersiz düzeydeki sermayelerine yardım etmeli ve kredi işlemlerinin maliyetini azaltmalı,
- c) tasarruf ve kredi, bankacılık ve sigorta dallarındaki kooperatifler de dahil olmak üzere kooperatiflere özerk bir finansman sistemi uygulanmasını kolaylaştırmalı ve
- d) dezavantajlı gruplar için özel hükümler içermelidir.

13. Kooperatif hareketinin teşviki için, hükümetler, tecrübe alışverişini ve risk ve karların paylaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla her türden kooperatifler arasında teknik, ticari ve mali bağların gelişimini himaye edecek koşulları teşvik etmelidirler.

IV. İşçi ve İşveren Kuruluşları İle Kooperatif Örgütlerinin Rolü ve Aralarındaki İlişkiler

14. İşçi ve işveren örgütleri, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kooperatiflerin önemini kabul ederek kooperatif kuruluşlarıyla birlikte kooperatiflerin teşvikinin yollarını ve araçlarını araştırmalıdır.

15. İşveren kuruluşları, uygun olduğunda kendilerine katılmak isteyen kooperatiflere üyelik yolunu açma konusunu düşünmeli ve diğer üyelerine uyguladıklarıyla aynı koşullarda uygun destek hizmetleri sağlamalıdır.

16. İşçi kuruluşları:

- a) kooperatif çalışanlarına işçi kuruluşlarına üyelik konusunda tavsiyede bulunmaya ve yardım etmeye.
- b) üyelerine, temel mal ve hizmetlerden yararlanmalarını kolaylaştırmak amacı da dahil olmak üzere kooperatif kurmalarında yardımcı olmaya.

- c) kooperatifler üzerinde etkisi olan ekonomik ve sosyal konuları ele alan yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki çalışma gruplarına ve komitelere katılmaya,
- d) işletmelerin kapatılmasının öngörüldüğü zamanlar dahil olmak üzere, istihdamın sürdürülmesi veya yaratılması amacıyla yeni kooperatifler kurulmasına katılmaya ve yardım etmeye,
- e) üretimi artırmayı hedefleyen kooperatiflere yönelik programlara katılmaya ve yardım etmeye,
- f) kooperatiflerde fırsat eşitliğini geliştirmeye,
- g) kooperatiflerin işçi üyelerinin haklarının kullanımının geliştirilmesine ve
- h) kooperatiflerin teşviki için, eğitim ve formasyon dahil her türlü faaliyette bulunmaya teşvik edilmelidir.

17. Kooperatifler ve kooperatif üst kuruluşları (birlikler ve federasyonlar):

- a) kooperatiflerin gelişimine elverişli bir ortam yaratmak amacıyla işçi ve işveren kuruluşları ile ilgili hükümet kuruluşları ve hükümet dışı kuruluşlarla etkin bir ilişki kurmaya,
- b) kendi teknik destek hizmetlerini idare etmeye ve finansmanlarına katılmaya,
- c) bağlı kooperatiflere ticari ve mali hizmetler sunmaya,
- d) üyelerine, işçilerine ve yöneticilerine yönelik insan kaynaklarının geliştirilmesine yatırımda bulunmaya ve yardımcı olmaya,
- e) ulusal ve uluslararası kooperatif kuruluşlarına katılıma ve bunların daha da gelişmesini sağlamaya.
- f) ulusal kooperatif hareketini uluslararası düzeyde temsil etmeye ve
- g) kooperatiflerin teşviki için her türlü faaliyette bulunmaya teşvik edilmelidir.

V. Uluslararası İşbirliği

18. Uluslararası işbirliği

- a) kooperatif ortakları için gelir üretme ve istihdam yaratmada etkili olduğu kabul edilen programlar ve politikalar hakkında bilgi alışverişi,
- b)
 - i) personel ve fikir, eğitim ve formasyon malzemesi, yöntem ve kaynak malzeme alışverişine.
 - ii) kooperatifler ve gelişimleri hakkında araştırma malzemesi ve diğer verilerin derlenmesi ve kullanılmasına.
 - iii) kooperatifler arasında uluslararası ortaklık ve işbirliği oluşturulmasına
 - iv) kooperatif değer ve ilkelerinin yükseltilmesi ve korunmasına ve
 - v) kooperatifler arasında ticari ilişkiler kurulmasınaimkan sağlamak için kooperatiflerin gelişiminde rol oynayan ulusal ve uluslararası örgüt ve kuruluşlar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi,
- c) kooperatiflerin piyasalara ilişkin bilgilendirme, mevzuat, formasyon yöntemleri ve teknikleri, üretim teknolojisi ve normları gibi ulusal ve uluslararası verilerden faydalanmaları ve
- d) mümkün olduğunda ve gerektiğinde, kooperatifler ve ilgili işçi ve işveren kuruluşlarının görüşleri alınarak kooperatifleri desteklemek üzere ortak bölgesel mevzuatın ve direktiflerin geliştirilmesi yoluyla kolaylaştırılmalıdır.

VI. Son Hüküm

19. Bu Tavsiye Kararı, 1966 tarihli Kooperatifler (Gelişmekte Olan Ülkelerde) Tavsiye Kararını değiştirmekte ve yerine geçmektedir.

EK

Kooperatif ilkeleri, kooperatiflerin kendi değerlerini uygulamaya koyarken esas aldıkları kurallardır.

Gönüllü ve herkese açık ortaklık

Kooperatifler, cinsel, sosyal, ırksal, siyasal ve dinsel ayrımcılık olmaksızın, hizmetlerinden yararlanabilecek ve ortaklığın sorumluluklarını kabule razı olan herkese açık gönüllü kuruluşlardır.

Ortaklar tarafından gerçekleştirilen demokratik idare

Kooperatifler, politika oluşturma ve karar alma mekanizmalarına aktif olarak katılan ortaklar tarafından idare edilen demokratik kuruluşlardır. Seçilmiş temsilci olarak hizmet eden erkekler ve kadınlar ortaklara karşı sorumludur. Temel kooperatif kuruluşlarında ortaklar eşit oy hakkına sahiptir. (her ortağa bir oy hakkı) Diğer düzeydeki kooperatif kuruluşlarında ise oy hakkı demokratik bir yaklaşımla düzenlenir.

Ortağın ekonomik katılımı

Ortaklar, kooperatiflerinin sermayesine adil bir şekilde katkıda bulunur ve bunu demokratik olarak yönetirler. Bu sermayenin en azından bir kısmı genellikle kooperatifin ortak mülkiyetidir.

Çoğunlukla ortaklar, ortaklığın bir koşulu olarak taahhüt edildiği üzere (var ise) sermaye üzerinden kısıtlı miktarda gelir elde ederler. Ortaklar gelir fazlasını, muhtemelen "en azından bir kısmı taksim olunamaz kaynaklar" oluşturma yoluyla kooperatiflerini geliştirme, kooperatifle yapmış oldukları işlemlerle orantılı olarak ortaklarına kar sağlama ve ortaklarca onaylanan diğer faaliyetlere destek olma gibi amaçların biri ya da tamamı için tahsis ederler.

Özerklik ve bağımsızlık

Kooperatifler özerk, kendi kendine yeten ve ortakları tarafından yönetilen kuruluşlardır. Kooperatifler, hükümetler dahil olmak üzere diğer kuruluşlarla bir anlaşmaya girmeleri ya da dış kaynaklar yoluyla sermayelerini artırmaları durumunda, bunu kooperatiflerin özerkliğini sürdürecektir ve ortaklarının demokratik yönetimini koruyacak şekilde gerçekleştirirler.

Eğitim, formasyon (öğretim) ve bilgilendirme

Kooperatifler; ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatiflerinin gelişimine etkin bir şekilde katkıda bulunabilmeleri için eğitim ve öğretim imkanı sağlar. Kooperatifler genel kamuoyunu, özellikle de gençleri ve kanaat önderlerini, işbirliğinin şekli ve yararları konusunda bilgilendirirler.

Kooperatifler arasında işbirliği

Kooperatifler, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası oluşumlarla birlikte çalışarak ortaklarına daha etkin bir şekilde hizmet eder ve kooperatifçilik hareketini güçlendirir.

Topluma karşı sorumlu olma

Kooperatifler, ortaklarca onaylanan politikalar aracılığıyla toplumlarının sürdürülebilir kalkınması için çalışırlar.